

ശ്രീരാമവർഗ്ഗനാഥപി.

രാമായണം

ഭാഷാചമ്പുപ്രബന്ധം.

സുഗ്രീവസഖ്യം.

ശ്രീരാമവർമ്മഗുണമാവലി,

രാമായണം

ഭാഷാചമ്പുപ്രബന്ധം.

സുഗ്രീവസഖ്യം.

കൊച്ചി
മലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മറ്റിയിൽനിന്നു
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്.

കോപ്പി ൨൦൦.

രാമായണജ്ഞാലയത്തിൽ അച്ചടിച്ചത്.

൧൧൦൩.

വകുപ്പ് വകാശം
കമ്മിറ്റിക്കുമാത്രം }
}

വില അണ വു.

പ്രസ്താവന

സംസ്കൃതസാഹിത്യപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ പലതിനേയും ഭാഷാസാഹിത്യകാരന്മാർ ഉത്തരോത്തരം അനുകരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ചംബുപ്രസ്ഥാനം അവയിൽ പ്രധാനമായിട്ടുള്ള ഒന്നാണു്. അതിന്റെ അവതാരകൻ 'പുനം' നമ്പൂരിയാണെന്നാകുന്നു പല ഭാഷാപണ്ഡിതന്മാരുടേയും അഭിപ്രായം.

“മദനസമരസമുദ്ഭവതരോൽഭൂതകാന്താ-
മണിതമധുരമാധുര്യൈകവംശപ്രസൂതൈഃ.
മതുമതമണമോലും പദ്യഗദ്യൈരനേകൈ-
ർമുദയതി 'പുന'മിന്നം ഭൂരി ഭൂചക്രവാളം.
മധുമൊഴി! 'പുന'മെന്നാ നൽക്കവിന്ദ്രേണ സാ-
സ്വതപരിമളമോലും പദ്യഭേദൈരനേകൈഃ.
പകലിറവു വളർത്തി സ്തുതയമാനാപദാനാ
മധുരകവിഭിരന്യൈരനപിതാ രാഘവാദ്യൈഃ.”

എന്നു 'ചന്ദ്രോത്സവം' എന്ന മണിപ്രവാളകാവ്യത്തിൽ കാണുന്ന പദ്യങ്ങളിൽനിന്നുള്ള അനുമാനമാണു് ഈ അഭിപ്രായത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം. പുനംനമ്പൂരി കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിമഹാരാജാവിന്റെ സദസ്സിൽ ഒരുളായിരുന്നു എന്നാണു് ഐതിഹ്യം. ഒരിക്കൽ ആ മഹാരാജാവിന്റെ സദസ്സിൽവെച്ചു്,

“ഭാഷാകവിനിവരോടയം

ഭാഷാകരവദിഭാതി ഭവനതലേ.

പ്രായേണ വൃത്തഹിനഃ

സൂര്യാലോകേ നിരസ്തഗോപ്രസരഃ.”

എന്ന് ഉദ്ധരനായ ഉദ്ദണ്ഡശാസ്ത്രികൾ ഭാഷാകവികളെ അറക്കേവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പുനഃ അവിടെ ചെല്ലുകയും,

“താരിത്തനചികടാക്ഷാഞ്ചലമധുപകലാ -

രാമ! രാമാജനാനാം

നിമിത്താർബാണ്! വൈരാകരനികരതമോ

മണ്ഡലിചണ്ഡഭാനോ!

നേരത്തോതോരു നീയാം തൊടുക്കറി കളയാ -

സ്തേനമേഷാ കുളിക്കം

നേരത്തിന്നിപ്പാറ വിക്രമനവര! ധരാ

ഹന്ത കുല്പാന്തതോയേ.”

എന്നു രാജപ്രശംസയായി ഒരു പട്ടം ഉണ്ടാക്കിച്ചൊല്ലുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഉദ്ദണ്ഡൻ ‘അന്തരഹന്തസ്തിതപ്പട്ട്’ എന്നു പറഞ്ഞു താൻ ഉത്തരീയമായി ധരിച്ചിരുന്ന ഒരു പട്ട് അദ്ദേഹത്തിനു സമ്മാനം കൊടുത്തിട്ട്,

“അധികേരളമഗ്ര ഗുഹിരഃ കവയഃ

കവയന്തു വയന്തു ന താൻ വിനുജഃ.

പുളകോദ്ഗമകാരിവചഃ പ്രസരം

പുനമേവ പുനഃ പുനരാസ്തമമേ.”

എന്നൊരു പ്രശംസാപത്രവും കൊടുത്തു ധൂന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇത്ര പ്രസിദ്ധനായ പുനഃ നന്മൂതിരിയു

ടെ കൃതിയായിട്ടു യാതൊരു ഗ്രന്ഥവും ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. 'കൃഷ്ണഗാഥ' പുനത്തിന്റെ കൃതിയാണെന്നു ചിലർ പറയാറുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും 'ആജ്ഞയാ കോലഭൂപന്ധ്യ' എന്നാലിയായ അതിലെ ശ്ലോകംകൊണ്ടുതന്നെ അതു 'കോലത്തിരി' രാജാവിന്റെ ആശ്രിതനായ കരാളുണ്ടാക്കിയതാണെന്നു സ്ഥൂഷ്ടമാകുന്നു. പുനം സാമൂതിരിയെ വിട്ടു കോലത്തിരിയെ ആശ്രയിച്ചുവെന്നു വിശ്വസിപ്പാൻ യാതൊരു കാരണവും കേട്ടിട്ടുമില്ല. അതുമാത്രമല്ല, പുനത്തിന്റെതാണെന്നു സർവ്വസമ്മതമായിട്ടുള്ള മേൽക്കാണിച്ച 'താരിത്തറപ്പി' എന്നിത്യാദി പദ്യങ്ങളിലേയും, കൃഷ്ണഗാഥയിലേയും രചനാരീതിക്കും വളരെ വ്യത്യാസം കാണുന്നു. ഇതിനുംപുറമേ ഗാഥയ്ക്കു നമ്പൂരിമാരുടെ എടുത്തിൽ, 'ചെറുശ്ശേരിപ്പാട്ട്' എന്നും, 'ചെറുശ്ശേരി' എന്നും അന്നും ഇന്നും നടപ്പുള്ള പേരുകൊണ്ടും അതു 'ചെറുശ്ശേരി' എന്ന് ഇല്ലപ്പേരുള്ള പേരെ ഒരു നമ്പൂരിയുടെ കൃതിയാണെന്നു വിചാരിപ്പാനാണ് അധികം ന്യായം കാണുന്നത്.

അതുകൊണ്ട്, അനേകം ഗദ്യപദ്യപ്രബന്ധങ്ങൾ പുനത്തിന്റെ കൃതികളായിട്ടുണ്ടെന്നു ചന്ദ്രോത്സവകാരൻ പറയുന്നതു ഭാഷാചംബുക്കളെ ലക്ഷികരിച്ചാണെന്ന് ഒരു പക്ഷക്കാർ സിദ്ധാന്തിക്കുന്നു. എന്നാൽ സാമൂതിരിരാജസഭസ്വരായിരുന്ന പതിനെട്ടരക്കവികളിൽ അരക്കവിയാണു 'പുനം' എന്നും, മറ്റു പതിനെട്ടു പേരും പുനത്തെക്കാൾ യോഗ്യരായ മുഴക്കവികളായിരുന്നു എ

നാം ഉള്ള ഐതിഹ്യത്തെ വിശ്വസിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ അവരിൽ ചേന്നാസ്സനന്ദൂരിപ്പാട്ടു മുതലായ ചിലരുടെ ചില സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങൾ മാത്രം പുറത്തു കാണുന്നതിനും മറ്റുള്ളവരുടെ കൃതികളായിട്ടു യാതൊരു ഗ്രന്ഥങ്ങളും കാണാതിരിക്കുന്നതിനും സംഗതിയെന്തു്? അരക്കുവിരായ പുനത്തിന്റെ കൃതികളായി രാമായണം ഭാരതം മുതലായ ഭാഷാചംബുക്കൾ ഇത്ര വളരെയുള്ള സ്ഥിതിക്കു മറ്റുള്ള മുഴപ്പവികളുടെ കൃതികൾ ഇതിലും അധികം കാണേണ്ടതല്ലേ? എന്നൊരാക്ഷേപമുണ്ടു്; അതിനുള്ള സമാധാനം ഇങ്ങനെയാണു്:—കവിശബ്ദം പണ്ഡിതപശ്ചാത്തമാണല്ലോ. അതുകൊണ്ടു മറ്റുള്ളവരൊക്കെ കാവ്യകാരന്മാരായിരുന്നുവെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടതില്ല. അഥവാ അവരിൽ വല്ലവരും കാവ്യനിർമ്മാണം ചെയ്തിരുന്നുവെങ്കിൽത്തന്നെ അതൊക്കെ സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങളായിരിക്കും. പ്രാകരണം, മീമാംസാ, ജ്യോതിഷം മുതലായ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ വലതും അവരിൽ പലരും എഴുതിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. 'ലീലാതിലകം' മുതലായവ അതിൽ ചില പണ്ഡിതന്മാരുടെ കൃതികളാണു് എന്നു കൂടി ചിലർ പറയാറുണ്ടു്; അക്കാലത്തു കേവലഭാഷാകവികളെ സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാർ കവികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ അത്ര വക വയ്ക്കാറില്ലെന്നു് ഉദ്ദണ്ഡപണ്ഡിതന്റെ പരിമാസംതന്നെ തെളിയിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. അദ്ദേഹം പാരദേശികനായിരുന്നതുകൊണ്ടു മാത്രം അങ്ങനെ പറഞ്ഞതല്ല; അന്നത്തെ മലയാളബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതന്മാരുടേയും നില അതുതന്നെ ആയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ആയിരിക്ക

ണം, കേവലഭാഷാകവിയാ യ പുനത്തെ 'അരക്കവി'യെന്നു മറുജീവർ കല്പിച്ചിരുന്നത്.

പുനത്തിന്റെ ഭാഷാചംബുക്കളിൽ ഏതാണ്ടു വർത്തിവിതം ഗദ്യപദ്യങ്ങൾ സംസ്കൃതമയമാണല്ലോ. ആ പദ്യങ്ങളിൽ, സന്ദർത്തിനു തക്കവണ്ണം പൂർവ്വകവികളുടെ കൃതികളിൽനിന്നു എടുത്തു ചേർത്തിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങൾ വളരെയുണ്ടു്. അനഗർഭരാഘവം, വിക്രമോദ്യോഗം, ആശ്ചര്യമൃധാമണി മുതലായ നാടകങ്ങളിൽനിന്നും, ഭോജചംബു, കൃഷ്ണവിലാസം, മാഘം മുതലായ കാവ്യങ്ങളിൽനിന്നും അനേകം ശ്ലോകങ്ങൾ അതേപ്രകാരത്തിൽത്തന്നെയും, അല്ലാല്ലം ഭേദഗതി വരുത്തിയും ഇവയിൽ ചേർത്തുകാണുന്നു. ഇതു കവി തന്റെ അശക്തികൊണ്ടു ചെയ്തതോ മറുജീവർ അറിയുകയില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു ചില കകവികൾ അന്യന്മാരുടെ 'സർവ്വവിബന്ധനാരംഭം' ചെയ്യാറുള്ള രീതിയെ അനുസരിച്ചു ചെയ്തതോ ആയിരിക്കയില്ല. കാളിദാസാദി മഹാകവികൾപോലും സ്വകൃതങ്ങളായ രഘുവംശകുമാരസംഭവാദി കാവ്യങ്ങളിൽ സന്ദർഭശാൽ പല പദ്യങ്ങളും പരസ്പരം വിനിമയം ചെയ്തിട്ടുള്ളതുകൂടാതെ, പല പുരാണശ്ലോകങ്ങളേയും ഈ ഷൽഭേദം ചെയ്ത് എടുത്തിട്ടുള്ളതായും കാണാനുണ്ടല്ലോ. വിശേഷിച്ചു, സരസനായ പ്രസ്തുതകവി ഭാഷായോഷ്ഠ്വരരു അപൂർവ്വമായ ആഭരണത്തിന്റെ ഭാഷ മനസ്സുകൊണ്ടു കണ്ടുപിടിച്ച് അതു തയാറാക്കുവാൻ യത്നംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ പണ്ടത്തെ വല്ല പണ്ടങ്ങളിലും ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന മണികളേയും കാഴ്ചയ്ക്കേയും അതേവിധ

ത്തിൽത്തന്നെയോ ചേർച്ചയ്ക്കുവേണ്ടി അല്ലാപ്പും ഭേദഗതിയോടുകൂടിയോ ഭാഷ മാറിയോ ഉപയോഗിച്ചതുകൊണ്ടുതന്നെ വേലയ്ക്കും സമയത്തിനും അല്ലാ ലാഭം കിട്ടിയെന്നല്ലാതെ ശിഷ്ടസാമന്ത്രിയുടെ യാതൊരു കുറവും ആർക്കും പറയാനിടവരുത്തിയിട്ടില്ല. എങ്കിലും “ഞാനായിരുന്നെങ്കിൽ ഉറക്കവും കൂടി കഴിക്കുമായിരുന്നു” എന്നു പറഞ്ഞ ഒരു കവി പറഞ്ഞപോലെ തങ്ങളായിരുന്നുവെങ്കിൽ ഒട്ടും പരസ്യം കൂടാതെ സ്വാർത്ഥതയ്ക്കായിരുന്നുവെന്നു ഇപ്പോൾ പണ്ടും പണികഴിക്കുമായിരുന്നു എന്ന് അഭിമാനിച്ചിരുന്ന അന്നത്തെ അനുകൂലികൾ, ഇതുകൊണ്ടും പുനർനിർദ്ദേശം ‘അർക്കവി’ എന്ന പേരിൽ മാത്രമേ അവകാശമുള്ളുവെന്നു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കാം.

ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ഉത്സവം, തേവർസേവ മുതലായ വിശേഷങ്ങളെപ്പോലും അവിടെ കൂടുന്ന സുകുമാരകലാകോവിദന്മാരും സാഹിത്യകൗതുകികളുമായ ബ്രാഹ്മണാദിസമുദയന്മാർക്കു നിദ്ദോഷവിനോദമായ ഭഗവൽകഥാകാലക്ഷേപത്തിനുവേണ്ടി ചാക്യാന്മാർ കൂത്തും പ്രബന്ധവും മറുചിലർ പാഠവും പറയുന്ന പതിവ് ഇന്നും മലയാളത്തിൽ നടപ്പുള്ളതാണല്ലോ. പണ്ടത്തെക്കാലത്തു് ആഞ്ഞൊഴിക്കാർത്തന്നെ ആ ആവശ്യത്തിലേയ്ക്കു യോഗ്യങ്ങളായ ഗദ്യപദ്യങ്ങളെ സംസ്കൃതത്തിലുള്ള ഓരോ പൂർവ്വപ്രബന്ധങ്ങളിൽനിന്നു സമുച്ചയിച്ച് എഴുതി സൂക്ഷിച്ച ഭാഷയിൽ ഫലിതമായ രീതിയിൽ അവയുടെ അർത്ഥവിവരണം ചെയ്യേണ്ട പ്രകാരങ്ങളും അഭ്യസിച്ചു

നൈപുണ്യം സമ്പാദിക്കുക പതിവായിരുന്നു. അക്കാലത്തു് അത്തൊഴിലിൽ പ്രത്യേകം വാസനയും വൈദഗ്ദ്ധ്യവുമുള്ള യോഗ്യന്മാർ അപ്പപ്പേരും പുതിയ പുതിയ ഫലിതക്കൈകൾ കണ്ടുപിടിച്ചു പ്രയോഗിച്ചു രംഗവാസികളെ സന്തോഷവിസ്മയതരംഗിതചിത്തവൃത്തികളാക്കിത്തീർക്കാറുണ്ടു്. പ്രാചീനമായ ഈ ഊട്ടുവഴിയെ അനുസരിച്ചും അനുകരിച്ചും പരിഷ്കരിച്ചും സമീകരിച്ചും പോരാത്തതിനെ പുതുവലായി ചേർത്തും വിശാലഹൃദയനും മനോധർമ്മജ്ഞനുമായ പുനഃ നമ്പൂരി ഭാഷയിൽ നല്ലൊരു പ്രബന്ധപന്ഥാവിനെ സഹായസഞ്ചാരയോഗ്യമാക്കിത്തീർത്തു. 'അഭ്യുദയമഹാസാലതാലരുദ്ധോഷ്ണരശ്മി'കളായും, 'മോഡവിശ്ലിഷ്ടദ്രാക്ഷാസ്തബകശാലി'കളായും ഉള്ള നടക്കാവുകളെക്കൊണ്ടു സുഗമമായ ഈ നവീനപന്ഥാവിൽകൂടിസ്സഞ്ചരിച്ച സുഖം അനുഭവിച്ചപ്പോൾ പിന്നെ പ്പലരും ആ പാതയെത്തന്നെ നീട്ടുകയും, അതേ തോതിൽ വല കൈവഴികളുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തതുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ കുറെക്കാലം കഴിഞ്ഞപ്പോഴെല്ലാം നമ്മുടെ ഭാഷാസാഹിത്യസാമ്രാജ്യവാസികൾക്കു പുരാണകഥാനഗരികളെല്ലാം ഈ പുതിയ പന്ഥാവിൽകൂടി സുഖപ്രാപ്യമായിത്തീർന്നു.

ഈ നവീനപന്ഥാവിനെ അഭിമുഖീകരിച്ചു പണി ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പുരാണകഥാസൗധങ്ങളിൽ പലതിലും പ്രഥമസ്ഥപതിയുടെ മനോധർമ്മവും ശില്പചാതുര്യവും വേറെ കാണാം. വേറെ ചിലതിൽ തൽക്കർത്താക്ക

കൂടെ അരസിക്തയും വാസനാശുന്യതയും നിമിത്തം പല പണിക്കരുകളും കൈക്കറങ്ങും വന്നിട്ടുള്ളതും കാവ്യശില്പജ്ഞന്മാരുടെ നോട്ടത്തിൽ സുവ്യക്തമായിരിക്കുന്നതാണ്. എന്നാൽ നമ്മുടെ മൃത്താശാരിയുടെ ശിഷ്യപ്രശിഷ്യന്മാരിൽ മഴമംഗലം മഹാകേമൻതന്നെയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രബന്ധസൗധങ്ങളുടെ പാദുകം മുതൽ താഴികക്കടം വരെയുള്ള അവയവങ്ങളുടെ കൂടക്കവും, അവയിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന ഉരുപ്പടികളുടെ ഗുണവും, അവയുടെ ചേപ്പും, മിറക്കും, കൊത്തുവേല ചായം തേപ്പും, കണ്ണാടിക്കൂട്ട മുതലായ അലങ്കാരപ്പണികളുമെല്ലാം സൂക്ഷിച്ചു പരിശോധിച്ചാൽ അദ്ദേഹം 'സ്ഥപതിമതിഗതിപ്രേക്ഷക'നായ 'സൂത്രഗ്രാഹി'യായിരുന്നുവെന്ന് ആരും സമ്മതിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല.

ഇങ്ങനെ ചാക്യാന്മാരുടെ പ്രബന്ധകഥനരീതിയെ അനുകരിച്ചുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയാണ് ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ; അങ്ങനെയല്ലാതെ ഈ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളിൽ ഒന്നെങ്കിലും ചാക്യാന്മാരോ പാഠകന്മാരോ അതേവിധത്തിൽ തന്നെ രംഗത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതായി ആരും പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടില്ല. 'മേൽപുത്തൂർ' നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ പുനം മുതലായവരുടെ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ തന്നെയാണെന്നു രംഗത്തിൽ പ്രബന്ധം പറയുന്നവർ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നത് എന്ന് ഇയ്യുടെ ചിലർ പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നവർ താഴെ എഴുതുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്കെല്ലാം വിശ്വാസ്യമായ സമാധാനം പറയാൻ

ബാല്യതയുള്ളവരാണല്ലോ. പുനത്തിന്റെ പ്രബന്ധങ്ങളുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ രംഗോപജീവികൾ ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ ഏതെല്ലാമായിരുന്നു? അവയെല്ലാം ഇപ്പോൾ എവിടെ? അഥവാ പുനത്തിന്റെ കാലത്തിനു മുമ്പു പ്രബന്ധകഥനസമ്പ്രദായം തന്നെ മലയാളത്തിലുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നുണ്ടോ?

ചാക്യാനാർ പുരുഷാത്മം പറയുന്നതിലും, വിദ്വാകൻ പുറപ്പെടുന്നതിലും പ്രയോഗിക്കാറുള്ള ഭാഷാശ്ലോകങ്ങളെല്ലാം തോലന്റെ കൃതികളാണെന്നു പറഞ്ഞുവരാറുള്ളതു വാസ്തവമാണോ? തോലൻ എന്ന ആൾ ആരാണ്? അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലം എത്ര? പെരുമാക്കുനാരിൽ ഒരാളുടെ സചിവനായി പഴമക്കാർ പറഞ്ഞുകേൾവിയുള്ള ആത്തോലൻ തന്നെയാണോ ഈത്തോലൻ? അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ അത്ര പഴയകാലത്തെ ആ ഭാഷാരീതി ഇന്നത്തെ വെണ്മണിരീതിയേക്കാൾ പുതുതായിക്കാണുന്നതിനു വകാശമെന്ത്? ഭട്ടതിരിയുടെ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളായിരുന്നു പ്രബന്ധപാഠകന്മാർ സ്വീകരിച്ചിരുന്നതെന്നും സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളുണ്ടായപ്പോൾ അവയെ സ്വീകരിച്ചു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ കൈവെടിഞ്ഞുവെന്നും ഉള്ള അഭിപ്രായം ഭാഷാചരിത്രപണ്ഡിതന്മാർക്ക് ആദരണീയമായിത്തീർവാൻ ന്യായമുണ്ടോ? ഈ അഭിപ്രായം ശരിയാണെങ്കിൽ പ്രാചീനകേരളീയർ ഭാഷാപ്രണയികളും നവീനർ സംസ്കൃതവേഷപാതികളും ആകുന്നു എന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിവരുന്നില്ലേ? അങ്ങനെ സമ്മതിക്കുന്നപക്ഷം, ചാക്യാർക്കു

ത്തിൽ സംസ്കൃതശ്ലോകങ്ങൾ ചൊല്ലി ഭാഷയിൽ ഹ
ലിതമയമായും ഹാസ്യഭൂതിഷ്ടമായും അത്ഥം വിസ്തരിച്ചി
രുന്ന സമ്പ്രദായത്തെ ആമുലാഗ്രം കണ്ണടച്ച് അനുഗമി
ക്കുന്നതായ കേഞ്ചൻ'നമ്പ്യാരുടെ തുള്ളൽപ്രസ്ഥാനത്തി
ന്റെ ആവിഭാവത്തിനും വളർച്ചക്കും അവകാശം സിദ്ധി
പ്പാൻ വഴിയുണ്ടോ?

ഈ വക വിരോധങ്ങളെ പരിഹരിക്കാതെ പ്രാചീന
ന്മാർ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ രംഗത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിര
ുന്നു എന്നുള്ള സ്വകപോലകല്പിതമായ അഭിപ്രായം കേവ
ലം പാമരവചനപരിപാടിയിൽ ത്യാജ്യമാണെന്നല്ലാതെ
പണ്ഡിതമതരൂപേണ സിദ്ധാന്തകോടിയിൽ ഗ്രാഹ്യമാ
ണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അത്രമാത്രമല്ല, കളി, ജപം,
സ്വാധ്യായം മുതലായ തേവാരങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അത്യാ
വശ്യം നേരിട്ടാൽ സംസ്കൃതത്തിൽ മുക്കിമുക്കി വല്ലതും
പറയുകയോ ആംഗം കാട്ടി മറുജീവരെ കാര്യം മറസ്സി
ലാക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതല്ലാതെ മലയാളഭാഷയിൽ സം
ഭാഷണം ചെയ്യുന്നതു തന്നെ അതിനിന്ദ്യമായി ഇന്നും
കരുതിവരുന്ന ആവൃണ്ഡാമണരുടെ സദിസ്സിൽ ക്ഷേത്ര
ങ്ങളിൽ വച്ചു നടത്തുന്ന ഭഗവൽക്കഥാപ്രസംഗങ്ങൾ
ക്ക് ആപുരാതനകാലത്തു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ പ്രധാന
മായി സ്വീകരിച്ചിരുന്നുവെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ മേലും കീ
ഴും ആലോചിക്കുന്നവർക്ക് ആർക്കും ധൈര്യമുണ്ടാകുന്നതു
മല്ല.

അതിനാൽ പുനം മഴമംഗലം മുതലായ മഹാകവി
കൾ സംസ്കൃതത്തിലെ ഭോജചംബു മുതലായവയെ

പ്ലോലെ സഹൃദയന്മാർക്കു വായിച്ചു രസിപ്പാൻ മാത്രം ഉ
 ണ്ടാക്കിട്ടുള്ളതാണു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ എന്നു മാത്രമേ
 പറവാൻ തരമുള്ളൂ. “ഗദ്യപദ്യോഭയമയം ചംബുദിത്യ
 ഭിധീയതേ” എന്നു സാഹിത്യശാസ്ത്രപ്രചനവുമാണു്. ഭാ
 ഷാപ്രബന്ധങ്ങളിലെ പദ്യങ്ങളുടെ വൃത്തമെല്ലാം സം
 സ്കൃതപ്പുരുഷശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ളവ തന്നെ. എങ്കിലും അ
 വയുടെ രചനാശീതിയിൽ രസാനുഗുണം വരുത്തുവാൻ
 തൽക്കർത്താക്കൾ വളരെ ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഗദ്യങ്ങളിൽ
 ചിലതിന്നു സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളിലെ ഗദ്യരീതിയിൽ
 നിന്നു പിന്നെയും വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ടു്. എന്നാൽ അ
 ത്തു, പണ്ടും ഇപ്പോഴും ഭദ്രകാളി, വേട്ടയ്ക്കരൻ മുതലായ ദേ
 വതമാർക്കു പാട്ടു, തിര, പാദ മുതലായ ബലികൾ നടത്തു
 ന്നതിന്നു കല്യാണകുറുപ്പന്മാരും, പിണിയാളുടെ നേരെ പ
 ന്തം ഉഴിയുമ്പോൾ മന്ത്രവാദികളും ചൊല്ലുന്ന ‘കോളി
 വാക്യം’ എന്ന സ്തോത്രങ്ങളിലും, ദേവീക്ഷേത്രങ്ങളിൽ
 സോപാനത്തു പാടുന്ന ബ്രാഹ്മണിപ്പാട്ടുകളിലും ഭൂരിപ്ര
 യോഗമുള്ളതും ഏതാണ്ടൊരു മാത്രാനിയമം കല്പിച്ചു ക
 ൻ്നുസൃതപ്രദമാക്കി ഒരു വൃത്തച്ചായ വരുത്തിട്ടുള്ളതുമായ
 ഒരു പ്രത്യേകസമ്പ്രദായത്തിലുള്ളതാണു്. മാത്രാനിയമ
 ജന്യങ്ങളായ ഗണഭേദംകൊണ്ടും, യതിനിയമങ്ങൾകൊ
 ണ്ടും, ആരോഹണാവരോഹണയോഗ്യങ്ങളായ പടവുക
 ലോടും ചതുസ്താദാത്മകങ്ങളായ ഭിത്തികളോടുംകൂടി സ
 ുതോനിബദ്ധങ്ങളായ പദ്യതടാകങ്ങളും, സമതലത്തിൽ
 കഴിക്കുന്ന നദീപ്രവാഹംപോലെ സുഖാവഗാഹങ്ങളായ
 സാധാരണഗദ്യങ്ങളും, പദ്യതസാദൃഷ്യത്തിൽനിന്നു തട്ടിത്ത

ടഞ്ഞ് കഴുകിവരുന്ന നിശ്ശരങ്ങൾപോലെയുള്ള ഈ മാതിരി ഗദ്യങ്ങളും, നീളം, വീതി, താഴ്വ ഇവയെല്ലാം അളന്നു കരിച്ചു പോരേ കെട്ടിനിറുത്തിയിരിക്കുന്ന തോടുകളെപ്പോലെയുള്ള ദണ്ഡുകളും തരംപോലെ കൂട്ടിയിണക്കിവായനക്കാർക്കു സുഖപ്രദമായിരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണമാണു നമ്മുടെ പ്രബന്ധശില്പികൾ അവയെ നിബന്ധിപ്പിരിക്കുന്നത്.

ഇതുവരെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെല്ലാം ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ സാമാന്യമായി പരാമർശിക്കുന്ന സംഗതികളാണ്. ഇതിൽ അവയുടെ ഉൽപത്തി, വളർച്ച, സ്വരൂപം അല്ലെങ്കിൽ സ്വഭാവം, പ്രയോജനം, കാലദേശകർത്തവ്യവേചനം ഇവയെല്ലാം സമർപ്പിതമായി പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇനി അല്പം പരമാറുള്ളത് ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതും, വഴിയെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ വിചാരിക്കുന്നതുമായ രാമായണചംബുവിലെ സാഹിത്യത്തെപ്പറ്റി വായനക്കാർക്കു ഒരു സ്വരൂപജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നതിനുവേണ്ടി അവയിൽനിന്നു ഏതാനും ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ എടുത്തു കാണിച്ചു ചുരുക്കത്തിൽ ഒരു വിവരണം മാത്രമാകുന്നു.

ഇവിടെ ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്, രാവണോദ്ഭവം, വിച്ഛിന്നാഭിഷേകം, സഗ്രീവസഖ്യം, അംഗുലിയാങ്കം, ഉദ്യാനപ്രവേശം ഇങ്ങനെ അഞ്ചു കഥകളാണ്. ഇവിടാ താടകാവധം, അമ്മണ്ഡാമോക്ഷം, സീതാസ്വയംവരം, പരശുരാമവിജയം, വാഘധം, ബാലിവധം, തോരണയുദ്ധം, ഈ കഥകളെ കൂടി വഴിയേ പ്ര

സിദ്ധീകരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണം തയ്യാറാക്കുന്നുണ്ട്. ഇവയിൽ ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന കഥകളിൽനിന്നു മാത്രമേ ഉദാഹരണങ്ങൾ ഉദ്ധരിക്കുന്നുള്ളൂ.

അവയിൽ ഓരോ കഥയിലും ഉത്തരോത്തരം ഗ്രണാധികൃതം കാണുന്നു. ദീഗ്വദീഗ്വങ്ങളായ സംസ്കൃത സമസ്തപദങ്ങളുടെ അന്ത്യത്തിൽ ഭാഷാപ്രത്യയം വച്ച് ഒന്നോ രണ്ടോ പദങ്ങൾ ചേർത്തു പേരിനുമാത്രം ഭാഷയാക്കിട്ടുള്ള ശ്ലോകങ്ങളുടെ ആധികൃതം മുമ്പു മുമ്പുള്ള കഥകളിലാണു കൂടുതലായിക്കാണുന്നത്. ഗദ്യങ്ങളുടേയും മാതിരി ഇതു തന്നെയാണ്. രാവണോദ്ഭവത്തിൽ ഒരു ഭാഷാഗദ്യം മാത്രമേയുള്ളൂ. അതു സംസ്കൃതപ്രയോഗബാഹുല്യംകൊണ്ടു കേവലം സംസ്കൃതഗദ്യങ്ങളെക്കാൾ കഠിനമാണ്. വിച്ഛിന്നാഭിഷേകത്തിൽ ഹേര ഹര ശിവ ശിവ പുകഴരുത്തോത്താലഭിഷേകോത്സവ മഹിമ വിശേഷാൻ എന്നാരംഭിക്കുന്നതും അതിദീഗ്വവുമായ ഒരു നല്ല മലയാളഗദ്യമുള്ളത് ഏതു മലയാളിക്കും അത്ഥം ഗ്രഹിച്ചു സുഖിക്കാവുന്നതാണെന്നു മാത്രമല്ല, അതിൽ വാരികോരി വഷിച്ചിരിക്കുന്ന ഹാസ്യമയങ്ങളായ ഫലിതപ്രയോഗങ്ങളുടെ സന്ദർഭാചിത്രം ആലോചിച്ചാൽ കണ്ഠനന്ദ്യാർ തുള്ളൽ കൈവിട്ടു മുഖം കമ്പിട്ടു “കൊച്ചിക്കു പോയങ്ങു തൊപ്പിയിട്ടീടണം” എന്നു തോന്നും. സുഗ്രീവസഖ്യത്തിലെ ഒന്നാം ഗദ്യത്തിൽ ലക്ഷ്മണന്മാർ വിരൂപിതയായ ശുഭ്ബണ്ഡ വേരനും ഭൃഷണനും ത്രിശിരവും പടയോട്ടകൂടെച്ചെന്നു സരോഷം പടുതകലണൊരു രാമശരാഗ്നിജ്വാലാമാലയിലിച്ഛാംപാദം പൊരിഞ്ഞ

കണക്കെ വെന്തെരിയുന്നതു കണ്ട ഭയം പൂണ്ടു, ഹാ ഹാ രാവണ! വിര! സമോദര! പാലയ പാലയ നിയേ ശരണം” എന്നു മുറയിട്ടുകൊണ്ടു, നോസാകഹരത്തുടേ ചാടും ചോരകുടിച്ചു തുളിച്ചു പൂളിച്ചും ചിലരെ നിണംകൊണ്ടുത്തും തേച്ചും’ ‘ലങ്കാപുരിയിലേക്കു മണ്ടു’ന്നവിധം വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു വായിച്ചാൽ ബീഭത്സഭയാനകരസങ്ങളുടെ മൂർത്തിയായ ആ ശുക്ലപ്പണവയെ ഏതു ധീരനും സ്വപ്നം കാണാതിരിക്കയില്ല. അതുപോലെത്തന്നെ രണ്ടാം ഗദ്യത്തിൽ രാമചന്ദ്രൻ മായാമൃഗരൂപം ധരിച്ച് ആശ്രമോപാത്തത്തിൽ കളിക്കുന്ന പ്രകാരങ്ങളേയും, അതുകണ്ടു കൊതുകാകൃഷ്ടയായ സിത, രാമനോടു് അതിനെ പിടിച്ചുതരുവാനായി കെഞ്ചി അപേക്ഷിക്കുന്നപ്രകാരങ്ങളേയും വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കിയാൽ,

ചൊന്നുമാനവിടെ മണിതെങ്ങിതുകൾ

ചിന്തിയാതശിതബുദ്ധിയാ -

കുന്ന രാമനുമുഴന്നുപോയിതൊരു

വെണ്ണ ചൊന്ന മൊഴി കേൾക്കയാൽ

എന്നു ഞാനറിവെഴുന്നവർക്കു പരി -

മാന്യനായിതു, കഴിഞ്ഞതോ -

ക്കുന്നതെന്തു, മതി തെറ്റിടാക്കിലൊര -

നന്മമർക്കുമുളവാകുമോ?

എന്നു ധീരോദാത്തനായ രാമനു പിന്നീടു പശ്ചാത്തപിപ്പാനിടവന്നതിൽ യാതൊരാശ്ചര്യവും തോന്നുന്നതല്ല. മൂന്നാം ഗദ്യത്തിൽ രാവണൻ സീതയെ അപഹരിച്ചു തേരി

ലോരിപ്പോകമ്പോൾ സീതയുടെ രോദനം കേട്ടു മാർഗ്ഗമുപേക്ഷിച്ച് എതിർന്നു ജടായുവിന്റെ പരാക്രമവും, നാലാം ഗദ്യത്തിൽ 'ജനകതന്ത്രജ്ഞാവിരഹദശയിൽ 'വിലപനശീല'നായി, അഹർണീശം ഉണ്ണമുറക്കുവുമൊക്കെ മരണം. വനേഷു വനേഷു, ലതാസുലതാസു, തുലീയു തുലീയു, നദീയു നദീയു, നഗേഷു നഗേഷു, നടന്നുനോക്കിയുമാന്തി പിണഞ്ഞു കരഞ്ഞുമെരിഞ്ഞും, കണ്ടചരാചര ജാതികളോടു വിളിച്ചു വിളിച്ചുതലോട്ടും ചെയ്തും, പരിഭവമോരതു ചിന്തിച്ചിടയിൽ കോപംപൂണ്ടു കടക്കുണ്ണുനോക്കു ചുവന്നു മറിഞ്ഞും, ചാപമുഴിഞ്ഞു കലച്ചു വലിച്ചും, ത്രിഭുവനമൊക്കെപ്പേടിപ്പിച്ചും,...ജനകതന്ത്രജ്ഞയെ അനേപഷിച്ചു നടക്കുന്ന രാമന്റെ വിപ്രലംഭത്തെ വിഭാവാനഭാവസൗതപിക വൃദ്ധിചാരികളെക്കൊണ്ടു പരിപുഷ്ടവും സുവൃക്തവുമാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു വായനക്കാരുടെ ഹൃദയദ്രവീകരണവിഷയത്തിൽ കവികളുള്ള സാമത്യാതിശയം അത്യാദൃശമായി വെളിപ്പെടുന്നു.

അംഗുലിയാങ്കത്തിലെ ആദ്യഗദ്യത്തിൽ 'ദയിതാവിരഹക്ലാന്ത'നായ രാമൻ മാലുവാൻ പദ്യത്തിൽ വസിക്കുമ്പോൾ പന്നഗഭീതനു വലുതാവാസക്രിയപോലെ വന്നുകൂടിയ വഷത്തു കോലാഹലത്തെ വണ്ണിക്കുന്നതിൽ കവി തന്റെ കൈവശത്തിലുണ്ടായിരുന്ന അലങ്കാരപ്പെട്ടിയെല്ലാം തുറന്നു കൊട്ടിയൊഴിച്ചിരിക്കുന്നു. സാമാന്യാധികദീപ്തമായ അതിലെ രണ്ടാം ഗദ്യത്തിൽ രഘുർത്തനാജ്ഞാപിച്ചപ്രകാരം സീതാനേപഷണത്തിനായി തെക്കൻ ദിക്കിലേക്കു പുറപ്പെട്ട 'ജാംബവദംഗദനീലമന്ത്ര

മൽപ്രമുഖ'നായ വലിമുഖവീരന്മാർ, അവരുടെ ജാതിസ്വഭാവത്തെയും ശൌര്യവീര്യബലവേഗാദികളേയും പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു, 'കാടുകൾത്തോറും, നാടുകൾത്തോറും തടിനികൾ തോറും, ഗിരിമുകൾത്തോറും, മനുക്വലമാലയെ നോക്കിനടന്നു ദക്ഷിണവാരിധി തീരം പ്രാപിച്ചപ്രകാരത്തെ വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ അത്യാദൃശമായ സ്വഭാവോക്തിചാതുര്യത്തെ വിശദീകരിച്ചിരിക്കുന്നു.

അതിൽത്തന്നെ മറ്റൊരു ഗദ്യത്തിൽ ഹനുമാൻ ഇന്ദ്രവജ്രാഘതനായി വീണപ്പോൾ, വായുഭഗവാൻ അവതൃനാശംകൊണ്ടു മടങ്ങിയടങ്ങി ഏതോ ഒരു ഗുഹയിൽ ഒളിച്ചിരുന്നതിനാൽ വായുസഞ്ചാരമില്ലാഞ്ഞിട്ടു മൂന്നു ലോകത്തുമുള്ള സ്ഥാവരജംഗമങ്ങൾക്കൊക്കെ വന്നുകൂടിയ അവസ്ഥാന്തരം വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു വായിച്ചാൽ സഹൃദയന്മാരുടെ അവസ്ഥയും തത്തുല്യമായിത്തീരുന്നതാണ്. ആ പ്രബന്ധത്തിൽ ഒട്ടക്കൂടെ ഗദ്യം, ഹനുമാൻ അശോകോദ്യാനത്തിൽ ശിംശപാമുലത്തിലിരിക്കുന്ന സീതദേവിയെ കാണുന്ന ഘട്ടത്തെ വണ്ണിക്കുന്നതാണ്. ഇതു ശുദ്ധസംസ്കൃതമയമാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു നല്ല സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാർക്കുപോലൊക്കെ അതിന്റെ സാരവും അനുഭവിപ്പാൻ പ്രയാസമാണ്. അതു ബാണഭട്ടന്റെ കാദംബരീഗ്രന്ഥത്തിൽ ചന്ദ്രാപീഡ രാജകുമാരൻ മഹാശേഖരനെയും കാദംബരീയെയും കാണുന്ന ഘട്ടങ്ങളിലുള്ള ഗദ്യങ്ങളെ അതിശയിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതിൽ യാതൊരുതിശയോക്തിയുടെയും സ്വർഗ്ഗമില്ല.

ഉദ്യാനപ്രവേശം പ്രബന്ധത്തിൽ ഒന്നാം ഗദ്യം രാവണൻ സീതയെ വശീകരിപ്പാനായിട്ട് അശോകോദ്യാനത്തിലേക്കു യാത്ര പുറപ്പെടുന്ന സമയം ഉണ്ടായ ചന്ദ്രോദയത്തെ പ്രിയായിരമാതൃരന്താരായവർ കാമോദ്ദീപകമാകുവണ്ണം വർണ്ണിക്കുന്നതാകുന്നു. ‘പ്രാചീരമണീവദനംപോലെ, രജനീയോഷാമുകരംപോലെ, ഐന്ദ്രീകനകത്തോട കണക്കു, മദനാപ്പെണ്ണിൻ താലി കണക്കു, സുരതഗുരോരമഴമാവണപോലെ, മന്ദമവരവിലെതിർത്തു പിടിക്കും വെൺമുത്തുക്കുട തന്നെപ്പോലെ, മന്ദം മന്ദം പോന്നുദിയായ ശശാങ്കു’ എന്നാരംഭിക്കുന്നു. അതു വായിച്ചാൽ ജിഹ്വതന്ത്രിയന്മാരല്ലാത്ത ഏതു യുവാക്കനാകും മാനുഷബാധ ഉദ്രീപിക്കാതെരിക്കുന്നതല്ല. പിന്നത്തെ ഗദ്യം അഴകിയ രാവണന്റെ ഉദ്യാനത്തിലേക്കുള്ള ഏഴുന്നളുത്തിന്റെ വട്ടങ്ങളെ വർണ്ണിക്കുന്നു. അതിൽ നൈലോക്യവിജയിയായ രാക്ഷസചക്രവർത്തി സമ്പാദിച്ചൊരച്ഛിരിക്കുന്ന അപൂർവ്വങ്ങളായ സംഭോഗസംഭാരങ്ങളുടെ സമൃദ്ധി മുഴുവൻ കവി, വായനക്കാരുടെ മുമ്പിൽ നിറത്തിവെള്ളുന്നതിൽ കാണിച്ചിരിക്കുന്ന കല്പസാദൈവഭവം, അരസി കന്മാരെയുംകൂടി രസപ്രവാഹത്തിൽ നീന്തിക്കളിപ്പിക്കുന്നതാണ്. സാമദാനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടും സീതാവശീകരണം അശക്യമാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ വാടകുടമണിയായ രാവണൻ അഭിമാനം കൈവെടിഞ്ഞു, ‘കഴൽപ്പല്ലവം കൈതൊഴാം തമ്പിരാട്ടി! കുളുക്കുച്ചിരിച്ചൊന്നു വോക്കീട്ട്’ എന്നിങ്ങിനെ കെഞ്ചിക്കേണം’ അപേക്ഷിക്കുന്നു.

ന്നതാണ് ഒട്ടകത്തെ ഗദ്യം. ഇതിൽവിന്നു തന്റെ കമ്പതു തലകളെയും താൻ തന്നെ അറുത്തു ഛോമിച്ചു സാക്ഷാൽ ത്രിപുരാന്തകനെ പ്രസാദിപ്പിച്ചു വരം വാങ്ങുകയും, അഷ്ടദിക്പാലന്മാരെയും ജയിച്ചു കീഴടക്കുകയും, കൈവാസപർവ്വതം പൊക്കിയെടുത്തു് അമ്മാനമാടുകയും ചെയ്തു ത്രൈലോക്യവീരനായ രാവണൻ, ആത്മ സംയമാവും ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹവും ചെയ്താൻ സാധിക്കാതിരുന്നതിനാൽ അതുവിമർശനം മേൽ വരുവാൻപോകുന്ന 'സർവ്വവിദാഗ്ദ്ധം' എന്ന അവസ്ഥയെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു പറയാതെ തന്നെ നമ്മുടെ ചംബുക്കന്താവു ലോകത്തെ പഠിപ്പിക്കുന്നു.

ഭാഷാകവികളുരന്മാരുടെ ജന്മശത്രുവായ ഉദണ്ഡകേന്ദിയുടെ മദഗർഭിതം മുഴുവൻ ഒരു ശ്ലോകത്തിലെ 'വച' പ്രസരം' കൊണ്ടു തന്നെ കളഞ്ഞു് അദ്ദേഹത്തിനു 'പുളകോദ്ഗമം' ഉണ്ടാക്കിയ പുറത്തിന്റെ പട്ടുവിമർശനപാടവത്തെ പ്രകടിക്കാനൊരുങ്ങുന്നതാണെങ്കിൽ ഭാരോ പ്രബന്ധത്തിലെയും പകുതിയിലധികം ഭാഗം ഇതിൽ പകർത്തേണ്ടിവരും. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതു 'കാണാൻപോണ പൂരം പറഞ്ഞുകേൾക്കുന്നതുപോലെ' വായനക്കാർക്കു ചർച്ചിതചർച്ചണത്തിനിടവരുത്തുന്നതാകയാൽ വൈരസ്യജനകമായിത്തീരുന്നതാണെന്നു വിചാരിച്ചു അധികം വിസ്തരിക്കുന്നില്ല.

൧. രാവണോരുവത്തിൽ തപസ്സിനാരംഭിക്കുന്ന രാവണന്റെ സങ്കല്പം.

ഗെഹീ സൗഭാഗ്യരശ്മി! ജയജയ തൊഴുതെ -
 നമ്പിലെൻ തമ്പിരാനേ!
 നേരേവണിങ്ങു തൃക്കാലിണയിലടിമപു -
 ക്കീട്ടമസ്താനനാഥാൻ
 കാരുണ്യത്തോണിതന്മേലഴകെടു കരയേ -
 ററി പ്രഭോ! കാഞ്ചിതാമ്രം -
 പ്പേരാം വാരാകുത്തിൻ മുകരയിലണ -
 കേണമേ! ഭക്തബന്ധോ!

സ്വർഗ്ഗംഗാ ബാലചന്ദ്രാകിത പരിചിടയു -
 തീപ്പൊരിപ്പോരു മൂന്നാം -
 തൃക്കണ്ഠം ഭോഗിവാർകണ്ഡലപുഷ്പരിയകാ -
 കോളവും കണ്ഠനാളേ
 അഗ്രേ തൃക്കൈകൾ നാലും കമലഭവശിരോ -
 മാലയും മാറിലയ്ക്കാ
 മുഖ്യാഭോഗം പുലിത്തൊലുടയ്ക്കിപ്പുറം പുല -
 വേണമേ തമ്പിരാനേ!

വാമാലങ്കാരി വാമാംഗാധമണിപ്പദപും
 ദേവദൈത്യാവതംസം
 മമ്മാ തൃക്കൈകളിൽ തങ്ങിന വരമഭയം
 മാൻകിശോരം കുറാരം
 വാർമേവും പന്നഗേന്ദ്രാഭരണമലഭ -
 സ്കാംഗരംഗാഭിരാമം
 പൂമെയും പൂണ്ണശോഭം മമ മാന്വി പുല -
 വേണമേ തമ്പിരാനേ!

ഇപ്രകാരം ധ്യാനിച്ച പ്രാർത്ഥിച്ച പലവിധ യോഗ ചയ്ക്കുകളോടുകൂടി മഹായോഗികൾക്കും സുദൃഷ്ടമായ തവസ്സു വളരെക്കാലം ചെയ്തിട്ടും പരമശിവൻ പ്രത്യക്ഷനാവാഞ്ഞതിനാൽ തന്റെ തലയറ്റത്തു ഹോമിക്കുവാനാരംഭിക്കുന്ന രാവണന്റെ തൽക്കാലസ്ഥിതിയെ വർണ്ണിക്കുന്നു:—

വേണീബന്ധാൻ വലിച്ചങ്ങിതരസമിടം

കൈകൾകൊണ്ടാത്മമൂലം—

ശ്രേണിം നേമാക്കി ദീപ്താസിഭിരിനിയ വലം

കൈത്തലൈരത്യദാരം

താനേ തൻ കണ്ണകാണുപ്രഹരണസമയേ

കൈവളർത്തു വിശേഷി—

നച്ചാറും പത്തു വക്ത്രങ്ങളുമിരുപതു റം—

സ്തങ്ങളും വീരമൗലേഃ.

പ്രൗഢാത്മാ കണ്ണവാടിം ത്രുടിതലനസിരം—

ബന്ധമാസ്തസ്തമൂലം

പാദേ ചേഷ്ഠവിധൗ വിസ്മയമഴകിതു ദ—

ക്ഷാരിയേ സാക്ഷിയുള്ളു

വാടീലമ്മന്ദാസം, നതിഭ്രണിതികൾ തേ—

ടിലഹോ ഗൽഗദതപം

കോടീലച്ചിലുപോലും വദനദഗകമേ—

കൈകമാസിൽ പ്രസന്നം.

ഇതിലെ രസസ്പർശത്തി നോക്കുക. അതിൽ തന്നെ നാല്പത്തൊന്നു മുതൽ നാല്പത്തൊമ്പതുവരെ പദ്യങ്ങളിൽ മിക്കതും കുമാരസംഭവം മുതലായ ഇതരഗ്രന്ഥങ്ങളിലെ ശ്ലോകങ്ങളുടെ വിശദതയായ തർജ്ജമയാകുന്നു. അതിനുമേൽ രാവണോപദ്രവത്താൽ 'ഭയപരവശരായ ബിന്ദു കിടക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദികൾ 'വിധിഗിരിശന്നാരാടംകൂടി' സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുവിനോടു സങ്കടമുണർത്തിക്കൊണ്ടു പാലാഴിതീരത്തണഞ്ഞപ്പോൾ,

ചക്രവാണിതരുമറിൽ വാണ തുളസീസു -

ഗന്ധഭരവും മഹാ -

ലക്ഷ്മിതൻ കുടുംബലജ്ഞിഞ്ഞ ഭഗവാഭി

സൗരഭവുമാവഹൻ.

മുഖ്യപാലുടൽതരംഗമാലയിലിറങ്ങി

വന്ന മൂടു മാരുതൻ

തൽക്ഷണേന സുഖയാഞ്ചകാര സുരപംഗ

വാനസുരപീഡിതൻ.

എന്നു വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നത് 'അത്ര നന്മയാമാസദി വൈകുണ്ഠം—നാശ്രാതശരണോമുചിമണ്ഡലേന' എന്നിത്യാദിയായ ശ്രീകൃഷ്ണവിവാസകാവ്യശ്ലോകത്തിന്റെ അനുകരണമാണെങ്കിലും എത്ര ഹൃദയംഗമമായിരിക്കുന്നു?

അതാൽ കാണായിതപ്പോളമരവരിച്ചദാ -

മാത്തിയെച്ചെന്നു കാണും

നേരം തന്നെ ശമിപ്പിച്ചുതടുക്കമാരു മഹാ

പ്രാഭവത്തിൻ നിധാനം

പാരിഭാഷം ഭരിപ്പാൻ പുരികലതികയാ-

ക്ഷീണദീക്ഷം കനകം

കാരുണ്യത്തിനധീനേ ക്ഷണമഭിമത ക-

ല്പദമം പത്മനാഭം.

ഏന്തിത്യാദി പദ്യങ്ങളിൽ സ്തംഭിക്കുന്ന മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ മഹാത്യാതിശയം സാധാരണ കവികൾക്കു വാഗ്ദീപ്യമാകുന്നതാണോ?

൨. വിഷ്ണുനാഭീക്ഷേപം പ്രബന്ധത്തിൽ മൂന്നു മുതൽ ഇരുപത്തുനാലുവരെ പദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു വിശ്കരിച്ചു പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന നവോദ്ധ്യാസംഭോഗവണ്ണം, കമരസംഭവം എട്ടാംസ്കന്ധത്തെ പദംപ്രതി അനുകരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതിനെക്കാൾ അതിശയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതായിരിക്കും അധികം ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. അതിൽ സാഹിത്യശാസ്ത്രങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ള നായികാവസ്ഥകളെയും, വാത്സ്യായനതന്ത്രോക്തങ്ങളായ രതിശിക്ഷാരീതികളെയും സ്പഷ്ടമായി ഉദാഹരിക്കത്തക്കവണ്ണം പണ്ഡിതനായ കവി അറോകം പദ്യങ്ങളെ നിബന്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ കേരളീയകവികളിൽ ചിലർ ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ ആഭാസവും അസഭ്യവുമായ രതിവണ്ണനത്തിന്റെ നിഴൽപോലും അതിൽ കാണാനിടവരുത്തിട്ടില്ല.

ഇത്ഥമഞ്ചിതസുഖാനി മറ്റുമയമകം -

വംശമണിപീംവി -

നൃസ്തമൗകതികവതംസരതമതിനി -

സ്തുലാമ്പുനബഭ്രവിവാൻ

ഇന്ദ്രിയലോകവലയൈകസുന്ദരിയൊടു

സീതയൊടു ചേൺകൊ-

ണ്ടുറഞ്ഞെളിഞ്ഞു വിജ രാജധാനിയിൽ മണക-

ലൻ ശുശ്രൂഷേതരാം.

അങ്ങനെ അവർ സുഖമായിരിക്കുന്ന കാവതു വൃദ്ധനായ ദശരഥമഹാരാജാവു രാമനെ യുവരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്താൻ നിശ്ചയിച്ചു വട്ടംകൂട്ടി. അപ്പോൾ മന്ദരാദൃഷിതാശയയായ കൈകേയി സുഖമഗ്നം വൃദ്ധനായ ഭർത്താവിനെ നിർബന്ധിച്ച് അഭിഷേകം മുടക്കി രാമാദികളെ വനവാസത്തിനയയ്ക്കുന്ന സമയത്തു അയോദ്ധ്യാവാസികൾക്കുണ്ടായ ശോകപാവാശ്യത്തെ കവി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു ഖോഷക.

തൽക്ഷണേന വിജ മാതൃദത്തമഴകോടു

വല്ലഭയുഗം മുഖം

ലക്ഷ്മണാഗ്രജരാദ്രസതപാദിധി ചാർത്തി-

നോൽ സമയാന്തരേ

കൈകേയിയെ മുറുകൊണ്ടയോദ്ധ്യമുഴുവൻ മു-

ഴങ്ങിയിതു, വാക്കുകൊ-

ണ്ടകുമാരം ബത പുകഴുമാദികവയേ

നമോഽസ്മു കഠിനാത്മനേ.

*

*

*

*

ദുഃഖംപൊരാഞ്ഞഥ വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രനച്ഛോഭം

തൃക്കണ്ണടച്ചിതുട നശുരധരീപരീതം

അക്കോപ്പുതാൻ മഹിതരാമശങ്കരതപഃ-

മുറക്കൊണ്ടു കാഞ്ചതിനു കാരണമായ് ചമഞ്ഞു.

ഇങ്ങനെ 'കാണായാത്ര മുതിർത്തശായാ പാമവ
തിവൃതജനകതന്ത്രജാ വേണന്നവരോടു യാത്ര പഠിച്ചു
തിനെ വിവരിക്കുന്ന രണ്ടു സംസ്കൃതശ്ലോകങ്ങൾ ശങ്കരൻ
ജം നാലാമകത്തിൽ ശങ്കരജയുടെ യാത്രാപ്രസ്താവം മു
ഴുവൻ വായനക്കാരെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

രാമാദികൾ ഗംഗ കടന്നു വനപ്രദേശത്തിലേത്തു
മ്പോൾ അവരെ കാഞ്ചാൻ വരുന്ന ശബരതരുണിമാരു
ടെ മരായയെ കവി ഒരു ശ്ലോകത്തിൽ എടുത്തു വെളി
ക്കുന്നത് എത്ര റിപുണനായ ചിത്രകാരനെയും വിസ്മ
യിപ്പിക്കുന്നതാണ്. ഇതു 'ചോമഗ്രാഹ്യസ്തനീഭിഃ ശബ
രയവതിഭിഃ കൌതുകോദഞ്ചദക്ഷിണ കൃച്ഛാദനപീയമാനഃ'
എന്ന രാമായണചംബുകാരന്റെ കുറിപ്പിനെ വലുതാ
ക്കി 'ഏഴുതിയതാണെങ്കിലും എത്ര മനോഹരമായി
കുന്നു.

ചേണേലും നൽപ്രവാളാഞ്ജനകമതിശിഥിലം

താങ്ങിയുംകൊണ്ടു വീന-

ശ്രോണിഭാരാ ദരാകമ്പിതകചവിദ്യ-

നഞ്ചുഗുഞ്ജാകലാപാഃ

സാന്നദം വന്നൊരോരോ ശബരതരുണിമാർ

കൂട്ടമിട്ടാസ്വദിച്ചാ-

രേനം ഭൂലോകചന്ദ്രം കതുകവിലസിതേ

കണ്ണിൽവെച്ചൊട്ടുന്നരം.

അതിനുശേഷം പഥികസ്മികൾ സീതയോടു ചെന്നു
ന്ന സർഭാഷണങ്ങളും ഉപദേശങ്ങളും, സ്മികളുടെ സഭാ
വത്തെ എത്ര ഹൃദയംഗമമാക്കിപ്പറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെന്നു
അനുഭവംസിക്തന്മാർക്കു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂട്ടൂ.

ഇ. സുഗ്രീവസഖ്യം പ്രബന്ധത്തിൽ ലക്ഷ്യമെന്നാൽ
വിരൂപിതയായ ഇപ്പണവ, വാവധാനത്തരം—നിശാ
ചരണഗമി ഗോപുരമാറ്റേ ചെന്നെന്നലരിച്ചെടുത്തു കപ്പ
ക്കി ത്രിദശമഹാവിപു നിശിചാപെന്തമാൾ ശെരയ്ക്കുട്ട ഭ
ശഗ്രീവൻ താൻ തെളിവിന്നിരിക്കും മണിമയരംഗാകുണ
ഭൂവി ഗതപാ മൃക്കും മേയ്യും പ്രാഭൃതമാക്കി—രാവണന്മാ
ടു വഴിച്ചു പറയുന്ന രണ്ടു ശ്ലോകങ്ങൾ വോക്കുക—

സംഹൃല്ലാഭോഗ! വല്ലേൻ പറവതി വിഹ ഞാൻ
വെട്ടുപാടിന്നിറക്കി—

പ്പെൺചെങ്ങാതിക്കു പാർക്കുംപൊഴുതിനൊക്കടന്മാർ
പാരിലില്ലെന്നു വന്നു

ഡംഭം കാട്ടിബ്ബോറോ ദശമുഖ! മണിസിം—
മാസന്തേ ചേൻ മീശ—

കൊമ്പും മെല്ലെത്തിരത്തി പ്രളഭ്യമാറിയു—
ന്നീലൊരൊരോ വിശേഷാൻ.

ഉള്ളിൽ കിഞ്ചന നാണമില്ലയി വോ—

നേതാളശീം പശ്യമാം

തള്ളിത്തള്ളിവരുന്ന ശോണിതയശി—

സന്ധ്യണ്ണനാസാദരീം

കൊള്ളിക്കോ പുനരിന്നി നിൻ പടയുമാ -
 ടെട്ടെപ്പയ്യും ശൌയ്യവും
 വെള്ളിക്കുന്ന് പരിച്ചെടുത്തു പുകൾകൊ -
 ണ്ടീടം പ്രഭാവങ്ങളും.

അതിന്നു മാവണന്റെ മറുപടി:—

പോരും പോരായ് വന്നെന്നൊടു പരപ്പമുണ് -
 ത്തുന്നതാർ ചെയ്തതിപ്പാ -
 മിരേഴികൽ കലൺള്ളവരിലൊരുവനി .
 പ്രാവകർമ്മം ദുരാത്മാ.

നേരേ ചൊല്ലിന്നതന്നേ പകരമതിനുവീ -
 ണ്ടീടുവാൻ ചന്ദ്രമാസം
 പോരായുന്നല്ലി തൈരാവതകുടഭിദാ -
 പാടവോന്മേഷശാലി

ദേവേന്ദ്രൻ താനിതെങ്കിൽ കഥയ കഥയ പൊ -
 ലോമിയെച്ചെന്നടിച്ചു -
 പ്പുവാർമൽക്കൊങ്കയും നാസികയുമരിവനൊ -
 ന്നേരയും ചെയ്തറിന്നേ.

മോഹാലിന്നമ്മോടേററിത്തൊഴിൽ തടവിയതി -
 ന്നഗ്നിതാനെങ്കിലോ തൽ -
 സ്വാഹാദേവീപ്രസംഗം ജഗതി വടുവു -
 ത്തിടുവാൻ ശുദ്ധശുദ്ധം”

കാലനിന്നിതു പിണച്ചതെങ്കിലോ
 ശുദ്ധമോരവന്നുസ്ഥലാന്തരേ

ബാലനെനൊടു പടയ്ക്കണഞ്ഞ നാൾ

ചീളിപെട്ടതു മറന്നുപോയിതോ?

വാഴ്ത്തുന്നപുഷ്പകവിമാനവരം നമുക്കി-

ങ്ങാഴ്ത്താണ്ടുളവമിളകിടിന വൈശാഖം,

സൗഖ്യം കെട്ടത്തതൊരു വൈശാഖം

(മെങ്കിൽ)

കൈക്കും പിടിയ്ക്കുമവന്നിന്നിടങ്ങുമോ നാം?

ഇങ്ങനെ രാവണന്റെ ആത്മപ്രശംസാപൂർവ്വമായ പ്ര

തിയ്ക്കൽ കേട്ടപ്പോൾ ശുദ്ധിപ്പെട്ടു പറയുന്നു.

കേട്ടാലും പുനരെങ്കിൽ നീ തവ ഗിര

ലോകേഷ്കണ്ടാലുടൻ

കേട്ടാലും താമയ കാന്തനൊ വരി-

പ്പാൻ ഞാൻ നടക്കും വിധൗ

ആശ്ചര്യ ബാണധാരകൾ കൊടുവേ

കണ്ടിടുന്നെൻ പൂർവ്വം -

ശ്രേഷ്ഠ കൗമാര രാമലക്ഷ്മണതയാ

ഭേദാ സ്ഥിതൗ മനമെ

ത്രൈലോക്യത്തിലൊരോതരം തരുണരെ

കണ്ടെന്നൊരുത്തനുമേ

മാലാരിപ്പതിനുള്ള ഭംഗിതികയെ

കണ്ടീല കൊണ്ടീല ഞാൻ,

തെ ലോകോത്തരകാന്തികളുമിള -

ന്നത്രോത്സവൗ കണ്ടുടൻ

ചേലേത്തുന്ന നിലാവിലിന്ദുശിലപോ

ലേ ചൊരലിഞ്ഞീടിനേൻ

വിണ്ണോരല്ല, മുനീന്ദ്രാല്ല, ദനുജ -

ന്മാരല്ല, യക്ഷൗഘമ -

ല്ലഭൂ കിന്നരനാഗകിന്ദുരൂഷസി -

ധന്മാരുല്ലാരുമ

അന്യായം മയി ചെജ്ജതൊട്ടുനാക -

ന്മാശൂന്യചിത്തസ്തയോ -

ക്കുന്നമുദ്യുതി ലക്ഷണൻ കരതലേ

പോർവാജമാലോളയൻ.

ധന്ത്യാ തയോരുകിലുണ്ടിരുൾ കൊണ്ടുതാഴു

മിന്നുന്ന മിന്നൊട്ടു നേരിട്ടമംഗരേഖാ,

തനപംഗി കാചന വിലോചനവിരമശ്രീ -

സന്നാഹവഞ്ചിതജഗത്രയയൈയ്ക്കുസാര

പൂവിൽപ്പെണ്ണിരുമില്ല താദൃശമഹോ

ലാവണ്യമെല്ലായമ -

ദേവസ്ത്രീകളവൾക്കു താളിവിഴിവാൻ

പോലും തരം പോരുമോ?

വേർ വാച്ചിടിന വിജ്ഞാമംഗജനാഭോ

നഞ്ചെന്നുമായന്തികേ

കാവൽക്കാരനസൗ തദീയകൃപന്മാ

വെല്ലുന്നിതുവീതലം.

നിമുയ്ക്കാദൈതമാണികളീരവജാജ് -

ചെജ്ജതെല്ലാം ചൊറുക്കാം

കുർബ്ബാനിയിലോ ചെറുതായ പകരവും
 വിണ്ടുകൊള്ളാമൊരുനാൾ.

ധമ്മിലുംകൊണ്ടു മെല്ലെപ്പിരിയവേന, മ -
 യോ തടവീടും ചിരിച്ചാ -

ഉമ്മല്ലാർവേണി, ചൊല്ലാമിതു മനസിപൊരാ -
 യുന്നിതെല്ലായിലും മേ.

“കയ്യുക്കിൻ വായ്ക്കൊണ്ടാകലിതഗിരിവരോ
 രാവണോ നാമ ധീമാൻ

പൊയ്യല്ലെങ്ങൾക്കിതിന്നുണ്ടുവെറുമുടയോ” —
 മെന്നു ഞാൻ ചൊന്നനേരം.

“കയ്യൻ താൻ വന്നെതിർക്കിൽചെറുമ്പെവിരവിൽ
 പൂഴികപ്പിപ്പ” എന്നായ്.

കയ്യംകൊട്ടിച്ചിരിച്ചാ നന്മ, നതു ചൊരാ
 യുന്നിതെല്ലായിലും മേ.

കുർബ്ബാനിയിലോ ചെറുതായ പകരവും
 വിണ്ടുകൊണ്ടു മെല്ലെപ്പിരിയവേന, മ -

ഇല്ലായ്ക്കു മമ തിന്നതിന്നിളം -
 വല്ലാമെന്നയോരൊക്കും.

കണ്ടിവെന്നകഴലാളെ നീ ബലാൽ
 കൊണ്ടുപോന്നു കളയേണമെന്നു.

ഇങ്ങൽ തീരവതുമല്ല, കണ്ണനിർ
 കണ്ടൊഴിഞ്ഞു മമ തന്നുവാങ്ങു.

ഇങ്ങനെ സോദരിപ്രേരിതനായ രാവണൻ സീത

ഹരണത്തിനുള്ള ഉപായം ആലോചിച്ചു, മാതൃചന്ദ്രൻ
അടുക്കൽ ചെന്നു തന്റെ ആഗമനപ്രയാണം പറഞ്ഞു
പ്പോൾ മാതൃചന്ദ്രൻ പറഞ്ഞമറുപടി കേട്ടു, രജനീചരവരി
വൃന്ദൻ.

“കോപം കലർന്നിട്ട ചുവന്നു മറിഞ്ഞുനേത്രം -
വ്യാപാരവേപിതചരാചര”മാകുവണ്ണം പറയുന്ന
താണിതു’.

എന്നേ ഭോഷാ! മനുഷ്യപ്പുഴുവിനെ നിതരാം
പേടിയുണ്ടോ ഭയാനൊ -

ദിന്നിശ്ശെയ്തും നടിച്ചിടുന്ന നിശിചരവം -
ശരതിലല്ലേ പിറന്നു?

വെണ്ണാർ നാഥൻ തൊഴും നമ്മെയുമഴകിതു നീ
പിന്നെ നിന്നെക്കണക്കെ
ത്തന്നെ കല്പിച്ചു ജല്പിച്ചു, ജളജനമു -
ലാഭിഷിക്തോട്സി പാർമേൽ.

ത്രൈലോക്യേ സൗരഭംകൊണ്ടുരവെങ്കുന്ന പി -
നാപദാനക്കലമ്പൻ -

മാലാജാലങ്ങൾ തൂക്കും നിശിചരവെങ്കുമാൾ
ഞാനിരിക്കേ വിശങ്കം.

നീലാളിക്കുന്നതെന്തെങ്ങൊരു മനുജശിശു
വാനരത്തിൻ കിശോരം

പോലേ പേടിച്ചു രാജ് കാദവി വിഴുകി വന്നു -
നത്തൈവന്നാശ്രയനം.

ഇങ്ങനെ മാതൃചരവണമാരുടെ ഉക്തിപ്രത്യുക്തി

കൾ മുഴുവൻ ഉദ്ധരിച്ച് ഈ പ്രസ്താവനയെത്തന്നെ ഒരു ചംബുക്കാവ്യമാക്കുന്നില്ല; ഇനി ജടായുവും രാവണനും തമ്മിലുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ ഇതിലും രസോദ്ദിഷ്ടങ്ങളായ പദ്യങ്ങൾ വളരെയുണ്ട്. ശ്രീരാമൻ മാർദ്ദവധം കഴിഞ്ഞു ആശ്രമത്തിൽ മടങ്ങി വന്നപ്പോൾ സീതയെ കാണാത്ത ശോകാതുരനായിട്ടു നോക്കുന്നു പക്ഷിമൃഗാദികളോടും വൃക്ഷലതാദികളോടും സീതാപൂത്താനം ചോദിക്കുന്ന ഭാഗം ശോകരസം തുളുമ്പുന്ന ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു വായനക്കാരെ കരയിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ഇങ്ങനെ സീതാനുപാധനം ചെയ്തു സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ “മൈഥിലീപക്ഷപാതം വിമിത്തം പക്ഷപാതം” സംഭവിച്ച് ആസന്നമൃത്യവായിക്കിടക്കുന്ന ജടായുവിനെക്കണ്ടു സീതാപൂത്താനം അറിയുകയും ഭക്തവത്സലനായ ഭഗവാൻ “തോനേ തൃക്കൈത്തലംകൊണ്ടുണചിരകതലോടിത്തലോടി” കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ആപ്പക്ഷിസാവ്ഭമൻ “വോവോർ ധാട്ടീനു താണീടിന കനകചിമാനം കരേറു”കയും ചെയ്യുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ ജടായുവിനോടു ശ്രീരാമൻ പറയുന്നതായ ഒരു പദ്യമാണു താഴെചേർന്നത്. അതിന്റെരൂപം ഒരു സംസ്കൃതപദ്യമാണ്. അതും ചംബുക്കാരൻ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതു രണ്ടും നോക്കിയാൽ ഈക്കവിയുടെ പരാവർത്തനപാണ്ഡിത്യം സ്പഷ്ടമാകും.

മൂലം.

താത! തപം നിജതേജസൈവ ഗമിതഃ

സ്വപ്നം നന്നു സ്വസ്തിതേ

ബ്രഹ്മസ്മാദിമാം വധുഹൃതികമാം

മാഭ്രാതുമഗ്രേ കൃമാഃ

രാമോടഹം യദി കൈശിഃഭവേ ദിവസൈ —

റ്റിളാനമൽകന്ധരഃ

സാലം ബന്ധുജനൈശ്ച സേഗ്രവിജയീ

വക്താസ്വയം രാവണഃ

ഭാഷാ

സ്വപ്നാകത്തിന്ന യാത്രാ സ്വയമുദയവതി

താത! തേ സ്വപ്നീ ഭൂയാൽ.

ചൊല്ലേണ്ടാ നി വധുഹൃതികമ ജനക -

സ്ത്രാന്തികേ ചെന്നിരുന്നാൽ.

ചൊല്ലാം ഞാൻ രാമനൊക്കിൽ കതിവയദിവസൈ

രാവണൻ വന്നു താനേ

ചൊല്ലും മന്ദാക്ഷശാലീ തലകളെ നമയ -

ന്നാപിതോ ബന്ധുജാലൈഃ

൯ — അംഗുലിയാങ്കം പ്രബന്ധത്തിന്റെ ആരംഭം: —

സുഗ്രീവാ!കാണിതഗ്രേ ദിശിദിശിവളത -

ന്നോരു കാർക്കാലമോഷം

മൽകാന്താനേപഷണത്തിന്നിതു ബത! വിഷമം

കാലമാലോകയേമാഃ

കിഷ്കിന്ധായാമിരുന്നൊവൊളമിതി വവധിം

പാക്കുനീ ഞാനുമെന്നും -

ലിക്കാലത്തെക്കഴിച്ചീടുവനിഹ മഹിതേ

മാല്യവാന്തന്നുപാനേ.

എന്നുള്ള നിശ്ചയത്തോടു കൂടിയാണ്. ഇതിൽ,
 ഇതും നാനാപ്രകാരം വനഭൂവികലിതോ -
 നാദവേഗം പറഞ്ഞും
 പ്രത്യക്ഷം കണ്ണുനീർവാർത്തവശധൃതിക -
 ഞ്ഞും പിന്നെത്തും വിമോഹം
 മദ്ധ്യ സൗമിത്രി ചെന്നങ്ങതിമുട്ടുവചനൈ -
 രാശപസിപ്പിച്ചു മുക്കിച്ചു -
 അർത്താപം പൂണ്ടുമയ്യോ രഘുവാധാരാ -
 തക്കമെന്നൊന്നു ചൊൽവൂ.

എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗത്തിൽ സീതാ വിരഹാതുരനായ
 രാമന്റെ അർപ്പണയെ ഗദ്യപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർണ്ണി
 ച്ചിരിക്കുന്നത് 'വിക്രമോദ്യോഗം' നാലാമങ്കത്തിന്റെ പ
 ക്കുപോലെയാണെങ്കിലും സാരസ്യംകൊണ്ടു വളരെ പ
 തുക്കിയിരിക്കുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞിട്ട് "സേതുബന്ധം" എ
 ന്ന കാവ്യത്തിൽ വിവരിച്ചതു ചർച്ചിക്കുന്ന മൂന്നു പ്രാ
 കൃതപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും,

തെളിഞ്ഞു ദിക്പാളി സരസിക -
 ഉദയഭാജനമകലം
 വിരിഞ്ഞു പൂന്തേനിൽ കൊതിയോടു -
 മലഞ്ഞു മധുരം,
 കറഞ്ഞു മേഘച്ചാർത്തധിഗത -
 നമോരം തെളിമകൊ -
 ണ്ണിഞ്ഞു ചന്ദ്രാക്ഷൗ ശിവ ശിവ!
 ശരൽക്കാലമഹിമ.

എന്ന ഒരു ഭാഷാശ്ലോകംകൊണ്ടും ശരഭാഗമം വർണ്ണിക്കുന്നു. അറുനൂറ്റാണ്ടു സുഗ്രീവാജ്ഞാകാണാതായ 'ജാംബവദം' ഗദഹനമൽപ്രമുഖനായ വാനരപുംഗവന്മാർ സീതാസ്ഥാനം ചെയ്ത് ദക്ഷിണസമുദ്രതീരത്തിൽ ചെന്നു, സമ്പാതിവാക്യത്താൽ അർജുനമധ്യത്തിലുള്ള ലങ്കാനഗരിയിലാണു സീതാവാസമെന്നറിഞ്ഞു സമുദ്രലംഘനം ചെയ്യാൻ സമുദ്യുക്തനായ സമയം അവരിൽ ആരും അതിനു ശഠനമാരല്ലെന്നു കണ്ടു, പൂർവ്വകഥാപ്രസംഗത്തുപേണ—

കൊണ്ടാടിക്കൊണ്ടിവെണ്ണും ബുധജനമകടം
ജാംബവാൻ ചൊന്നവാചാ.

കണ്ഠാത്മതപം കളഞ്ഞുഞ്ചിതരുചി ഹനമ .

ദപകുത്രപന്തം ചകാശേ

പണ്ടേതിൽ പത്തിട്ടിച്ചിതമൊരുബലാ -

ധികൃമയ്യാ മഴക്കാർ

കൊണ്ടുണ്ടാം മൃതൻ നിങ്ങും പൊഴുതു പുകൾപെട്ടം
ഭാനമാനെന്നപോലെ.

ഉത്സാഹം കൺമിഴിച്ചു, മുറുവലൊളിതുട

ന്നു, ഭൂജാവിട്ടു മുഴച്ചെ -

രുത്മാനം ചെയ്തിതയ്യാ, വിനയമതിർകട -

ന്നാഭിരാത്രം വളന്നു

ബുധ്യന്തേയം തഴച്ചു, ചെറുതുകളികളി -

പ്പാനൊരുമ്പെട്ടെഴുന്ന,

ചിത്രം ചിത്രം തദാനം വിജിതവഗവരം

വേഗസാരം തദിയം.

എന്നുള്ള ഹനുമാൽപ്രഭാവവർണ്ണനയും, അതിനെ തുടർന്ന്,

അഥജംബവതോ വിനാശപാദൈഃ
തദനുജ്ഞാവാതംസിന്തോത്തചാംഗഭഃ.
സമിതാം കചിതുസ്സിലംലനായ
തപരമാണാം മതിമദഭയേ ഹനുമാൻ.

കിഷ്കിന്ധായുവരാജനോടൊരു വാഭയോ
ഗം പൂണ്ടുടൻ നീലവോ _

ടഗ്രേ യാത്ര പാഞ്ഞെ വാനരഗണം
നേരക്കിച്ചിരിച്ചുണിന്ന.

രക്ഷോവശഭവാഗ്നി പിന്നെ ഹനുമാൻ
മത്സര മഹേന്ദ്രാചലേ
ലക്ഷ്മീവാസഭയാഗ്രിമേൽ ദിഗ്വക്രമൻ
പോലേ കരേരിടിനാൻ.

ചാര കൈതൊഴുതതന്ദ്രമഞ്ജവാ _
മരുതയെ സ്വപാതയെ മഹാജനഭഃ.
പാരിലുള്ള ജനമന്ദ്ര കേൾക്കമാ _
രാജവന്നിതി ജഗാദ മാരുതഃ.

“രക്ഷോ വാഗ്മേന നീതം ജനകകുലശിഖാ _
മാലികാം കണ്ടുപോയ്ചെയ്ത.

ന്നഗ്ര ശ്രീരാമദേവൻതിരുവിടയൊടു _
ത്തിടുവാൻ തദപിശേഷം
ഉഗ്രാകാരം കടപ്പാനുദധിമിത തുട _
ജ്ഞാനിതിത്താൻ വിനാശേ

സുഗ്രീവാജ്ഞാവതംസപ്തതുലാർമണവും

ചേർത്തുകൊണ്ടുത്തമാംഗേ.

ഇപ്രകാരം ഉച്ചത്തിൽ പ്രതിമയെയും,

കേംസലേന്ദ്രനായാ സുവർണ്ണലതമേലു-

ലാവിന പശയാധര-

സ്മിതമഞ്ജരിയിൽനിന്നു പാൽമധുനകൻ

മത്തമധുപായിതം

വാസിതം ജനകനാദനാസ്തനവിലേപ

മേളനവശാനമ

പ്രാദുമസ്ത മതിഭിപ്സണ മരണരോഗ

ഹാരിപരമൈഷധം. (ഭൈവതം)

കാതിഭയമിതിതന്നിന്നിന്നു വഴിയുത

സാഗ്രകരണാമൃതം-

രോധിതൻ നടുവിൽ വാങ്ങിയ മധുപമിണ്ണ-

ഴം തിരുമുഖാംബുജം.

കാതലേറുമൊരു ധാരതാമണിനികേത

നം ദശമപ്രിയം

പ്രാദുമസ്ത മതിഭിപ്സണ മരണരോഗ-

ഹാരിപരമൈഷധം.

ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രാതമനാസപ്തകവും കഴിച്ചിട്ടു, പൂവന്ത

മത്തിൽ ഉദ്യുതനായ ഹനുമാന്റെ അവസ്ഥയെ വഴ്തി

പറഞ്ഞു.

ഇതരം വാദി ഹനുമാൻ മറുക്കു വിടിലെ-

ട്ടോരു ഭൂഷ്ടം നിതാനം

പുഥിമംഭോധിചേലാം ധൃതിനിധി സമസാ

നീളെയൊന്നാലുലോകേ

അത്യന്തം നീലമതന്വിശിവിഴൽ വരുവാൻ
 പാത്തിരിക്കുന്ന സേതു-
 പ്രസ്താവം നീന്നുമുമ്പേ പൊലിഞ്ഞൊടൊന്നു -
 ലിട്ടപോലേ ചമഞ്ഞു.

കാണെക്കാണെ വളർന്നിതക്കുപിപ്പുഷാ
 പശ്യൻ ദിശം ദക്ഷിണാം
 ഭാനുപഥമുദിച്ചവണ്ണമിളകി
 തസ്യാവലോകങ്ങളും.
 മാനപ്രോതളമുന്നതം ഹനുരതോ
 വാലാഗ്രലിലായിതം
 മാനത്തമ്പെഴുമുന്വർവാപി തിരത-
 ല്ലവണ്ണമാനോളിതം.

ഗാഢം മുൻകൈ പതിച്ചുണ്ടുധി മറുകൾ
 ചൂടുവാൻ മർക്കടാനാം
 പ്രേരണൻ താഴേപതിഞ്ഞൊപ്പൊട്ടു ചുവടുമുറ-
 ചൂന്നിനന്നോരുനേരം
 പാടേ താങ്ങീടവല്ലാത്തഗവുമവറിയും
 ദിഗ്ഗജഘോരങ്ങളും വാർ-
 തേടും നാഗേന്ദ്രനും നൽക്കുമ്പരിവൃന്ദൻ
 താനുമൊന്നങ്ങമന്തു.

സമുദ്രലംഘനംചെയ്തു ഹനുമാൻ ലങ്കാനഗരിയു
 ടെ ഉത്തമഗോപുരത്തിലിറങ്ങി 'തന്ത്രകൃതതന്ത്ര'വായി
 ട്ടു സൂത്രാസ്തമയവും കാത്തിരിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടായ അ

സ്വകാരത്തിന്റെ വ്യാപ്തിയും വഴിയെ സംഭവിച്ച ച
 സ്ത്രോഭയത്തേയും വെട്ടിപ്പിടിക്കുന്നതു നോക്കുക.

കാളികായകളായകാളിയകളി-

നാപത്രകസ്തൂരികാ-

കാന്താശ നളകാളികാകമാലടാ

കാലാരി കണ്ണുപടമെ

സാമന്തം സാമന്തസസ്തമം സമുദിതാ

സ്തസ്താവസാനാ തത

സ്താവാരാവി സമന്തത സ്തതമം

ബ്രാഹ്മണാഭാജി.

അന്നാമ മന്നാമ വിചാകളിപ്പിയാ-

വരയ ഭാഗേന്ദ്രപദ

സ്വദാ കൈരണാക്ക മേളിമെന്തതളിമ ദിശാ

യോജിതാമാദധാനം.

മിന്നം പ്രാചീവധൂടികഴകിലുടനണി-

തേന്തരു വൊന്താലിപോലേ

നന്നായ് മേളം കലക്കെന്ദവമുടയഗിഴെ

മണ്ഡലം പ്രാദുരാസിത്

ആസ്സമത്തു ഹാമാൽ,—

എന്ദിവണ്ണം നടന്നുവിടെയവിടെയാ-

രാഞ്ഞുനോക്കും ദശായാം

മിന്നം പ്രത്യഗ്രാതദ്യതികനളിതദി-

ജീമണ്ഡലം കണ്ടകാണേ

ധനുശ്രീ വിശ്വപങ്കജമഹാമുഖതി ല -

കേശവൻ താനിരിക്കും

പൊന്നിൻ പ്രാസാദമേത്ര തെളിയിക്കാട്ട കര -

വീടിനാശ്രയധൈര്യം.

ആരാഞ്ഞ മൈഥിലസുതാം ദശകണ്ഠഗേമം

ശ്രീരാമഭൂതാനമ വസ്യമനോരമംസൗ.

നേരേ നിരാകലമിറങ്ങി ബഹുദുഃഖാശ്വാ -

മാരാമഭൂമിമതിസൗഖ്യം ജഗാഥം.

മദ്യം കാഞ്ചനകാഞ്ചനീനമുപാ -

സുഖം മഹാശാസ്ത്രം

തന്തുവേദം പ്രാസാദമധർമ്മവിനി

ക.ശാസ്ത്രം + ജ്ഞാനം

ജനാതലം മായ ചിത്രസുകലം

സൗഖ്യമുദയ പരം

നിർമ്മാതൃതത്വവിനി മഹിവരൻ

കണ്ടെന്നപോലേ തദാ.

ഇവി അഞ്ചു ശ്ലോകംകൊണ്ടു സിതാദേവികളുടെ ത
പ്താലാവസ്ഥയെ ചിത്രീകരണമുണ്ടു ഇവിടെ പകർത്ത
ണതാണെങ്കിലും വിസ്മയഭരണത്താൽ അങ്ങനെയൊരു ചെപ്പു
തില്ല.

മ. ഉദ്യാനപ്രവേശം. ഇത് 'അശ്വത്ഥാശ്വത്ഥാമണി'
നാടകത്തിൽ 'അശ്വത്ഥാശ്വത്ഥാമണി' എന്ന അഞ്ചാമങ്ക

ഞെ ചാക്രന്മാർ അഭിനയിക്കുന്ന രീതിയിൽ വിസ്തരിച്ചു ഒരു പ്രബന്ധമാക്കിയിരിക്കുന്നതാണ്.

വൈദേഹിം ഹിരമാൻശോകവനികം -

മധ്യേ നിധായസുരോ -

ന്മാദീ രാക്ഷസചക്രവർത്തി സഹസ്രം

സമ്പ്രാപ്യ ശത്രുഘോരം

ജാതാനന്ദമണത്തൈഴിത്തന്ദസരി -

പ്രാനെന്തുചായം നമു -

ക്കേതേനം പുനരെന്നു സന്തതമസൗ

ചിന്തിച്ചിരുന്നിടിനാൻ.

എന്നാരംഭിച്ചു,

ലക്ഷാധീശൻ തദാനീം പലപരിച നിരൂ -

വിച്ചുകണ്ടുൾരാത്രേ

ശൃംഗാരക്കോപ്പു വാഴിച്ചിനിയ ജനകജാ -

സന്നിധൗ ചെന്നശങ്കം

സംഗമചേർന്ന നാനാവിധമധുരവചോ -

വൈഭവൈരാഗപസിപ്പി -

ച്ചംഗീകർത്തവ്യമിന്നേ പുനരിതി സുദൃഢം

കല്പയാമാസ ഗുരും.

ഇങ്ങനെ വിശ്വയിച്ചുറച്ചു, അതിനു വേണ്ടുന്ന ഒരു കണ്ഠമോടുകൂടി പുറപ്പെട്ടു,

ആലോലാകൃതി രാക്ഷസാധിപതിതാൻ

സുന്ദരോദരേ ശിംശപാ-

മൂലേ ചെന്നു മനോഭവന്നു മനസാ

നേന്നാശു മാദോത്സവം.

നീലാംഭോദചയാപമോ വെറുനില-

ത്താമ്മാറുനിശ്ശങ്കമാ-

യോലക്കത്തിൽ വിദേഹരാജതനയാം

മുനിട്ടിരുന്നിടിനാൻ.

അപ്പോൾ--

സീത, നീലപ്പാമ്പുക്കുലയൊടെതിരിട്ടും

കൈശികേ ഗാത്രവല്ലി-

മാതാദ്രാമുടി പാടിടിന കരതളിർകൊ-

ണ്ടാനന്ദം ഹാദയന്തി

നാഥം ചേതോഭിരാമം ദശരഥതനയം

ഭാവയന്തി വിഭിന്ന-

സ്വേദാർദ്രാക്ഷിതാംഗീ സഭയമുടനീക .

നീടിനാളുഡമേദം.

അന്നേരം ചുറ്റുമുററായമരപുഷ്പകാ-

രാക്ഷിമാരങ്ങമിങ്ങും

നിന്നു കൺകൊണ്ടു സീതാമിടയിടെ വടിവു-

ടാശ്വസിപ്പിച്ചു ഭൂമേ

പൊന്നത്തല്ലാക്കിവാമ്മാതിസുരഭിലമാ -

പൂയ്ക്കു താങ്ങുലമസ്പെ

വിന്നാത്താ കാഴ്ചയുവച്ചുസകലവദനി -

ഔദിനീം വാചമുചേ.

തൈലോക്യസുന്ദരി! മനോഭവവിമലാലേ!

നീലാശവിദഗ്ദ്ധി! വിമലഗന്ധദ്രവ്യേ!

ലീലാനിധേ! സൗതക്കൈവ ചന്ദ്രിക! നീ

മാലാശു തിത്തമം വർദ്ധയസുതേ! മദീയം.

എന്നിത്യാദിയായി,

ദശഗ്രീവൻ പ്രാന്താ പവനാ ചരണോരമുവദാ

വശം പകട്ടന്ത്രം താമരദി വിഹ്നീയമാസാ

കചാഗ്രൈരാച്ഛാദ്യ പ്രകൃതിമധുരം വക്ത്രകമലം

വചോ മനം മനഃ ജനകതന്ത്രം വൃന്ദയരദിദം.

നിനക്കു ജീവിതയീച്ചുണ്ടോരാശ

മാനസ്സിലെകിൽ കഴിവുണ്ടിദാ നീം

അനന്തമില്ലെന്നെയെടുത്തു നേരേ

വനത്തിലാകി തൊഴു രാമചന്ദ്രം

ചൊല്ലേണം നല്ലതെല്ലാരോട മിനിവീരവോ -

ടെന്നെയും കൊണ്ടുതെല്ലേ

മെല്ലു വല്ലായ് ചൊല്ലു ചരണതളിരട -

ത്താപ്രകാരം വണങ്ങൂ

കല്യാണാവാസമല്ലേളയി മമ കമിതാ

രാമഭട്ടാ ദയാർദ്രൈ -

തല്ലേലൈ ദൃഷ്ടിപാതൈ രജയമരുമി-

ല്ലേതുതേ സംശയം മേ

ഇങ്ങനെ സിതാവാക്യം കേട്ടപ്പോൾ രാവണൻ, ദേവോ
ഘരയം പ്രയോഗിക്കുന്നതു നോക്കുക:—

രാമൻ പാത്താൽ മനുഷ്യപ്പുഴ, രജനി പരാ-

ധിശ്ചരൻ ഞാൻ, കൊടുങ്കാ-

ടാചാസസ്ഥാനമോത്താലവനാഴകിയല-

കാപുരി മാദൃശാനാം.

സാമാന്യം ന്യായപ്രസ്താവകളുടേവ-

ച്ചാത്ത, വന്നങ്ങുടപ്പാൻ

പാർമേൽ പാതച്ചെങ്കിലും മാപുരി, ദയിതേ!

തെങ്ങിൽ കാണുകഭേദം

ശ്രീകൈലാസം, സുഭദ്രാം, സുരമിധനമന്ദാരം.

നന്ദനോ നന്ദനോ, ഭൂ-

ലോകേ, പാതാളപോകാദളി, ലുഭധഗിരൊ,

ചന്ദ്രോദ്യാനമാദ്യേ.

ആകാശേ, ദുഷ്ശസിന്ധൗ, ഹിമശിഖരിതടേ,

ഞാനുമാസ്തേളി ചെയാ-

മേകാന്തേ മന്ദത കാന്തേ! രഘുതനയപിശാ-

ചെന്ന മിണ്ടാക്കട്ടോ നി

നിത്യം നിത്യം പ്രഭാതേ സജലജലധര-

ധ്വാനഗംഭിരമേരോ

പുത്തൻ വാദിത്രലോചനം രജനിചരവധൂ-

ഗീതിഭേദാനന്ദാതം.

മധ്യേ മധ്യേ മുഴങ്ങും ജയബിരുദമഹാ-
ശംഖസംഘാതാനു-

മുദ്ധേ! പാക്കേണമേ നീ ദേശമുഖപദവി-
സൗരഭം ചാരുശിലേ!

പ്രത്യുഷേ മൃദുമൃഗൻ പെരിയപരുവമേ-
ലേറി ഭാത്യ ഹസംഘം

ബലാമോദം ചിലയ്ക്കും പലതരമെരിവാ
വരവിടും ലോരലോരം.

മതപാ ബാലാനുജമും വലിയ ചിലമു-
മ്പേർപ്പലിക്കുളമയ്യോ

മുദ്ധേ! ചിവിടഴയ്ക്കും ദേശഗതനയ-
പ്രഭവം നന്നൊരോന്നേ,,

മുങ്ങിപ്പൊങ്ങിടമെരാവതമമലിനേ
ദിവ്യ ഗംഗാപ്രവാഹേ

ഭംഗൂർ സീതേ! കുളിക്കാ, മമതരു തരു-
വാസസി മാനനീയേ,

ശംഖധ്വാനാഭിരാമം ഗമന, മതിമനോ
ഹാരി തേവാരലക്ഷ്മീ-

രംഗം മാണിക്യരത്തോ പലമയ, മമലേ!
മാമകീനം പ്രഭാവം,,

കാട്ടാനച്ചൂർ കലന്നിടിന കലുഷജലേ
പലപലേകുട്ടമാർദ്ദേ

മാട്ടിന്മേൽനിന്നുരുങ്ങിടിനകറിനകവാ -
ലാകലേ സ്താനകേളി.

വാട്ടം തട്ടാതവസ്ത്രം മരവുരി, തുണകൂ -
ളീഗണം, വൻവിശപ്പിൻ

കൂട്ടം തേവാരിവൃന്ദം, ദശരഥതനയ -
പ്രഭുവം നന്നൊരോണേ,

ഉണ്മാൻ കത്രാംഗി! പൊന്നിൻ തളികകുളുപദം -
ഗങ്ങളോരോന്നുമമ്മാ

രമ്യം പാനം പയോജപ്രതികൃതിവദനേ!
പത്തുമുനന്ദ ഭേദം.

പൊന്നാടത്തന്നുമേലേ മണിനിലയിലിരി -
പ്പാലവട്ടം വിടിപ്പാൻ

പൊന്നാണേൽക്കണ്ണിമാരുണ്ടനവധി, സുഖമോ -
ത്തിട്ടസിന്തേ! തദാനിം.

കുഷ്ടം കാട്ടാവണക്കിന്നിലയിലശന, മ -
ല്ലല്ല കോക്കാനിപ്പരം -

മുട്ടിട്ടുതൃന്തൊട്ടും കരി, ചെറുതകര -
ച്ചാറു പാനിയസാരം,

നഷ്ടാശങ്കം തത്രണാം കരലിലുടനിരി -
പ്പ,ങ്ങുമിങ്ങും നരച്ചിൽ

വട്ടത്തിൽപ്പാഞ്ഞു വീര്യം, തവ സന്ദർശനോ -
ത്തിട്ട സീന്തേ! വിശേഷം.

ഈ ശ്ലോകങ്ങളിലെ ഭാഷാരീതിയും കവിതാചാതുര്യവും സഹൃദയന്മാർക്കു ആസ്വാദ്യമായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു മാത്രമാണ് ഈ ഭാഗം ഇത്രത്തോളം നീട്ടി പിടിച്ചത്. ഇനീ, ഇപ്രകാരം കാമകീർത്തനം ചപലനമായ ആ രാക്ഷസചക്രവർത്തിയുടെ ഭിഷണികൾക്കു്, ആക്കലസ്ത്രീരത്നവും വിരപത്തിയുമായ ദേവി, അത്ഥഗംഭീരവും മിതാക്ഷരവുമായിട്ടു പറയുന്ന മറുവടിയും കൂടി ഇവിടെ കാണിച്ചു് ഈ ഭാഗം അവസാനിപ്പിക്കാം.

ഇത്ഥം നിശാചരപതേച്ഛചാം നിശശ്വ
 ക്രുദ്ധാ വിഭേഘതനയാ വിദയം ബഭാഷേ.
 നേകതഞ്ചരാധിപ! ഫലം കിമു വാക്പ്രപഞ്ചൈ
 മെതന്തും നിനക്കിതു നിമിത്തമനന്തജാലം
 ഭാഷേണം നി നഭേ നിന്ദകലതിലകമയം
 താടകാം, ചിന്നെയുണ്ടൊ—

നേറുക്കേണ്ടു തത്തരതജു മുനിമഖമഥനൊ
 തം വിരഥം കബന്ധം,
 ആക്കം കോലും ഖം, ദൃഷണ, മിതമൊടു മാ-
 രീച, മെന്നായിദാനീം
 നീക്കം ചൊരില്ല നേരേ ദശരഥസുതനോ—
 ടാരെതിക്കുന്നതോന്താൽ?

ഇരുപതു ചെവിക്കൊണ്ടും മഗ്ധമാനാണുവത്തോ—
 ടരവൊരുമൊരു ഘോഷം കേൾക്കുമൊണ്ടുശങ്കം.
 തിരവിയ രഘുനാഥജ്ഞാനിനാദം തടാനി—
 മരിവു മുഴുവനുണ്ടാം നല്ലതും തീയതും തേ.

ഇങ്ങനെ പ്രവണഗംഭീരങ്ങളും പ്രേമപാജപലങ്ങളുമായ ഗദ്യപദ്യങ്ങളെകൊണ്ടു സമ്പൂർണ്ണമായ ഭാഷാചംസൂത്രനഗങ്ങളിൽ അപാചിതനായ ഭാഷാഭിമാനികളെ ഭാഷാസംഹിതവഹിതയുടെ സൗന്ദര്യഭംഗത്തിൽ അന്ധമാക്കുന്നതെന്നു പറയേണ്ടതാകുന്നു.

തൃപ്പൂണിത്തുറ ഇടുവയ്ക്കു ഗ്രന്ഥശാലയിൽനിന്നു കിട്ടിയതും, ഇരുപതിലധികം ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ അടങ്ങിയതും, വളരെപ്പഴക്കം ചെന്നു ഭൂവിച്ചു തുടങ്ങിയതുമായ ഒരു താളിയാല ഗ്രന്ഥമാണ് ഇവയുടെ മാതൃക. അതിലെ കയ്യെഴുത്താകെ അദ്ധ്യക്ഷതകൊണ്ടും ഏതകളുടെ പഴക്കംകൊണ്ടും ലേഖകപ്രമാദംകൊണ്ടും ഇതിൽ അച്ചടിത്തെറ്റുകൊണ്ടും അവടവിടെച്ചില അബദ്ധങ്ങൾവന്നിട്ടുള്ളതിന്നു വായനക്കാർക്കു ക്ഷമാനന്ദനാചെയ്തയല്ലാതെ ഗത്യന്താമിപ്പ.

സംസ്കൃത പണ്ഡിതന്മാർല്ലാതെ സാധാരണ വായനക്കാർക്കു ഭാഷാകാരിയും നിമിത്തം അർത്ഥം മനസ്സിലാവാൻ പ്രയാസമുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ ഓരോ ചുരുങ്ങിയ വ്യാഖ്യാനവുംകൂടി പുസ്തകങ്ങളുടെ ഒടുവിൽ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ആ വ്യാഖ്യാനമെഴുതുന്ന അവസരത്തിൽ പല ശ്ലോകങ്ങളുടെയും അർത്ഥത്തിൽ എന്തിങ്ങനെയെന്നു സന്ദേഹങ്ങളെ പരിഹരിച്ചു സഹായിച്ചുതന്ന സംസ്കൃതപണ്ഡിതർ ബ്രഹ്മശ്രീ പി. എസ്സ്. അനന്തനാരായണശാസ്ത്രികൾ അവർകളോടും, വ്യാഖ്യാനം എഴുതുവാൻ സഹകരിച്ച മലയാളപണ്ഡിതർ മ. രാ. രാ. പി. കൃഷ്ണൻ

എളിയത് അവർകളോടും, വിദ്വാൻ മ. രാ. രാ. ജി. ശങ്കരപ്പേര് അവർകളോടും എനിക്കുള്ള പ്രണാനുമന്ദനത്തെ കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളുന്നു.

ഈ കമ്മററിയിൽനിന്ന് ഇതുവരെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള പലപ്പുസ്തകങ്ങളെയും, കമ്മിറ്റിയുടെ നിർദ്ദേശം അനുസരിച്ച യഥാവസരം ഭംഗിയായി അച്ചടിച്ചു തന്നിട്ടുള്ള 'മംഗളോദയം' അച്ചുകൂടം, 'മാമാനജ'മുദ്രാലയം ഇവയുടെ ഭാരവാഹികളോട് ഈ കമ്മററിക്കുള്ള മൈത്രിയേയും ഈ അവസരത്തിൽ സാദരം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.

ഭാഷാപരിഷ്കരണ
കമ്മിറ്റി അപ്പീസ്. }
എ—വ—എസ്.

കെ. വരമേശ്വരമേനോൻ.

വണ്ടിതർ.

ശുദ്ധിപത്രം

ക്രമം.	വർഷം	അനുയം.	ഉദാ.
2	24	കൊണക	കൊണക
3	8	തെങ്ങ	തെങ്ങ
10	10	കണ്ട	കൊണ്ട
13	13	രമിത്താൻ	രനിത്താൻ
16	12	സ്വപ്നമനസ്സ	സ്വപ്നമനസ്സ
19	21	പുല്ലുവെപ്പ	പുല്ലുവെപ്പ
22	26	വാപ്പി	വാപ്പി
21	8	ലക്ഷണസ്സ	ലക്ഷണസ്സ
22	12	നിഷ്കളം	നിഷ്കളം
24	14	ബിജേതമാ	ബിജേതമാ
25	15	തിരഗ	തിരഗ
26	21	ധൂതി	ധൂതി
27	5	മുനമ്പ	മുനമ്പ
28	2	ലളിതം	ലളിതം
29	24	പശ്ചിമം	പശ്ചിമം
30	25	വാത്സ്യ	വാത്സ്യ
31	15	ഗുണിന	ഗുണിന
32	9	ദുരന്ത	ദുരന്ത
33	26	യോയം	യോയം
34	13	പാച്ചിയം	പാച്ചിയം
35	7	പടല	പടല
36	14	നളിനമുഖ	നളിനമുഖ
37	15	നിബിഡത	നിബിഡത
38	17	രഥാർത്ഥ	രഥാർത്ഥ
39	18-19	ഭൂതവണ്ഡ	ഭൂതവണ്ഡ

രാമായണം പ്രബന്ധം

സുഗ്രീവസഖ്യം.

ഹരിഃശ്രീഗണപതയേ നമഃ

ശങ്കാഹീനം ഖരാഭിത്രിഭശഃപുഞ്ചലം
കാൽക്കണ്ഠംകൊണ്ടു തന്നെ
സംഗ്രാമേ കൊന്നൊടുക്കിപ്പരിമുറ്റുപവന-
സ്സന്ദനാനന്ദിതാത്മാ
അങ്കേ സംഭാവ്യ പാതകമമുഖിയെ മുദാ
ദൈമിലീം തത്ര മേവീ
ഭങ്ഗ്യാ ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ പരിമളബഹളേ
പണ്ണശാഖാന്തരാള.

ആസ്ഥാം കൈക്കൊണ്ടു പാശേപ മരുവുമനുജനോ-
ടത്യഭാരസ്താർദ്രം
പേർത്തും പേർത്തും ഖരൻതൻ മുഖഭേജബല-
പ്രേരധി മാനിമുദാരോന്നേ
പ്രീത്യാ തന്നകഭാഗേ മരുവിന മിഥിലേ-
ന്ദ്രാത്മജാവയുബിംബം
പാർത്തും പാർത്തും ത്രിഭോകീമണി പരമസുഖോ-
ന്മേഷമുരുകൊണ്ടിരുന്നതു.
വിശ്വപദ്രോഹം വളർത്തിടിന ഖരനിയനം-
കൊണ്ടു സമ്മമാലമുദമെച്ച-

അർച്ചേന്ദ്രാർച്ചാവചാഭിവിതതിഭിരനഗ്ര-

ഹൃദാശിഷാമാനതൈലാം

വിശ്വാസം പുഷ്പ വിശ്വേപ ജനിതധൃതി ജന-

സ്ഥാനഭാജോ മുതീന്ദ്രാഃ

സുശ്ലാഘം രാഘവായ പ്രദദിതു,രതിമദ്-

ഗദ്യമാമങ്ഗുലീയം.

3

സമുക്തിഭാങ് മണ്ഡലപുഷ്പപാത്രം

സമസ്തമായാഹാരമംഗുലീയം

വിമുക്താഖദം പ്രതിഗൃഹ്യ മേനേ

വിമദ്ഭീഷൽകരമാശരണാം.

4

ഗദ്യം— 1. തന്നെ തദാഹിം ദശമഖണ്ഡോദരി ഖരണം
 ഭൂഷണനും ത്രിശിരവും പദ്മോടു കൂടെച്ചെന്നു സരോഷം
 പട്ടതകലണനായ രാമശരാഗ്നിജപാലാമാലയിലീയാംപാററ
 പൊരിഞ്ഞ കണകൊ വെന്തെരിയുന്നതു കണ്ട ഭയം പുണ്ണി
 ണ്ണൽതിരണ്ടുടനയ്യോപാപം ഫാഹാരാവണ,വിംസഹോദ
 ര! തവ ഭഗിനീയം പെരുകീടുന്നാരഭാഗ്യസമേതം നരകീ
 ഭേന വിരൂപിതശാമി; പാലയ പാലയ നീയ ശരണം പാ
 രിൽ പുകൾ പെരുമിന്നുത പോലാ കിമാപി നിനയ്ക്കുതാ
 തൊരുകൾ ദശമഖണ്ഡോദരം വാങ്മാത്രം പ
 നരതുമാമല്ലേ; കള്ളപ്രാണികൾ മാണികളേ!മതി ചെറു
 പൊറുപ്പിൻ പകരം വീളം ത്രിഭുവനപെരുമാളിന്നേ തന്നെ
 രാക്ഷസരാജൻ ഭഗിനീമെന്ന വിരൂപാം കണ്ടാലവനിഹ
 ചെറു മറന്നിടാഴോ കൊണക,മുടയും,തെണ്ടും നാവിന
 മാണികൾ ചെല്ലൊരു കന്യതിമിതെല്ലാം നാലുദിനത്തിന

കത്തു ഹവം വരുമയ്യോപാപം കയ്യുക്കുള്ളൊരു നാഥനിരി
ക്കെ വല്ലാതെ പുനരെന്നെക്കൊണ്ടു ചമച്ചാരല്ലോ; സതത
മിവണ്ണു തന്നത്താനേ താഡിച്ചുധികം മുറയും വ്ദു ജവേന
സമീരണമാഗ്നത്തുട ലങ്കാനഗരിയിൽ മണ്ടുന്നേരം മധ്യമാ
ഗ്നം നവനവരധാരം വർഷിച്ചീടും കാളഘനാഘനമാലയി
തെന്നും, ബാലാതപനിര പൂണ്ടു നടക്കും നീലാഞ്ജനഗിരി
നൂനമിതെന്നും, പരിചൊടു ജഗതാമാത്തി വളപ്പാൻ പെരു
മാവീടിന കൃത്യമിതെന്നും, നാനിഹിതപ്രതിഘോരതേന്ദ്രി
ത യന്ത്രേതാന പാർക്കിവിതെന്നും, ഭീഷണതയ്ക്കൊരു ഭൂഷ
ണമെന്നും, വൈരൂപ്യത്തിനൊരാസ്പദമെന്നും ഭയ്യമന്തി
നു സുതികയെന്നും, ചെമ്മേ മൂർത്തമധർമ്മമിതെന്നും, മതിമ
തി കണ്ടതു മണിക്കളവിൻ മാപാപികളേ ശൂപ്പുസഖാ കി
ല പിഴ പെടുമാന കളിക്കും പോലെ പിന്മേല ചെന്നു തുട
ന്നാലെന്നും, വിവിധാഭാഷണഗോചരമേവരപരം കത്വിഷ്ട
മിലരെ ചെങ്കിട്ടു പൊളിച്ചും, ചെവി പിടിപെട്ടു സരോ
ജമിഴുച്ചമഴുച്ചപറഞ്ഞും, നാസകേമരത്തുട ചാടും ചോര
കുടിച്ചു തിളച്ചു പൂച്ചും മിലരെ നിന്നംകൊണ്ടുത്തും തേ
ച്ചും മിലരെ പ്പെരികെ ഒറ്റാ പെയ്തും പ്രേരണമുനീനാമാട
പൊളിഞ്ഞും പെരുവഴിനീളെ കളകളമോക്കും തെരുതെ
രെ വാണിച്ചുധി കടന്നു നിശാചരനഗരിഗോപുരമാഗ്നേ
ചെന്നൊന്നലരി ചെറുതു കലുക്കി ത്രിശമമാരിവ നിശി
മപ്രപഞ്ചമാർ ശതയുക്ത ഭംഗീവൻതാൻ തെളിവിളി
രിക്കും മണിമന്ദരദംഗാങ്കണഭൂവി ഗതപാ മൂക്കുംമുഖയും പ്രാ
ഭുതമാക്കി ഒറ്റുരികെ ഭദ്രിതപാ സാ രജനീപരി രാവണനോ
ടു പഴിച്ചു പറഞ്ഞാറും.

സംഹൃല്ലാഭോഗ! വല്ലേൻ പാവതിനിമ ഞാൻ
 പെട്ട പാടിന്നിനിക്കി-
 പ്പെണ്മെക്കൊതിയ്ക്കു പാക്കംപൊഴുതിയൊക്കട-
 പാരിലില്ലെന്നവന്നു (തോർ
 ഡംഃ കാട്ടിബ്ഭവാനോ ഭഗമുഖ, മണിസിം-
 മാസനേ ചേൻ മീശ-
 ക്കൊമ്പും മെല്ലെത്തിരത്തി പ്രഭ ജ്ജനരിയു-
 ന്നീലൊരോരോ വിശേഷാൻ. 5

ഉള്ളിൽ കിഞ്ചന നാണമില്ലയി ഭവാ-
 നേതാദൃശീം പശ്യ മാം
 തള്ളിത്തള്ളി വരുന്ന ശോണിതധരീ-
 സമ്പൂർണ്ണാസാദരീം
 കൊള്ളിക്കോ പൂർവ്വിനി നിൽപടയുരോ-
 ടെട്ടശ്ചര്യവും ശൈശ്വവും
 വെള്ളിക്കുന്ത പരിച്ചെടുത്തു പുകൾകൊ-
 ണ്ണീടും പ്രഭാവങ്ങളും. 6

തൊട്ടിക്കൊണ്ടാ നന്ദ മാററലക്കൊട്ട ബലവാ-
 ന്നാക്കൊട്ടുരപ്പോരിദാനീ-
 മോട്ടപ്പെട്ട ഭവാനപ്പരിഷ പരിഭവി-
 ക്കുന്നതോമായ്ക്കുമുഖം
 കെട്ടു നീ കേളി നാനാവിടപിനിബിഡമാം
 കാട്ടിലക്കാട്ടുതീയും
 കൂട്ടതും മെഴു താനേ വിവശതരമുറ-
 ണ്ണും പൊക്കംപോഴുന്നോടോടി. 7

കൊണ്ടീവ നാനുവനൊടമ്മനുജാൻ വിജേതും
പണ്ടെന്നുമേ വരമതിന്നു ഫചിച്ചവല്ലോ;
ഇങ്ങോ വിവാഹമെ'രുവാനുനോടുമിന്നി-
ക്കൊണ്ടീടുവാ ചിലപപേടനാമകദാ നീ.

8

ഇനീമല്ലോ പുരാ കൊന്നതു മമ ഭയിതം
തിന്ന, ഞാനിന്നി മാരോൽ-
ഭിന്നാ മൽകാത്തനാക്കിപ്പരിചൊടു പുണര-
ന്നുണ്ടു പുണ്യാംബുരാശേ!
മുന്നേ തന്നേ കുചസ്രീഷ്ടമുർമുഖ പുണരും
ഭാഗ്യവാനിന്നു യോഗ്യം
തന്നേ തേ സോഭരീ.സംഗമ,മരുതിനി മ-
ണ്ഡോഭരീ.സദാ ഗമേതും."

9

ഏകനിവണ്ണമാരുടപ്പിറ നവമുട്ടത്തു-
ചെന്നു ചെവിയിൽ ചൊറാ-
യുന്ന വാൽ പറയുന്നതേക്കു നിശമയ്യ
കോപകലുഷേക്ഷണഃ

ഒന്നുവാച രജാപീപരേന്ദ്ര നവമുട്ട-
മുണ്ടു ഭുവനങ്ങളും
ചെന്നു വീരമണിമാലമെഴുവിയിലണിഞ്ഞു-
ഭഞ്ചിതഗഭീരിമാ.

10

"പോരും പോരായ്തു വന്നെന്നൊടു പരുഷമുന
ത്തുന്ന,താർ ചെയ്തതി,പ്പാ-
രീശേഷിതൽ കലനുള്ളവരിലൊരുവനി-
പ്പാപകമ്മം. ദുരാത്മാ

നേരേ ചൊല്ലിനു തന്ന പകരമതിനു വീ-
 ണ്ടീടുവാൻ ചന്ദ്രമാസം
 പോരായുന്നല്ലിതൊരാവതകരടഭിദാ
 പാടവോന്മേഷശാഖി. 11

ദേവേന്ദ്രൻതാനിതെങ്കിൽ കഥയ കഥയ പെര-
 ചോമിയെച്ചെന്നടിച്ച-
 പ്ലവാർമൽക്കൊങ്കയും നാസികയു, മരിവനൊ-
 ന്നേറയും ചെയ്തുന്നിന്നേ
 മോഹാലിന്നമ്മൊടേററിത്തൊഴിൽ തടവിയതി-
 ന്നഗ്നി താനെങ്കിലോ തൽ-
 സ്വാഹാദേവീപ്രസംഗം ജഗതി വടുവറ-
 ണ്ടീടുവാൻ ഗ്രഹഗ്രന്ഥം. 12

കാലനിന്നിതു പിണച്ചതെങ്കിലോ
 ശുദ്ധമേറവനരസ്ഥലാന്തരേ
 ബാലനെനൊടു പടയ്ക്കണഞ്ഞനാറം
 ചീളി പെട്ടതു മറന്നു പോയിതോ? 13

നിരൂതിയ്ക്കിതു യോഗ്യമല്ല; ചെയ്തീ-
 ടജതിന്നാമപി തൽകചീനരല്ലോ
 വരുണോ യദി പാറമുനയ്ക്കിദാനീ-
 മിയൊക്കീടുവനേഷ നിവ്വിശങ്കം. 14

ശിവനാണ പരാഭവം മദിതം
 പവനൻ ചെയ്തയുമില്ല, തീർത്തു ചൊല്ലാം
 ഭുവനേഷു സദാ നടന്നുകൊറുവാ-
 നവനസ്തൽകനിവില്ലയായ്ക്കിയാമോ? 15

വായുനാ പുഷ്പകവിമാനവരം നമുക്കി-
 ഷോയ്തോണമുപമിച്ചകീടിനവൈശാഖീ
 സൗഖ്യം കെട്ടത്തതൊരു വൈശ്രവണോയമെങ്കിൽ
 കൈക്കലും പിടിയ്ക്കുമവനിന്നിടങ്ങുമോ നാം? 16

ഇനിയു, മരുമിതും പറഞ്ഞു കാലം
 ക്ഷണമപി നീകളയായു ചൊല്ല നേരം
 അനുമുഹൂർതി വാദിനും ദശാസ്യം
 പുനരപി ശുച്ഛ്ഞവാ ജഗാദ വാചം 17

“കേട്ടാലും പുനരെങ്കിൽ നീ, തവ ഗിരാ
 ലോകേഷു കണ്ടാലുടൻ
 കേട്ടാലും തരമായ കറന്തനെ വരി-
 പ്താൻ ഞാൻ നടക്കും വിധൗ
 ആരെയും ബാണധനുർഭൗ കൊടുവണേ
 കണ്ടീടിനേൻപുരുഷ-
 ശ്രേഷ്ഠൻ കൗരവൻ രാമലക്ഷ്മണതയാ
 ദേവധാ സ്ഥിരൗ മന്ദമന്ദൗ. 18

തൈലോക്യത്തിലോരോതരം തരുന്നമെ
 കണ്ടേനൊരുത്തന്നുമേ
 മാലാരിപ്പതിനുള്ള ഭംഗി തികയെ-
 കണ്ടീല കൊണ്ടീല ഞാൻ
 തൗ ലോകോത്തരകാന്തികന്ദമിള-
 നേത്രോത്സവൗ കണ്ടുടൻ
 ചേലേന്തു ന്ന നിലാ പിളന്ദുശില പോ-
 ലേ ചെററലിഞ്ഞീടിനേൻ. 19

ഒഴുപാ തെര തു പുമാനചി സ്പൃഥയതേ
 സ്രീജനനേ സർവ്വാ
 സൗന്ദര്യം കിതഭേതാവേമനയോഃ
 പശ്യാൽ പ്രതാപം ഹൃദ
 ശക്രാ വാ കവിശി, പുരാരി, രഥവാ
 ശുഖീ, മുക്തദോ/മവാ
 ചക്രീ, താൻ യുധി ജേതുപ്യാലമസൗ
 ജ്യാതാൻ കനീയാനിവ.

20

വിണ്ണോരല്ല, മുനീന്ദ്രാല്ല, ഭനുജ-
 നാരല്ല, യക്ഷേഴുമെ-
 പ്ലന്ത്രേ കിന്നരനാഗകിപുതഷ്ടസി-
 ഖനാരുമല്ലാരുമേ
 അന്യായം മതിചെയ്തൊട്ടുനക-
 വാശുന്ദ്രവിത്തസ്തോ-
 രുന്നമുഖ്യതി ചക്ഷുണൻ, കരതലേ
 പോർവാളുമാലോളയൻ.

21

മേൽക്കൈ പോവതുമല്ല, പാക്കിലവരോ-
 ടാക്കും ഭുജാവിക്രമ-
 ശ്രീകൊണ്ടെന്നതു കണ്ട, മൊട്ടുനർവി-
 ചും, ഞാനറിഞ്ഞീടിനേൻ
 പോർ കോലും ഖരദൂഷണശ്രീശിരസോ
 രാത്രിഞ്ചരാഃ സാനഗാ
 ഹാഹാ! രാഘവസായകാഗ്നിയിലെരി-
 ണേരുപോയിതെല്ലാരുമേ.

22

ധന്യാ തരോരുകിലുണിതരുകോണ്ടൽമധ്യേ
മിന്നുന്ന മിന്നലൊട്ടു നേരിട്ടുജ്ഞാതരോ
തന്നെങ്ങിനി കാലന വിവോചനവിഭ്രമശ്രീ-
സന്നാഹവഞ്ചിതജഗത്രമധൈയ്യസാരാ. 23

സാ രാമണീരകനിയേ,രധിദേവതാ വാ
സൈന്യദൃശ്യസാരസമുദായനികേതനം വാ
തസ്യാ മരദശമഭിനുകൂലാമൃണാള-
ജ്യോത്സ്നാദി കാരണമഭ്യന്തരനശ്വ വേധാഃ. 24

നീലസ്തിശ്ലകമാം, നവേന്ദുശകവ-
ശ്രീമന്നിടാലോജപലം
ദീപ്താക്ഷം കടിയാസിതഭൂവിമല-
ഭ്രോമഹല്ലഗണ്ഡസംഖം
ആഭോഗി സ്തന, മാനന്താംസമഭിതഃ
സ്ഫോധന്നിതംബം സഖേ,
തസ്യാഃ കിം ചകിതൈകമാനനമൃഗീ-
ദ്രാഷ്ടർവപുഃ കഥതേ? 25

പൂവിൽപ്പെണ്ണിനമില്ല, താദ്രശമമോ
ലാവന്യമല്ലാഭമി-
ദ്ദേവസ്ത്രീകളവരൂഷ താളിപിഴിവാൻ
പോലുംതരം പോരുമോ?
വേർ വാച്ചീടിന വീര്യമുജ്ജ്വലജനരോ-
നഞ്ചന്യമാനനികേ
കാവൽക്കാരനാ സൗ തദീ മക്രപന്താ
വെല്ലുന്നിതുവീതലം. 26

നിർമ്മലാഭജ്ജമാണികളിരുപരമായ്

ചെയ്തെല്ലാം പൊരുകാം

കർമ്മം, ചോന്നിടിയോ ചെറുതിനു പകരവും

വീണ്ടുകൊള്ളാമൊരുനാൾ

ധമ്മില്ലംകൊണ്ടു മെല്ലെപ്പിരിയതവനെ, മ-

യ്യോ തടാനീ ചിരിച്ചു-

ഉമ്മല്ലാർവേണി ചൊല്ലുമിതു മനസി പൊറ-

യ്ക്കുനിതെല്ലായിലും മേ.

27

കയ്യക്കിൻ വായ് പൂ കണ്ടാകവിതഗിരിയരോ

രാവണോ നാമ ധീമാൻ

ചൊയ്യല്ലെങ്ങും കിതിന്നുണ്ടുചെറുമുടയോ-

രെന്നു ഞാൻ ചൊന്നനേരം

'കയ്യന്താൻ വന്നെതിർത്തിൽ ചെറുമനെ വിരവിൽ

പൂഴികുപ്പിപ്പ'ന്നെന്നായ്

കയ്യം കൊട്ടിച്ചിരിച്ചുതന്നുജനതുപൊറ-

യ്ക്കുനിതെല്ലായിലും മേ.

28

കേൾക്കേണ്ടതോ വിനോദാന്തരമൊരുമനുജോ

രാവണന്തൻ ഭഗിന്യാ

മുഷും വാർകൊങ്കയ്യ മുണ്ണു നിശിചരിവാ-

വിട്ടു നീള കരഞ്ഞാൾ

ഉരക്കല്ലാം നില്ക്കു നമ്മോടുട, നെളിയവദരാ-

ടക്കിലാമെന്ന മോദം

വായ്ക്കും നാട്ടാർ ചിരിക്കുന്നതു മനസി പൊറ-

യ്ക്കുനിതെല്ലായിലും മേ.

29

ഒച്ച കൊള്ളുമഭിമാനി, യെങ്കിൽ നീ
തച്ചുകൊന്നുതരികുന്നരായമെഴ
ഇല്ലയുണ്ടു മമ തിന്മതിന്നിളം-
പച്ചയാംസ, മനയോമനാദരം

30

കണ്ടുവെന്നകു? ചാക്കു നീ ബധാൽ
കൊണ്ടുപോന്നുകുളയേണമഞ്ജസാ
ഇങ്ങൽ തീരുവതുമല്ല, കണ്ണു നീർ-
കണ്ടൊഴുത്തു മമ തന്മുഖാംബുജേ.”

31

ഉക്കൈതപവം കേണു വീണങ്ങുദാരി മുറച്ചിട്ട-

നേരമേനാം വചോഭി:

സ്തിരശ്ശോശാശാസ്യ ചെന്നാൻ വിരവിടനാടുപുറ-

പ്പെട്ടു മാശീചഗേരേ

ഭക്ത്യാ സേവിച്ചുപോന്തെ തൊഴുതവനെടുചൊ-

ന്നാക്കെടോ നീയിടാനീം

പുത്തൻപൊന്നാൻകിടാവായ് വിഹാര ജനകജാ

രാമയോരഗ്രഭാഗേ.”

32

ഇതഥം നകരഞ്ചന്ദ്രേൻ പരച്ചുമളവു മു-

ന്നുറുവട്ടിക്കൊട്ടം തീ

ചിരേത വീണു ഭ്രംകൊണ്ടുവന്നു വിവശനാം

താടകേയന്ന, കാണ്ഡേ

മെത്തും താപേന പിന്നെച്ചുട്ടു മുക്കനെടുചി-

പ്പിട്ടു നിന്നാത്തുഴന്നാൻ

മദ്ധ്യേ ശ്രീരാമഭോർ ചിക്രമവിഭവമവ-

നോ നദേ സിദ്ധമല്ലോ.

33

ആര്യശതാപഥം രാക്ഷസരാജവാണീ-
 നാരാധമേരൂ വിധുശ്രുതിസ്രുശാഖീ
 ശ്രീരാമനാമജപനസ്തുഷ്ണുദാഹേനേ
 മാരിപനജപലമുവാച വചോ ദശാസ്യം. 34

“അതിരാക്ഷസസാമ്ഭരേമ! നിന്നോ-
 ദയമുള്ളതനനിഷ്ഠമോതുവാൻ ഞാൻ
 പ്രിയമല്ല ഹിതോപദേശമത്രേ
 നയമാകുന്നതു നാഥ! മാദൃശാനാം. 35

നല്ലൊന്നല്ലേതുമേ നിൻതൊഴിവിതു പരകീ-
 യാംഗനാസംഗമത്തി-
 നല്ലീ കോപ്പിട്ടിതി, കോപ്പിൻ നരകമൊഴി-
 ണത്താനു ശേഷിപ്പതുണ്ടോ?
 ചില്ലീവാസ്യജദംകൊണ്ടു കസുമവിശിഖശാ-
 സ്രുത്തിനത്മജദം ചൊല്ല,
 നല്ലാർ വേണ്ടത്രേത്തിൽ തവ പവരുളരോ-
 ത്തീടിക്കെന്തിനുവേണ്ടി? 36

പിന്നെച്ചൊല്ലാം വിശേഷിച്ചിതു തവ പരമാ-
 ത്തോപദേശേ; കളിച്ചി-
 ടെന്നപ്പാ! ജനകീവല്ലഭനെ മറുപറ-
 ണങ്ങിരുത്തായ് നല്ല
 എന്തൊക്കെണ്ടത്ര ഭണ്ഡിച്ചിതു പുനഃവനോ-
 ദേഹനാദം മുന്നടുത്തോ!
 തന്നെത്താനോത്തു വേണം പ്രബലമൊടു പിണ-
 ണീടുവാൻ ഒണ്ണുലന്മാർ. 37

അപ്പോ! നേർകൊണ്ടു നേരാമല്ലു പരനൊടൊരു-

ത്തന്നുമാമല്ലു മഹാപ്ലാം

വിശ്വാമിത്രോപദേശാൽ കസ്യതികളുമവൻ

പററിലു മററിക്കതല്ലാം

വച്ചീടിപ്പ്രേമമുദ്രാം മനുജതന്മണിയെ-

ത്തൊട്ടു നാകാംഗനാനാം

കളേലും കൊങ്കു പുൽകിപ്പരിമളവിഭവം

പൂണ്ടു പുണ്യാധികോ നീ.

38

രാമായ് ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ടു വെച്ചിറക്കുവിക്കോ

നാമാനി രേഖസമിതാനി പരം പൊരുത്താ

ശ്രീമൻ! പ്രസീദ തവ രാവണകന്ത പേർകൊ-

ണ്ടാമല്ല നിന്നൊഴണവാൻ മധീമമിത്താൻ.

39

ഇക്കാനായ മരാമങ്ങളു മമാരോ

തഗെലാശ്ശകൃഷ്ണഭം

പക്ഷിബ്രാതപുഷ്പഗങ്ങളുമമീ

ജ്ഞാതം മററുള്ളതും

രക്ഷോനാഥ! ഭവാനമസ്തിതദേവ

ഞാൻ അനുവെന്നല്ലേമാ!

മരല്ലെകൺകലകള്പ്പട്ടുന്നതവിലം

ശ്രീരാമവന്ദാതതേ."

40

മാപല്യഭാജമിതിവാദിനഃ നമപ്പോരം

പാപീയസാം പരിവൃദ്ധാ രജനീ പരാണാം

കോപം കലന്തിട മൃഗന്ത മറുത്ത നേത്ര-

വ്യാപാരവേദിതപരാമരമവമൃഗ.

41

“ഏനേ ഭോഷാ! മനുഷ്യച്ഛൃവിനെ നിതരാം

പേടിയുണ്ടോ ഉവാനൊ-

ട്ടിനീക്കുരയ്യും നടിച്ചീടുന്ന നിശിദ്ധരവം-

ശത്തിലല്ലേ പിറന്നു?

വിണ്ണോർതാഥൻ തൊഴുന്നമെയുമഴകിതു നീ

പിന്നെ നിന്നെക്കണക്കെ-

ത്തന്നേ കല്പിച്ചു ജല്പിച്ചതു ജളജപാമു-

ഓഭിഷിഭേതാസി പാർമേൽ.

42

കൈരളോക്ത്യേ സൗരഭംകൊണ്ടുരപെരുകിന ചീ-

നാപടാനക്കലമ്പൻ

മാലാജാലങ്ങൾ തൂക്കം നിശിദ്ധരപെരുമാരും

അാനിരിശേ വിശങ്കം

നീ ലാളിക്കുന്നതെന്തെങ്ങൊരുമനുജശിശുവും

വാനരത്തിൽകിശോരം

പോലെ പേടിച്ചു ഓഷ്ഠാഭിപി വിഴുകി വനാ-

ന്തത്തെ വന്നാശ്രയന്തം.”

43

“പേടിച്ചിട്ടല്ല പോന്നു മനുജപരിവൃന്ദോ

നാട്ടിൽനിന്നാരുമന്വേ

പീഡിച്ചിട്ടല്ല, വെണ്ടീ പുനരിതു മഹതാ-

മാജ്ഞയാ തൽഗുരൂണാം

കൂടെപ്പോന്നാൻ വിനീത്യാ ഭരതനന്തസരൻ

പാദുകാമേതദീയാം

മേളിച്ചും കൊണ്ടു വരിച്ചവനുപഗതോ

വിശ്വപതോഗ്യാമയോദ്ധ്യം.”

44

“രണ്ടുഭോഷരിവർ വീണിതഗ്രജൻ
പിണ്ഡമക്ഷല തൊട്ടും ദശാന്തരേ
തണ്ടിവന്ന നിജരാജ്യവക്ത്രിയെ
ക്കൊണ്ടുവിററവനുമാത്ര നന്നേടോ.”

45

“മൈവം വാദീമ്മഹാനൈര്യതവമ! പരിമാ-
സ്വത്വമില്ലാത്തകൊണ്ടും
ദേവനക്കോസലേന്ദ്രനഖിലസുമനസാം
നേത്രപീഡുഷഭാനോഃ
താവീടും ഭൈത്യഭോവിക്രമഭവഭരണ-
മൂക്കൊഴിച്ചാദരിക്കും
ദേവേന്ദ്രാദൽസിംഹാസനമപി പിടിച്ചെ-
ട്ടൊന്ന വംശം തദീയം.”

46

“മേരേ മാതീവ! വൈമാകരനുണനിവര-
സ്തോത്രപാരിണ! പുത്തൻ-
നാദാചാരകൊണ്ടു നിന്ദാതമമറുകയായ്
കൊന്നതോ തൽപ്രഭാവം
ഭീരുശ്രേഷ്ഠ! ഭവാനെ കഥയന്ന തുമ്മയിൽ
പുക്കൊളിപ്പിച്ചതോ മ-
ററാരണ്യം മാനവജാൽ കഥമിവ ബഹുമാ-
നോദയം മാനസേ തേ.”

47

“ഞാനോ ഭീതൻ മഭീയാ ജനനിയുമബലാ
സത്യമസ്താപദാന-
ശ്രേണീം കേരപ്പീചയോ മററിനിയ ഭഗിനിയെ-
പ്പേരുമം വയ്യതാർ പോൽ

ഞാനേ യല്ലേ തദീയം പ്രബലത ഖരണം-

ചേററു മുന്നാളിലിപ്പാർ-

മാനീ നന്നായറിഞ്ഞാൻ ബഹുമതിചരുമെ-

ത്തും വിശ്വത വല്ലഭനും.”

48

“ഇല്ലേതുമേ വിപുലശക്തയ്ക്കിന്ധാവമുഷ്ടിൻ

പുല്ലോളവും ബഹുമതിമുത മത്ത്യപോതേ

ഉല്ലോലബാലമരണം പ്രതി പാർക്കിലുണ്ടോ

ചെല്ല മുഗേന്ദ്രനകുമേ ബഹുമാനലേശം.”

49

“ഇപ്പോൾ വൊല്ലുന്നതുണപ്രിയമപി ഹിത,മാ-

കണ്ണുതാം സേവ കൈക്കൊ-

ണ്ടുളളകിൽ സ്വപ്നാനന്ദമുള്ളവകൾ പറയു-

ന്നോരു മാർഗ്ഗമോ ഞാൻ

ദൃഢൻ നീ സിംഹമെങ്കിൽ പെരുക്കുന്ന നരസിം-

ഹോ രാജശ്രേഷ്ഠനുണ്ടോ

കെല്ലുണ്ടായ് വന്നതന്യനവനമതിതുമ-

ക്കാർമ്മകം ചന്ദ്രമതലേ?”

50

“കൊണ്ടോട്ടാ നന്നററക്കത്തിന് കുലമില വൊ-

ട്ടിച്ചതുറക്കൊണ്ടകാഴ്ച

പണ്ടെങ്ങാനും പുരധപംസനകരകമല-

സ്പൃഷ്ടമെന്നിട്ടു താനും

കണ്ണുകാളാധിരൂപം കുലഗിരിയുമെടു-

ത്തമ്പിലമാനമാടി-

ക്കൊണ്ടെൻ ഞാൻ മുന്നമെന്നുള്ളതു തവകഴക-

ത്തില്ലതിശ്ശാലനീയം?

51

“രക്ഷോവംശപ്രഭീപ! പൃതിനവമതി നിൻ
 വിക്രമം വാഴ്ത്തുവൻ ഞാൻ
 പക്ഷേ നേർകൊണ്ടു നേരെ വിപിനഭൂമി ചതി-
 ചെുന്നിതേചെന്നിദാനീം
 ഉഗ്രാത്മാ രാമസൗമിത്രികളെ രണമുഖേ
 വെന്ത സീതാം ബലാൽ നീ
 കടയ്ക്കാളുന്നാകിലല്ലാതടവുകളിലട-
 ക്കും പ്രധാനം വിചാരേ.”

52

“മേവാരിൽ പക്ഷപാതം തവ ചെരികെ മുഴു-
 ഞ്ഞാൻ തന്നാമമല്ലാ
 തേവാരികുന്നതും നീ നിശിഖരകലപു-
 ണ്ണേന്ദുതന്മരകളങ്കം
 ഏവം നിന്നിന്നമൊപ്പം ചറകിലയേരമ-
 ന്നാണ ഞാൻ വാരിമുനയ്ക്കൽ
 തേവാരിപ്പിപ്പനാസ്സാം തൊഴിവിതു വചനം
 കേൾക്ക നല്ല മദീയം-”

53

“രണ്ടുജാതിയുമണഞ്ഞിതെന്തരണമെങ്കി-
 ലസ്തു ശുഭമാകയാ-
 ലുണ്ടുചോറ്റിനപകാരമെന്തെൽ ജാഹ്നമി-
 രാമശരപാവകേ
 ഉണ്ടുതെഴുനളത്തു വീര യമരാജ
 ധാനിയിൽ നിനക്കുസൗ
 മണിവന്നിത ചെലിപ്പെരിപ്പിതിനു മുന്തിലേ
 ഖത! ഗതോന്ധി ഞാൻ.”

45

വാചപലിത്തോരൂ കോപാൽ നിജഗളഭി വാരി
 വച്ചു സാരിഞ്ചേരേ-
 ക്കോരോ മാറി പ്രകാശം മനസി നവമന-
 ശ്വാമമാനമ്യ രാമം
 ശോഭാമസരഭാഗ്യമേന്തും കനകമരിണമായ്
 മാതാ താദേകേതൻ
 പ്രാപാരണ്യം തടാനീം നിഖിലഭൂപനവി-
 സ്താപകാഭോഗശാലീ.

55

സപാപ്തന്യം പൂണ്ട ഭൂവാഭളമതിമുളയം
 മന്ദമന്ദം മുകൻ
 പോയ് ചെന്നീടുന്നതും നിന്നഗതിമഴറി നോ-
 കുന്നതും മുശലപീലം
 വാച്ചീടും ചേഗമോടുന്നതു, മുപരി കതി-
 കുന്നതും കണ്ടുകണ്ട-
 ഞാശ്ചയ്യുപ്പട്ട പിന്വേ ഭഗമുഖനമസര
 ചോപാമവീഥീ ജഗാഥേ.

56

അക്കാലത്താലോരേ നവകനകരജോ
 രാശി ചുഴലിയാരിതീ-
 ചരേത്ര പെയ്തങ്ങമിങ്ങും മഴിമഴറി നോ-
 കിക്കളിച്ചാകലാങ്ഗം
 ഉൾക്കാമ്പിൽ കെരുകാർദ്രാ കമപി ഹരിണമാ-
 താന്തമാലോക്യ മാതാ-
 പ്രദക്ഷാഭാൽ മാഞ്ഞു നീതിപ്രസരമഥ വിദേ-
 ഹാത്മജാ മാമമുഖേ.

57

ശബ്ദം—2 “...പിയാമ കാൺ മുഖിലുമാ
 ന കണ്ണിന്നു മുഖേനാ...നൂലിപ്പിങ്കുലാ ചാരുതരീന
 ൽ മിന്നിച്ചിതന്നെ...നോക്കു; നഭോമധ്യഭാഗ കതി
 രോന്നു പാഞ്ഞു; മഹാമുഖനാപാലേ വരുന്ന സമീപ
 മിളൽകെഴുതുകാം കാൺ കിഴക്കുപുറത്തു മിടക്കുന്നു തെല്ല
 വടക്കു നടന്നു പടിഞ്ഞാറു കൈക്കുപ്പു നൂ വിവിത്ര വി
 വിത്രം വരുപ്പാത്തുമേലും മനസ്സുണ്ടാകാതെ ക്രമാൽ വന്നു
 ട്വന്നു തുടങ്ങേണ്ട പൊന്നുവെളിച്ചം തോന്നുന്നിതാശ്ച
 ത്തമത്രേ കിളവെത്രാണി...പലകൊണ്ടു നീക്കത്താ
 ന്നാംപാദപഥം വിദൂരസ്ഥാനം വിദൂരം! വിദൂരം! ന
 ണശിപ്പുത്തരം നല്ലൊന്നുകൊണ്ടു...കല്പിച്ച മാ
 ണികൃതോപയോഗം വിത്തുതൻ കത്തിയിടുംകൾച്ചൊന്നു
 ണോമനപ്പല്ലവം മെല്ലവേ പുണ്ടിതല്ലുവൽകൊണ്ടു ക
 ണ്ണങ്ങളാക്കിപ്പുറമിടുന്നാൻ മരമുണ്ടുതുമേ പത്തുമാശോ
 പലോൽഭാസംനാസാപുടം പശ്യ വിശ്വാദിഭാമം; മഹേന്ദ്രാ
 ശ്വരീപുടാവിമ്ലിതം മമ്മര നിമ്ലവം; കണ്മയരൊതു
 സേനാഗ്രഗ്രന്ഥിതം കാഞ്ച കണ്ടോളവും കൺ മ
 ണിപ്പോലോരോളം മണ്ണുപുറമേയീടിണുവീളുതമിശ്രവമുൽ
 കൃവഹേലാ വളരുന്നാരു തീക്കൊള്ളി മിന്നുന്നപോലേ കളി
 കുന്നിതാകാശമാറ്റേ മുറ്റുതും മുഖംഗ്രേണ സഹൃദ്യവും പ
 ല്ലാപനാമുകക്കുന്നിതീപാപമോടിക്കളഞ്ഞു; മറിഞ്ഞുണ്ട
 നാക്കുപാദമെല്ല മെല്ല വിളിച്ചാലുമെന്തൊന്നു നൽ
 കാവതെന്നോമൽ മണിപ്പോലാ വസ്ത്രത്തിന്നാമോ വിസ്ത്ര
 യം നൽകേ പാനതൃതത്തിന്നമൊട്ടുതാപാദികം; കെഴുതു
 കത്തിന്നു മുറുകെഴുതുകാം നൽകുമാമോദിപാപിന്നുമാമോദേ

കീടവോനന്തികേ വന്നുനിന്നാവിതിനെന്തെന്തയോടിത്തയോ
 ടി കാശാഗ്രേണ ഞാൻതാൻ കടുത്തേതാരു ഭൂച്ചാളോ നമ്മു
 നമ്മുകൊടുത്താർതാസ്യാനന്തരമേ മലാ കാന്ത! കാകൽ
 സ്ഥ! നിത്യം നമുക്കോമനാപ്പാൻ കളിക്കുപ്പതയാക്കിക്കളി
 പിച്ചു നല്ലോരുനേരത്തു നീ താൻ വിളിച്ചീടുമാ മന!
 നാറ്റാ വിളിച്ചാവിതേനം കളിക്കൊന്നു പൂക്കളങ്കിലോ കാ
 ന്ത! നീയക്കുഴന്നീലൂ ചിൻചൊന്ത മൊല്ലപ്പിടിച്ചിട്ട കൊ
 ണന്നു നൽകീടുക"ന്നാകലം ചൊല്ലിനാൾ ജാനകീദ
 വി തൻകാന്തനോടിക്കുനെ.

ഉണ്ടാവാകുന്നതുതാതം മണിമയഹരിണം

പണ്ടിതാരാനമുണ്ടോ

കണ്ഠ, കേട്ടിട്ടമില്ലെന്നൊരുസമണി നിരൂ-

പിച്ചുകണ്ടല്ലകാണ്ഡ

വണ്ടാർപൂഞ്ചാരലാഭംതൻ വചനമിതി സമാ-

കണ്ഠ മാതിന്നു പിഞ്ചേ

മണിരാമോ ധനുഷ്ഠാനൊരുവനമുടനാ-

പത്മ കൺ കണ്ടുകൂടാ.

58

തന്നു ജനകപുത്രീയരേപ്താതം ജിഹ്വയ്ക്ക-

ഹരിണമനുജഗാമേ ചാപമാദാന രാമഃ

സമചതുതി ച ഭേദേ പാശമാതത്ര മൃത്യുഃ

കശികസുതമഖാഷണ ഭൃഷ്ടമേനാ ജിഹ്വയ്ക്കഃ.

59

കേരകുപ്പെട്ടു താനീം "കനകഹരിണമ-

ല്ലേഖ മാതാവരിഷ്ടോ

രൂക്ഷാത്മാ രാക്ഷസോ മാം ശ്രുതതി വളരെ വാ-

യം പിളർന്നുതന്നു ചന്ദ്ര

പോക്കിലേ ഫന്ത ഫാ! ജാനകി! സഫലഭി! ഫാ
 വത്സ! ഫാ ലക്ഷ്മണനാ-
 നേഹേച്ഛി"തി ത്രിലോകീഹൃദയമഭിഭടഃ
 കേപി ഭീതപ്രവാപാഃ

60

കാണച്ചൊ വന്നൊരാപത്തിതു സപഥി സമാ-
 കണ്ഠഗതേ പ്രാണനാഥൻ
 താനത്രേ പെട്ടതെന്നോർത്തുതരിതമനോ-
 വേദനാധ്വകുലാത്മാ
 വേനൽച്ചുടനറു മേന്മേലിടതലകുലയു-
 ന്നോരു പൂവല്ലിപ്പോലേ
 ഭീനതപഃപൂണ്ടു കലാനാളുകു ജനകസുതാ
 ലക്ഷ്മണം നിഷ്കൂളകാ.

61

"അയ്യോ ലക്ഷ്മണ, വത്സ! കേളിതു തവ-
 ഭ്രാന്ത വിചാപം തുലോം
 കയ്യകളള നിശാമന്ദ്വേഷി ബലാൽ
 തിന്മാനണഞ്ഞീടിനാൻ
 ചൊല്ലേ പൊൻമൃഗമാഷ് ചെഞ്ഞു ചതിയൻ
 നന്നാഷ് പിന്നച്ചാൻ നിറം—
 പെയും വില്ലാമടുത്തു ചെന്നു പരിപാ-
 ലിച്ചിട്ടു ശൈത്യംബുധ!"

62

"വൈഭഭരണപതകല്പശാഖികലികേ!
 കേട്ടപുറംവുൻ മുതി-
 നെയ്തുമ്പൊറിയ രാക്ഷസൻ കരകയ-
 ത്രേ ചെന്തതാഗ്രാമതം

നീ തേടായ്ക്കു വൃഥാ! ഭയാങ്കരമിതി-
 ന്നാത്മ! ധരിച്ചീലതോ
 നാദേ ദേവതീവ പാഴ് കഴുതപാ-
 വേ രേഖാരമൽരേഖാചിതം.

63

ഉൾപ്പെടി നീ കളക സൂത്രകലോതഭയാനാം
 സ്വപ്നേപി കിഞ്ചന വരാ വിധുരപ്രഭാപാഃ
 തപൽപ്രാണനാഥനൊടൊത്തതന്നെ നേർക്കുനേര
 നില്പാനമില്ല ഭവനേ യുധി ശൈത്യമലം.”

54

മീതേ കേൾക്കാതിതപ്പോൾ പുനരപി തദിതാ
 “കാഞ്ച രാത്രിഞ്ചരാണാം
 നാഥോ നിഷ്കുണ്ഡകം മാം സ്വാദിതി പിടിച്ചെ-
 ടുന്നോൻ ബലാൽ പണ്ടുകതികണ്ഠൻ
 നാസാഹേദം ഭഗിത്യാൻവരമതുപൊറാ-
 ണ്തൊത്തരോഷോതമത്യാ!
 സീതേ! നീയും മറന്നാ? ചരിക വരിക ഹാ
 കഷ്ട”മെന്നിപ്രകാരം.

65

“പോരും ദൈവകിച്ചതീ ലക്ഷ്മണ! കരുണ പുവ-
 ത്വതാതന്തന്തന്തിതല്ലൊ
 രേഖാരം കേൾക്കപ്പെടുന്ന മഹരപി നിതരാ-
 മാത്സ്യപുത്രപ്രഭാപാഃ
 പാരാതേ ചെല്ല ചെല്ലിമ്മാണദശയി, ചെ-
 ല്ലാക്കുമെന്നീടുമല്ലോ
 ഹാരാവാ ചെറു നാദേ മധുരിമയുതക-
 പ്പെടുകൂടാ തദാനീം”

66

“കേളാർച്ച! ഞാനറിഞ്ഞെന്നൊരുജനിപരൻ
 മാതൃകകൾക്കൊണ്ടു രചനമാൻ
 പോലേ വന്നു നഭേ നിണ്ണുമിതുവതികൊ-
 ണ്ണാർച്ചനെ കൈക്കൊണ്ടുപോവാൻ;
 മേലേ മേലേ കരഞ്ഞീടിനതുവിവിടെനി-
 നെന്നെന്ന വേറാക്കുവാൻ
 ചേലേന്തീടും ചിച്ഛിമകരി! ഭവതിയെ-
 കൈക്കൊണ്ടു മണ്ടിപ്പോവാൻ”.

67

“പാപി പാണ്ഡിത്യമുദ്രാപ്രകടനപടുവാത്
 നിന്നു വാദിച്ചു കാല-
 ക്ഷേപം നീ ചെയ്തു തിന്നുണ്ടൊരുപൊരുൾ തരമ-
 ല്ലെന്നമിക്കേപ്പിന്നിത്താൻ
 ചോദിക്കുന്നീല ചെറററെന്നെയുമിനി മതിയേ
 ജീവനാഥൻ മരിച്ചാൽ
 നീ പോൽ നകതഞ്ചൻപോലൊരുവനൊടുമിനി-
 കിന്നി, വേണ്ടാ വിനോദം”

68

ഇതുവണ്ണം കണ്ണശ്വേ കടകനൽ ചൊരിയും
 വാചമാകണ്ണു ജാത-
 പ്രാപണ്യം തൽപദാബ്ജം തൊഴു തണിനയനേ
 വാഴ്ത്തേഴും ബാഷ്പശാലീ
 ദൈവം കല്പിച്ചതെല്ലാം വരികുവനഗതാ
 ഭേദതാഃ സാവധാനം
 ദേവീം കാത്തീടുകന്നാചിവവചനമസാ-
 വാത്രമാനിജ്ജഗാമ.

69

ഭൂതഃ സഞ്ചിന്ത്യ രാമാനുജനുടനുജ-
 ചാരി തൻവില്ലുകൊണ്ടു-
 ഞായത്തവ്യാകുലാർത്താ ത്വധികി വര വര-
 മേലുഷഭർഷ്ടയാമാ
 “ആര്യേ! രേഖാം മദീതാമൊരുപൊഴുതു മിഥാം
 കവറു ലംഘിക്കക്കാവര ഭേദം
 നീ”യെന്നാഭാഷ്യ നേരേ കരകലിതയാഃ
 സംപ്രതസ്ഥേ തദാനീം.

70

ന പ്രീത പരേശ്വരോപി തിരസാം
 മേഘഭന മോമേന വാ
 ജ്യാവല്ലീനമനാനവാമരപതേത
 ചാതാഗ്ങ്ളാസംഗിനി
 സംയതതൃളിബിളേ തഥാ നവ ഹൃദത
 വിശ്വാതിഗേത പുഷ്പക
 പ്രഷ്ടവ്യാ ജനകാത്മജേത്വഥ യഥാ
 ലഭേശ്വരോ ദമാദതേ.

71

അക്കാലം മന്ദദന്ദം കനകഫരിണവി-
 ക്രീഡിതം കണ്ടുകണ്ടു-
 ഞ്ജരക്കാമ്പിൽ കെഴുതുകും പുഷ്പദിതശ്ശാധി രസി-
 ചും വിരിച്ചും പ്രസാദാൽ
 അഗ്രേ ഞ്ജനന്തരാ മാനവകുലതിലകം
 ദോഹമുറക്കേണ്ടജാത-
 വ്യാഗ്രാ മാനെയുരക്കോപ്പിനു ശേഷമുവന്നും
 വ്യാമവീഥ്യാ നന്നം.

72

അന്നേരത്താലുലോകേ ജനകന്ദ്രപസുതാം
 ഭൂതലേ കാതരാക്ഷീ-
 മണ്ണോജ്ഞനപിതൻകോമമുരുകിശലായ്
 മിന്നമുന്നപ്രശോഭാം
 കണ്ണിന്നാനന്ദധാരാം കനിവിനെടുജാ-
 ഭൃന്തമേതത്ര താന
 തന്നേ തുഷ്ണീ നിഷ്ണാം നിജസഫലരവ്യ-
 ത്താന്തചിന്താവിഷ്ണാം.

73

ചക്ഷുഃ സ്തേജമവാചിജം കവലയം
 വക്ത്രസ്വ ഭാസഃ ശശീ
 ഭൂലേഖേ സ്മരതോരണം സ്മിതലവോ
 ലീലാലതാപല്ലവഃ
 ഉച്ഛിഷ്ഠം കളകണ്ഠയാൽ ച വചസാം
 ശരേ തദേണിദ്രശഃ
 സവാങ്ഗീണമോമാ വിധേഃ പരിണതാ
 വിജ്ഞാനചിത്രം ചിരാത്.

74

ഇന്ദ്രാണീമഹമേപ്ലരോഭിനയം
 കാരാഗ്രാഹം ഗണ്യതാം
 സംഹാരോ ജയതാ ദിശോ ഭഗ മയാ
 സ്രീണാം കൃതഃ പുഷ്പകേ
 കൈലാസോഽരണേപി വേപഥുമതീ
 മദ്രാക്ഷമദ്രേഃ സുതാം
 ദുഷ്ടം താസു ന രൂപമീദ്രശമോമാ
 ചക്ഷുശ്ചിരാൽ സാത്ഥകം.

75

ധർമ്മശ്ലോലമിതം സ്തിതം ശുവി, ദുരശ
 ദീപം ഭൂവനം മേന്മാ
 പാശാങ്കേ ശ്രവസി വിശ്വാക്ര മളികം
 മാഞ്ജിസ്യ പിശ്ചോധരഃ
 കണ്ണോരുച്യരവിഃ സ്തനന പൃഥ്വീനന
 കാമ്യം ച കാഞ്ചീപദം
 ദ്രുപദാനി ചിരം വിഭജ്യ ഭഗധാ
 തന്മൈമിലീം പശ്യതഃ.

76

കകല്ലേറും കാമഞ്ചാണുദ്ദീതവിവശമനാ
 രാക്ഷസേന്ദ്രസ്തഭാനീം
 തൽപാതിവ്രത്യധാറ്റാ സ്വരമണവതിന-
 ണ്ണക്ഷമോ നേർക്കനേരേ
 ബിഭ്രൽ കാഷായവസ്രം ഡയതി കപടസ-
 ന്യാസിവേഷം ദധാനോ
 ബിഭ്രൽസ്വപാനോ നിതാന്തം പ്രണവമഥ ജപൻ
 പ്രാപ സീതാശ്രമാന്തം.

77

ലോകേ ലക്ഷ്മണമാപയേഖയ മിള-
 ഭൂപ്തം കടപ്പാനസത
 നേരേ മട്ടി വിനാശശക്തിരവനേന
 വീണാശു നിശ്വാസവാൻ
 “ആരാഭ്യന്ത സാധവി! വൃദ്ധതതേന
 ഭീഷ്മാം ബഹിർനിഗ്താ
 പാരിക്ഷം രജയന്ത ജനോയമവശഃ
 ചപശ്യ”തിചൊല്ലീടിനാൻ.

78

ഗദ്യം—ന തന്നെ പതിവുത ജാനകീരാമനൊക്കെ
 വരാദാത്രയബാഹ്യാങ്കുലപിപോത്ചെന്നക്കുതയോ
 ഭിക്ഷ കൊടുക്കുന്നേരം നേരം കൈമേൽ പിടിച്ചെടുവി
 ലശങ്കിതമറുപടയെന്നേ മുറവിളിക്കുകക്കൊണ്ടുണ്ടിമുടി
 തൊട്ടപ്പദതളിരോളം മുട്ടുവിറച്ചു പരിശ്ലഥവികരം ഭേ
 മലനനനാം പ്രശിമിച്ചവ സനാം പ്രവലഭാരാജാം ജനക
 തന്ത്രജാമസിതഘനാഘനകാന്തി പിണഞ്ഞു വളഞ്ഞൊരു
 ഓഷ്ഠഭാരുണവദനം പർവതശൃംഗ നിജമുഖം പൂർണ്ണാഭമ
 നടിച്ച നിശാചരാജൻ തേർമേൽ വച്ചു നടന്ന ഭഗായാ
 “മയ്യോപാപം, ഭഗമുഖനാമൊരുരാക്ഷസനെനെ കൊ
 ണ്ണിതാപാനോൻ; മനുഷ്യനാഥൻ കാഞ്ഞരുളീടുക വനഭ
 വതമാക്കെന്ന മറന്നാൻ, കൈ വരുന്നതറിഞ്ഞാൻ മുന്ധേ
 ലക്ഷ്യനനെങ്കിൽ പെരികെ മനീഷി; ചെങ്കുന്തൽ ചെവി
 യിൽ പിന്നിയപോലെ ചിതകടുവാക്കുകൾ വെറുത്തു ചൊ
 ന്നേൻ; ദക്ഷാണീചക്രമശേഷമിതായ് കാണാം കാണരു
 തെന്ന ചമഞ്ഞു; പെരികെ വരുന്ന രാക്ഷസനെനെ ത്തി
 നാനാശ്ലോഭിജിവൻ മുതന്നോൻ മനുവംശത്തിന്നു കാരണ
 മേ ജന! ഭിന്നകരാവോ പാലയ പാലയ! രഘുവരതിരുമുഖ
 ശോഭാസോഭ! രജനീനായക! പാലയ പാലയ സപ്തർഷി
 ഭൂ! കാഞ്ഞരുളീടുകരുന്ധതിഭദ്രിയമെന്നമറന്നാ ഹാ ര
 ഘുവല്ലഭ! ഹാഹാ തന്ത! വിദേഹമഹേശ്വര! ഹാഹാ ഭഗര
 മ! ഹാഹാ മാണ! ശരണം ശരണം” സതതമിവണ്ണം വിച
 പശീലാം വൃന്തനവിശോഭാം രാഘവഗ്രാഹിണീ “മധമലമി
 ന്നി നിതാന്തമെരിഞ്ഞു കരഞ്ഞു കുന്നക്കില്ലാരുടെയോർ
 ചെറുമിറക്കു താമരമൊരിയലുമെന്നൊടുചെൽ വന്നു; ചെ

ടിക്ഷേണോ ഭീഷണനല്ലാമേ'ഗജനൈക്കാർ ഭൃശിയെന്നിഷ
 ളൈശ്വര്യത്തിൻ വൈഭവവണൻ ഞാൻ ഭാഗ്യം പാർത്തി
 ന് നിനക്കിതു വന്നതു കാടുകൾ തോറും കായും കനിയും
 തിന്നനുഭവലം കാറ്റും വെയിലും കൊണ്ടുഴലേണോ നീയി
 നിന്നമൊഴ കൂടിയിരിപ്പൂ, മനസിജനാസമാനകളിപ്പൂ, മ
 ണിശയനങ്ങളിൽ മെല്ലെ നടപ്പൂ, മധുരത പുണ്ടു മരിച്ചു ചി
 രിപ്പൂ. മാതിനി! മെയിൽ പുൺപുകളണിപ്പൂ, മാം പുനരേ
 ന്ന മകപ്പാനണവും, വേണ്ടതു വേണ്ടതു നമൊഴ ചൊല്ലൂ,
 വേദനയൊട്ടു ചുരുക്കുക നല്ലൂ. തലമുടി മെല്ലെ ത്തിരുക്കുകി
 ലോണാൻ. തവ കിമകഞ്ചുകപട്ടമഴിഞ്ഞു നീവിക്കിഴിഞ്ഞു
 ഗാഢം ഗാഢം പുൽക മനോജേത!" സാന്തപവചോഭിരി
 വണ്ണമണഞ്ഞവനണിമുഖതലമേൽ തൊട്ടുചാനാഞ്ഞളവറു
 കലഭയനും മുറവിളികൊണ്ടു ജഗത്തു മഴുങ്ങുംചൊഴുതിലകാ
 ണേയ; മധ്യമാഗ്നം, "ഓഷ്ണിശാചര തിഷ്ഠമുറ്റത്തും ചാസ
 നനായകവംശവരേണ്യവതംസകമാലാം മാ മാ സ്ത്രാക്ഷീ
 റിയാതോക് തുടൻചരായം മനസിസരോം ഞാൻ വി
 സൃജ പതിവ്രതതന്നെയിദാനീമാത്ര മലിമ്ളമ! മണ്ടിപ്പൊ
 കിലുമെത്തുവനിഞാൻ പത്തുശിരസ്സും പത്തുദിഗന്തേ
 കൊത്തിയെറിഞ്ഞിമ്മാപാപിയെ ഞാൻ കൊന്നയി വ
 തേ, ജാനകി, നിന്നെ കൊണ്ടുപുണ്യോല്പാദേ രാഘവ
 സവിധേ ധയ്യേനീദാനീം" എന്നു പറഞ്ഞു നിശാതത തേ
 ടിന ശതധാരത്തിൻ സമചരമാമത്രോടിപ്പട്ടഭയരധട
 യടിതകൊണ്ടാകലഭവനം പ്രളയസമീരണമണ്ഡിമ പൂ
 ണ്ണ ഗരുൽപ്പട്ടവാത്യകുളേറു കലുങ്ങും കലശ്ശിനികരം മു
 ണ്ണമൊയൊരു പക്ഷിപ്രവരൻ മുഖിൽ ചെന്നു തടുത്തു തു
 ടർന്നു.

തേർമേലേ തത്ര ദേവ്യാ സാമ ഗുപസുതോ
 രക്ഷസാം ചക്രവർതീ
 രാൻ പോകുന്നരമോഗ്ര ത്വദിതി വഴി തട്ട-
 തോർദ്ഗുപ്തം മഹാനന്ദം
 സോന്മാദം കണ്ടനേരം മദരേകലുഷാ-
 തമാ മുഖം പത്തുകൊണ്ടും
 മേന്മേൽ ചെട്ടിച്ചിരിച്ചാൻ പുനരധികമധി-
 ക്ഷിപ്യ സൂതം ബഭോഷ.

79

“നന്നാ സൂതാ വിനോദം! മമ പുനരപരാ-
 ധം ക്ഷമിക്കുന്ന വീരൻ
 മന്ദാത്മാ പക്ഷി പോവിക്കുന്നമഴകിതഃഥാ!
 രക്ഷിതാ പക്ഷുഭാക്ഷ്യാഃ
 എന്നാവേനം സമുത്സാരം ത്വദിതി കശാ-
 ഗ്രന്ധിനാ യാനമാർഗ്ഗാ-
 ലയനേ കൈര്യലാക്യനാഥം നന്ദി നന്ദി പരമാ-
 തേന ജാനാതി സോയം.”

80

“അറിവനറിവനിഞ്ഞാൻ നിന്ന രേ,രേ, ദ്രാഗ്ദ്ധൻ
 ഗിരിശിഖിരിലാഭേ ഗണമാനോച്ചക്രദീഗം
 ചിരനിതമിതമയ്യോ ഹേഹായസ്ത്രേണ പശ്ചാൽ
 പരമ കപിരാജാ ബാലയേ ബാലബാധം.”

81

“രേ,രേ, വാലാല, ഗുപ്താധമ! കഥയ ഭവാ-
 നാർദ്ധോ വന്നിദാനീം
 നേരേ നിശ്ശങ്കമന്ദിനിവിടെ വഴിതട്ട-
 ത്തു പട്ടതപാധികോ നീ

വിമാണാം വിരജമെന്നെ പ്പരിചിനോടു മുഷാ
 ഭർത്തവൻ കത്സിതാത്മാ
 പാരാത്നീ പരമേശ്വരപുരമവിരാൽ
 പ്രാപ്തമെതത്സുകൃശാഖീ.”

82

“കേട്ടാലും ദുഷ്ടരക്ഷാധമ! ദശരഥഭൂ-
 പന്ത മാതാഭയവംശ-
 ശ്രേഷ്ഠനാപ്തഃ സഖാ ഞാൻ ഖഗകുലപതി നാ-
 മ്നാ ജടായുർഭൂശാത്മാ
 ആശ്വാം തൽപുത്രഭായും ചതിയൊടു നിദ്രതം
 കട്ട നിന്നെ ക്ഷമച്ചെൻ-
 കൂട്ടത്തിന്നോണമുട്ടി ക്ഷമമണികലികാം
 കൊണ്ടുപോവാൻ തുടർന്നു.”

83

“സഖ്യം നന്നാമനുഷ്ഠപ്പഴുചിനൊരു ഖഗ-
 പ്രാണി ചേരും, വിവാഹേ
 ശക്തം കല്പിച്ചുതസ്തന്നിധനമതി കടി-
 ചോ ദ്രവം കൊത്തിയോ നീ?
 ദക്ഷാരിപ്രീതിസാരം കരളവി ചിലസും
 ചന്ദ്രമാസാസി നിന്ദ്രം
 തപൽഗാത്രം രീണ്ടുകെന്നില്ലൊരുപൊഴുതതുകൊ-
 ണ്ടുലതാ കന്മസേ നീ.”

84

“ഒക്കേ നിൻചന്ദ്രമാസം ചപലജനതനം
 രീണ്ടുമാരില്ല മനാം
 മുഷോദേ വാൽതലയ്ക്കൽ പ്പുഗവതിപിണ-
 ചുന്തമീദൃഗധിയേനം

ഉഗ്രാത്മാ മോഹയേന്ദ്രൻ കരുതുകിലൊരുവൻ
മാനുഷന്മാരിലിന്ദ്രം

തൽകൃഷ്ണിൻപ്രഭാവം മനസി തവ മറ-
ന്നീടുവാനില്ല ഞായം.”

85

“ഭോഷാനാലോക്യ നമമു ക്ഷയിവമതി ഭവാനു
ഷ്ടത്രിയാണീ സമക്ഷം
ഭേദാൽ നിന്ദിക്കമിക്കോപ്പിതു കിമപി പൊറു-
ത്തീടുകെന്നിനി വാതാ

ഭോഷാ കേരം ചാപചത്തിൻ ഫലമിതൻഭവി-
ച്ചീടുവാ നിന്നെയിന്നേ

ഭോഷാഗൗരവ മാമകീദേ സപദി ശബഭോ-
ഷീടുവൻ ഗ്രഹഗ്രഹം.”

86

“ദൃഷ്ടാത്മൻ! തിഷ്ഠ തിഷ്ഠ ക്ഷണമശ്രമേതേ,
വക്ത്രഗർത്തങ്ങൾ പത്തും

മുഖ്യ കൊത്തിത്തകർത്തുൽഭേദധടധടിതം
ചഞ്ചുകൊണ്ടുണ്ടു ഞാൻ

തുഷ്ടാ കേരം പത്തുദിക്കുകുവഴകിലെറി-
ഞ്ഞാൻ ചംശപ്രസൂതിം

പെട്ടന്നേനാം കുമാരീം രഘുപതിസവിധേ
കാഴ്ച മായ് വയ്ക്കുന്നിന്നേ.”

“ഒക്കെ ക്രൂരീഭിലാ ഭാനവസുരസഭസാം
മഹറാജിന്ദ്രം ത്രിലോക്യാ-

മിക്കമേം പക്ഷികീടത്തിന് സുകരമഹോ
ധൃഷ്ടതക്കത്തു ചൊല്ലു

നിഖലപ്ലവം ചന്ദ്രമാഃസാരഗവനിരയാമ് -
 കൊളു മലർക്കു നാകൊ -
 ബിക്കാലം നീശിതേ'ന്നന്നിശിഖരപൈതമാരം
 കോപമുറംകൊണ്ടുണഞ്ഞു.

88

അനേകം പക്ഷിരാജൻ നിജവിറകു കട-
 ഞ്ഞുജപലം വരൂ സാരം
 വെന്നീടും ചഞ്ചുദണ്ഡാതട്ടതലടയെടിയ-
 യാനരുൾമാവിലാശം
 ഉന്നിശ്ചിത്രം ഗരുഭ്ജാലം മണിമേഘമത
 ല്ലിത്തകർത്തവജാഗ്രം
 വണ്ഡിച്ചു തന്നുവാഗ്രാൽ കുരികളുടെവിൽ
 പാച്ചിയും പ്രോജ്ജ്യാദേ.

89

ദശമുഖരഥമാസു യപസ്സുഘ്രാ വിസൃതം
 ശിമിവതഃപരമം ശീർണ്ണവക്ത്രാസ ചക്ര
 ഗരുഭ്ജിഹതശക്തിപ്രാസഞ്ചാണാസഖധംഗ-
 ത്രിശിഖവിശിഖതു നീപാശങ്കന്തഃ ശക്തിതഃ.

90

ജന്യ ശക്ത്യാ വഗാനാം പതി കഴിവുകെട-
 കും വിദധത രാക്ഷസന്ദ്രൻ
 മന്ദാക്ഷരോധശാലീ കപടരണവിധാ-
 നേന താനേ തദാനീ
 മമനാം വെട്ടിത്തടിയം ചിറകു ബത! മുറി-
 ച്ചാനനം പര്യുകൊണ്ടും
 വിന്നം നിയ്യായ സീതാമുഖമഴുകൊട്ട ചെ-
 ടിച്ചിരിച്ചാൻ ഭോത്താ.

91

രാക്ഷസാസിക്കുതഃ ക്ഷിപ്രം
 പപാത പതന്താം വദേ
 മൈമിച്ഛിപക്ഷപാതേന
 പക്ഷപാതമവാപ്യ സഃ.

92

“പതഗക്ഷപാതഃ ഛാ വീര! കേരം വ്യാപരിച്ഛായ്
 സദശമിതു രാമുനാം വംശസഞ്ചന്ധയോഗ്യാ
 യധി മമ വിധിഭോഷാലാഷ്ട്രേ നീ മിതെച്ഛാം
 പതിയൊടു പറവോളം പ്രാണിമീ”ത്യുപഗൃഹ്ണാൽ.

“കേളി, ക്ഷോച്ഛ നിവേദ്യ തം നരപശു
 പോരിന്മ യാത്രാക്കു നീ
 കാലത്തെ”ന്നു ജടായുഷം പരിഹസൻ
 ഗതാ നഭോവർത്തനാ
 ശ്രീചകാപുരി ചെന്നശോകവനികാ-
 രാമാങ്കണേ ശിശുപാ-
 മുഖ കൊണ്ടെയിരുത്തിനാൻ നിജകു-
 പ്രോന്മാമിനീ മൈമിലീ.

94

തേന രാഘവേന തത്ര തദാ വിമുക്തേന
 മരീചദാതാശകടാസഞ്ചന്ധാൽ
 ബ്രഹ്മരഥാപൈ പുനരൂഡമാപൈ
 വീരേന നിജാ പ്രാപതുരാശ്രമാണം.

95

പണ്ണശാലാത്രികോണേഷു
 പശ്യൻ മനുഷ്വലാണമഃ
 ബഭോവഭീത്യാ വൈഭേഹ്യാ
 നന്യത് കോണമരൈഷ്വര.

96

വിലോക്യ താം കേവലപണ്ണശാഖാം
 വിമുഖമേതാഃ പതിതോ ധരണ്യാം
 വിബോധിതോഽസാവനജേന കൃഷ്ടം-
 ലിമുക്തകണ്ഠം വിലലാപ രാമഃ.

97

-ഛാ കഷ്ടമത്ര നന്മി സാ കിമിദം പ്രവൃത്ത
 മാലോകയാമി ചടലാമിഥ പാദമുദ്രാം
 മാം വിക്ഷ്യ നൂനമഗ്രമീതമുഗം മുഹൂർത്ത-
 മന്തർവിതാ തന്മയേ കോഷവതീവ സീതാ.

98

യദ്യസ്തി കൈതുകമപൂർവ്വമുഗേ മൃഗാക്ഷി!
 ചാന്ദ്രം ഫരാമി ഫരിണം മമ സന്നിധേഹി
 യാവന്ന മുഞ്ചസി മയാ ധൃതമേണമേനം
 താവദ്രയാതു തവ വക്ത്രതുലാം മൃഗാക്ഷഃ.

99

ആയേത സിലൈരഷധിരിവ ഹിതാകേളികാലേ വയസ്യാ
 പതീ ത്രേതാ യജനസമയേ ക്ഷത്രിയാണ്യേവ യുദ്ധേ
 ശിഷ്യാ ദേവദിജപിതൃസമാന്ദധനേ ബന്ധുരാഞ്ജന
 സീതാ സാ മേ ശിവശിവ!! മഹാകാനനേ കാ ന ജാതാ.

സപ്രാണാ ചേജ്ജനകതനയാ

കിം ന തിഷ്ഠേത മഹ്യം

ഹിരൈസ്ത്രം സതൈപൻ കില നിമതാ-

കൈതസികതാ ന പൃഥവീ

ഗോദാവത്സാം പുളിനവിഹൃതിം

രാമശൂന്യാ ന കത്യാ-

ഭൂപുരുഷം നകതഞ്ചൈകബലനാൽ

സർവ്വമാ സംസ്ഥിതം സാ.

101

ലോകാന്തരപ്രണയിനം ശപത്തും പ്രണത
മാജ്ഞപ്തകാലമതിലംഘ്യ തഭി പ്രയാസി?
വിജ്ഞാപ്യമാമപി സമാഹൃത സാധവി! തദൈന്ദ്ര
സൈമിത്രിഭേവ ഭരതേ നിഭയാത രാജ്യം. 102

ഇതഥം വിഖപ്യ ഭക്തിതാം വിപിനേ വിചിന്തൻ
രാമോ ന തത്ര ധൃതിമാൻ സ ഹി ലക്ഷ്മണശ്ച
താദൃഗ്വിധാമപി ഭഗാം കഥയൻ സ്വവാചാ
വല്പികജന്മമുനീരേവ കടാരവേതാഃ. 103

“ഘോരഭാവരി രത്നവാരിസിക്തേ!
പൃച്ഛാമി കച്ചിൽ സഖീ
സീതാ മേ ജ്വലകേളിസംഭൃതരസാ
ലീനാത്ര കുത്രാപി സാ
മാ ഗ്രഹസ്വ തയാ വിനാ ഭക്തിയാ
കഞ്ചിൽ ക്ഷണം ജീവിതം
നേദം തിഷ്ഠതി തത്ര സാഭിരമതേ
തത്രൈവ രാമോ/പ്രയം. 104

സാരംഗി! ശംസ സമസാ സഖി! ജീവനാഥാ
സാ മേ വിഭ്രഷയതി സമ്പ്രതി കം പ്രദേശം
യാവൽ സ്വയം ഭയിത കാതരകാതരാനാം-
മാലാർത്ഥകം നയനചംക്രമലാതുരീണാം 105

നീലകണ്ഠ! മജോൽകണ്ഠാ
വനേ/സ്തൻ വനിതാ തപയാ
ഭീഷ്മാപാദഗാസിതാപാദഗീ!
ദൃഷ്ടാ ദൃഷ്ടിക്കമാ ഭവേൽ. 106

ഹാമാ കോക! വാകാരികേ! മധുകര-
 പ്പേട! കിളിപ്പെപ്പതവേ!
 ക്രൂരം കോകിലബാലികേ! പറക്കേടോ
 നിങ്ങൾക്കു കൈകൂപ്പിനേൻ
 ശോകാഭോധിതിവാക്കി മാമശരണം
 മാപാപി വൈഭോമി മ-
 ജ്ജീവാലംബന, മെങ്ങുപോതിതിവിടെ
 കുത്രാപി കണ്ടിലയോ?

107

നീയുണ്ടോ ഫന്ത! കണ്ടു സഖി! കസുമവതേ!
 മല്ലികേ! ജാതി! മുല്ലേ!
 നീയുണ്ടോ മൃതമേ! കണ്ടിതു കാവക! പ-
 നാഗ! ടിങ് നാഗയാനാം
 നീയുണ്ടോ നകതമാമുദ്ര! ബകള! നവാ-
 ശോകമേ! കണ്ടിതയ്യോ!
 ജായാം മേ ജാതു യുഷ്ണജനനിയെ വിപിനേ
 ജനകിം പിനഭിനാം."

108

ഏനീവണ്ണം തദാനീം ജനകവൃദ്ധസുതാ-
 വസ്ഥ ലോഭിച്ചമെങ്ങും
 കണ്ണിൽ കാണാഞ്ഞു നാരാഖഗമുഗനഗവ-
 പ്ലീഭിജല്ലോലയെയും
 സന്താപവ്യാകുലമുതൽ വനഗിരികളില-
 നേപഷമാണെന്ത സമന്താൽ
 ചെന്നാറെ ദൈവശത്യാ ഭൂമതുവേനീ
 ദുർദ്ധം ഹൃദ്യരാജം.

109

പദേ പദേ വീക്ഷ്യ വിളംബരമാനേന
തദാഭിയാനേന ഘനശോകതാനേന
വിദേഹകന്യാം വിനതേ വനാനേ
ഗതായുരൂപ വചനം ജടായുഃ.

110

ഭണ്ഡകം: — “ശ്രീരാമഭട്ട! ജയ നോര പിതൃസ്തുപ വി
മാരോഷ നിന്ത തവ ദാഹനമുച്ചഭേദാരാൻ; വിരവിനൊ
ടടുത്തേൻ; ബത വഴി തടുത്തേൻ; നഖമുപരിപട പൊരു
തു കപടഭണഭവിതവപുരപകരണമഥമിവിടെവീണേൻ;
പൂരേ തദാപഗതചീരാ ഭവൻ സ്ഥിതിതേരായ് ജീവിതവി
ശോഗം; പുഷ്പമണിതനോടഖിലവുമധ്യം ചരിതമിതു
പരാവാളവുമിതി മിഥിലഗ്രൂപതനയ വരമരുളി മരുമൊഴി
പറഞ്ഞാൾ; നാരായണായ നമ നാരായണായ നമ വേദ
നിവേദന വരന്തേ; നളിനമുഖി നീണാർ മിളിതധൃതി
വാണീടിഹ ഭവതു ശുഭവിഭവമിനി വിബുധവരപുരിതിൽ
മമവസതി ഭഗവതസമീപം.”

വാണീമേവം ബ്രൂവാനേ പതഗപരിഷദാം

സാർവ്വഭൗമേ തദാനീം

വാനോർനാട്ടീൻ താണീടിന കനകവിമാ-

നം കരേറും ഭഗായാം

താനേ തൃക്കൈത്തലംകൊണ്ടണിചിറക് തലോ-

ടിത്തലോടി ത്രിലാകീ-

പൂണാരം കോസലാധീശപതനവനൊടു പു-

ണ്യാണ്വിയോടേവമുദയം.

111

“സ്വർഗ്ലോകത്തിന്നു യാത്രം സ്വയമുദയവതി
 താത! തേ സ്വസ്തി ഭൂതാൽ
 ചൊല്ലേണ്ടാ നീ വധുഭീഹൃതികഥ ജനക-
 സ്താന്തികേ ചെന്നിരുന്നാൽ
 ചൊല്ലാം ഞാൻ രാമനെങ്കിൽ കതിപതദിവസൈ
 ഭാവണൻ വന്നു താനേ
 ചൊല്ലാ മനാക്ഷശാഖീ തവകളെ നമയന്ന-
 നപിതോ ബന്ധുജാലൈഃ.

112

താത! തപം നിജതേജസൈവ ഗമിതഃ
 സ്വപ്നം നന്ന സ്വസ്തി തേ
 ബ്രഹ്മസ്താവദിമാം വധുഹൃതികഥാം
 മാ ഭ്രാതൃരഗ്രേ കൃപാഃ
 രാമോഽഹം യദി കൈശ്ചിദേവ ദിവസൈർ-
 വ്രീക്ഷാനമൻകന്ധരഃ
 സാർദ്ധം ബന്ധുജനൈശ്ച നേന്ദ്രവിജയീ
 വകതാ സ്വയം രാവണഃ

കുലേ വാ ശൈശവേ വാ ഭൂജസമുദയേ
 വാ തപസി വാ
 ബഭ്രൂവൻ പ്രാഞ്ചസ്തപമിവ ഭവിതാ-
 രോ ന ചരതേ
 ഞമോ ധിങ്, മോഹസ്തേ കഥമതിചി-
 രാഭേഷേ ന വല്ല
 പ്രവീരാംണാം പന്ഥാ ദശവദന! യേ-
 നാസി ചലിതഃ.

114

ജാനനേവ ദശാനനോപമരതേ

നഃ പ്രേതസീമസ്തി വാ

ചന്ദ്രാപീഡമുപാസितും സമി ശിരോ-

ദാമ സ്വയം കൃത്തവാൻ

മന്ദാക്ഷം രജനീവാസ്യ ന പുനഃ

കണ്ഠാടവീകർത്തനാൽ

ധിഗ്ബാണൈർമ്മമ ചന്ദ്രമാസമതക-

ക്ഷുണ്ണോരധയാ വൃതഃ."

115

ഇതഥ വാഭീ രഘുനാം പരിവൃശനകരോൽ

കർമ്മ ശേഷം ചഗാനാം

തേന്ദ്രയാതസ്യ നാകം ദശരഥസുത-

സ്യാസ്യ ബാഷ്പാംബുവർഷി

ചിത്തം കാന്താവിതോഗാൽ കനമവന തദാ

കഷ്ടമയോ കനക്ഷ-

ക്ഷേതിക്ഷാജ്ഞ ചെന്തീക്കനൽനിരയിലെടു-

ത്തിട്ടപോലെ ചമഞ്ഞു.

116

ഗദ്യം—ര. ശിവശിവ ഹരഹര കുഷ്ടംകുഷ്ടം!! ജനക

തൗജാവിരഹദശായാം വിഖപനശീലോ ഹാഹാ പ്രേത
സി! ഹാഹാ കാനേ! കപാസി കപാസി കദാൻ മഖാബ്ജം
കാഞ്ചിതു കാനന്ദം വന്നീടുകകേ വത്സ! സുമിത്രാതനമ!
നിതാന്തം ചതിപ്പെട്ടു നാമെന്തിഹ ചെയ്തതു ചെന്താർചര
മാൽകൊണ്ട മനം മേ വെണ്ണുതുടങ്ങി; തീരാതോരു സുഖ
ക്ഷേദിതു വന്നാരൂഢം മമ ചാവോളംനാൾ; മഞ്ചീടാതേ മ
റിമാൻപേ! നില്ല സമീപേ നീമല്ലേ ചില മല്ലുവിലോ
ചനചിലകളെല്ലാം മല്ലുവർക്ഷാലാളൊടു കേട്ടതു? ചൊല്ല

വരളുണ്ണോരും? കഥയനുസരിച്ചു, മര കരിണിഗമനം കരി
 പോതകമേ! കണ്ടീലല്ലീ! മരുമൊഴിയാളവളെ ചിടെ മറ
 ണ്താരും; മധുരമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ? ബാലമുഗാക്ഷികൾ
 മെഴുലിവിട്ടുപോ; ബാലിണമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ! ശോകമ
 ഹോധിവിപീമാലാം; കോകിലമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ? പര
 യാദാദം പരമാർത്ഥം മേ പരമേശ്വരമൊഴിയാൾ കുതു നിവി
 നാ? ലക്ഷ്മണ! സവിധേലക്കാണ്മാന മലർക്കാവികൽ കേൾ
 ക്കാകുന്നിതു തന്ത്രം നാദം നോക്കിക്കാണ് നീ വിരവൊടു
 ഗതപാ, നിശ്ചയമായ്! നല്ലീടും നവകോകിലനാദം തന്നേ
 മന്ത്രേ, ഹാഹാ പൊയ്കയിൽ മുഷിപ്പോയി കൈകാൽ
 കാട്ടിനതയ്ക്കോ പാപം, ചെന്നു കോരറീടുംബുദ്ധനത്രാം,
 കൈത്തളിരില്ലതു കരുതുകസമം, മുല്ലയിൽ മെല്ലേ നോക്കി
 ക്കാണാതെ മുറുപലതെങ്കിൽ കാണപ്പെട്ടു; മുറുവലുമല്ലതു മ
 ലർനിരയത്രേ; മാരുവിധന്വിൻ കൂട്ടുകുടുങ്ങിക്കുമവന
 ണ്തിൽ കേൾക്കാകുന്നു; ആപുരനാവുമല്ലതു ചൊല്ലാം; കൂ
 ഛംസത്തിൻ കൊഞ്ചുവരിങ്ങേതൻ; ഏകന സുഖമേ ബത
 കാണായി വലമഥനാശത്തിൽ വദനം തന്ത്രം; മറവതു മ
 ല്ലേ കാണാവുന്നതു, രാകാലന്ത്രമിട്ടു വരുന്നു; സൗമിത്ര!
 തിന്നിഴലിൽ പോരെ, കൊടുവെമ്പലത്തു നടന്നീടാതേ;
 കൊടുവെമ്പലല്ല നിലാവിതു കഷ്ടം! വിസ്മയിപോയേ വിര
 ഛമശേഖരം, ചേരിച്ചീടാത്തായ്! നിതാന്ത പാപി നിരാശര
 നീരേഴുപകിലകളെക്കോനമിരിക്കുന്നാകിൽ കൂരമ്പിന്നു ക
 ളിക്കു കൊടുപ്പൻ; പാപതരമിതമാ വാത്തകളനുപമവരജ
 നോടു പറഞ്ഞു, മന്ത്രാവൻ ചൊല്ലുന്നതു കട്ടു, മഹാൻശമു
 ണ്മുറക്കുമുടമൊക്കെ മാനുവദനയ്യു പടനയ്യു ലതാസു ലതാ

സുര്യരീഷ്യ ത്വരീഷ്യ നദീഷ്യ നദീഷ്യ നഗേശ്യ നഗേശ്യ
 നടന്തേ നോഷിയമാന്തി പിണന്തു കരന്തു മരിഞ്ഞു, ക
 ണ്ട പരാപരജാതികളോടു വിളിച്ചു വിളിച്ചുരുപോലും മെ
 യ്തും, പരിവേഷേനതു വിന്തിച്ചിടയ്ക്ക് രോപം പുണ്ടു കട
 ക്കുണ്ടുനാക്കു മുചന്ത മരിഞ്ഞു, ചാപമുഴിഞ്ഞു കലച്ചു വ
 ലിച്ചും, ത്രിഭുവനമൊക്കെ ചേപ്പിപ്പിച്ചു, കമലാസ്തായകര
 കാണുന്നേരം കണ്ണും ചൊത്തി നടന്നമകാരംഭം, മലമസ
 മീരണനേല്ക്കുന്നേരം മരണത്തിന്നു നില്ക്കു കിടന്നും, മന്ഥ
 നോടുവഴിക്കു പറഞ്ഞും, മെമ്പകമലർ കണ്ടമ്പതു വീണ്തു,
 മല്ലിക കണ്ടുനല്ലൽ പിണഞ്ഞും, ശോകം പുണ്ടു മരണവി
 ലോകേ, പിപ്ലുകമലർ കണ്ടു ശൃണുക്കളെ വെണ്തു: വെണ്തു:,
 മാലതികളൊരു മാലതു പുണ്ടും, ജനകതന്തുജാമനേപി
 ച്ചു നടക്കുന്നേന്തെല്ലാവി മധ്യേ കണ്ടെത്തുന്ന നിശാപം
 വീരനെ വാമദന്തകാണ്ടു ചെയ്തസ്വപതനെ മെകിപ്പി
 ച്ചും, പാപ കടന്നു നടന്നശോഭനം ബാലിഭരംകൊണ്ടു
 ഭോദിഭോദാഭിനടന്നമ്മാല്യവഭദ്രനു സഭേതത്തിൽ പൂ
 ക്കു വസിക്കും വാനരവചപതി സുഗ്രീവൻ കണ്ടുജവച
 സാനന്തരം കൈൽ ചാൻ വന്നീടും ചില ചാരകിടന്നു ഭ
 തപ്പെട്ടാളത്ര പുനരഥ സുഖമേ സൂക്ഷിച്ചുപോളത്തമപൂ
 ജപചക്ഷുണമേത്ര കണ്ടുതെളിഞ്ഞിട്ടേത്ര നല്ലൂ: പചന
 തനുജനോഭേവമചാദിത:—

“എന്തത്ര കൈവന മാന്വാനപരമണീ

പമ്പാവനാതം തലം

തനപാനെ സുകാനനപ്രതിഭം

മസ്താതശസ്താമുദയത

അസുഷോകമൊണ്ണവസ്ത്ര തരണേ
 ചേൽ കണ്ണയാരാവിമാ-
 വരനീയാദരപൂർവ്വമത്ര സുമതേ!
 സംബന്ധമാപാദയ.”

117

ഗദ്യം:—൫. ഞാൻ ഹനമാൻ ഹരിവരവദനസരസി
 ജവിസരഭചിതചമനമകരന്ദധനപാത്രീകൃതശ്ശോഭപുടഃ
 സുനിമിക്കണ്ഠഃ സ്വാമിസമ്പൽഫലോൽപന്നേണ്ണീജവാ
 പസ്യാതം കാല ഇതി നിശ്ചിത്യ നിരർത്ഥപ്രമോദപ്രസ്ത
 താലോം നയനാലോം തൈ മഹാപുരുഷൈര വിചാരവിസ്ത
 യബഹുമാനപ്രീതിവിസ്രാഭഗർഭമീക്ഷമാണ് പുരുഷവിശേ
 ഷനിമീക്ഷണ സമുത്ഥിതൈരിവോലാതൈരമാമചടലൈര
 ഖംഭിതസ്സവിശ്വവചന മനുസ്മരണഫലപ്രഥമികയാവതരിത
 മത്സ്യസുകാനാം പീഡ്യമാനോനിജകരപണോനാം മാല്യവ
 തോവതീയ പന്യാതടവനവിടപിനിബിഡിതയാ സഹസാ
 താവപശ്യന്മാർഗ്ഗാനസാരേണ സസംഭ്രമം പശ്യന്ത ശം
 ഖ്വമത്സ്യ കേതു മഹദ്യോ ലാഞ്ചിതാം പദ്മപദ്മകുതിമാലോ
 ക്വ ലോകോത്തമതപനയോന്നിശ്ചിത്യ തദാത്മസമുൽഭൂത
 മഞ്ജുസതേജോമണ്ഡലകണ്ഠിതചണ്ഡകരമണ്ഡലം കണ്ഡ
 ലഭദ്രമാത്മനോനിമീക്ഷ്യ തത്പതഃ സമവധാരിതതദവ
 സ്തോ മഹാപുരുഷസംവൃപഹാരയോഗം ഭിക്ഷുവേഷമവ
 ലംബ്യ പുരതഃ സ്ഥിതാ സവിനയമാചഖ്യേത.

“കിഞ്ചിന്ധായുവരാജേഷ്വര സവിധേ
 രാജാൽ സമസാരിതഃ
 സുഗ്രീവാ നിജപൂർവ്വേന ഭൂജഗ-
 യോല്ലാസിനാ ബാലിനാ

ആസ്തേ മാഖ്യവദിമുഖ്നി തദ-

പ്രാപ്യേ മനേഃ ശാപതോ

ദ്രഷ്ടം വാം വചസാസ്യ മാനുജരഥം

പ്രാപ്തോ ഹനുമാൻ കപിഃ".

118

ഇതഥഃ ഭക്ത്യാ ഹനുമത്പഥ വദതി തന്തു

മതപമാൻതുതഗ്രീ

മേതതീടം സൽഗുണാനാം നികരമേകിൽ വ-

ന്നഭേദിക്കുന്നപോലെ

ഭൃത്യസ്തേഹം വളർന്നു ദശാഥസുതനാ-

കന്യകം തോഴ! തസ്തിൻ

മിത്രസ്തേഹം ച സുഗ്രീവനിമിഹ പരവാ-

നാവതോ ഭേദവയോഗം.

119

ധന്യാത്മാ മനുവഃശകേതു ഹനുമൽ

സ്തസ്യേ കരേറിത്തദാ

ചെന്നമ്മാഖ്യവദിസീന്തി വിവശം

കണ്ടളിനേശാത്തമം

ഉന്നിദ്രാഭമോദിതഃ പ്രഭൃതി ത-

ദ്വന്തങ്ങൾ ചോദിച്ചറി-

ഞ്ഞെന്നേ ചിത്രമിതാത്മവൃത്തവുമഴി-

ഞ്ഞതാക്കെ പ്പറഞ്ഞീടിനാൻ.

120

അക്കാന്തേവാസിനാ തൽക്ഷണസമുപഹൃതം

ഭാവവീയാഗ്നിമപ്തോ-

മഗ്രേ സാക്ഷീകരിച്ചമ്മനുചലപെരുമാ-

ളുശ്ശമുകാഭ്രിശ്രുങ്ഗേ

മഖ്യാമാരാഞ്ഞു സീതാം തരുവതിനടനോ-

ർത്തിടുമൊരുമയാറ്റാ

സുഗ്രീവേണത്ര ബാലിപ്രമഥനവിധയേ

സഖ്യമേഗ്രം വിതേനേ.

121

“രസതലേ വാ സാ ദേവീ

വസന്തീ വാ നദഃസ്ഥലേ

അഹമാനീയ ദാസ്യാമി

സത്യമേതദഭിനമ!”

122

“ഏതദാരസ്യ മേ വാണീ

നൈവാദരപദം ധ്വജാം

നിമ്നക്ഷികം തഥാപി തപം

സഃശ്രാജ്യമധു പാസ്യസി.”

123

സീതാകപീന്ദ്രക്ഷണദാഹമാണാം

രാജീവമേമജപലനോപമഃനി

സുഗ്രീവരാമപ്രണയപ്രസങ്ഗേ

വാമാനി നേത്രാണി സമം വിചേലുഃ.

124

മഖ്യാത്മാ വായുജനാ പരമസുഖമിത-

ററീടിനാനെന്തുചൊല്ലു

സുഗ്രീവോ/പി സ്വരാജ്യം കരതലഗതമെ-

ന്നേഷ മേനേ മഹാത്മാ

രക്ഷോനാഥോരഗോപപ്ലുതജഗമൂതാ-

പ്ലാവതാം കേലാമതത്-

സഖ്യനാനന്ദിതോ/ഭ്രൂതനസി രാവപതിഃ

പുണ്ണജൈവാതുകശ്രീഃ.

125

എന്നല്ല! അന്നെങ്കിലും വിചിന്താദിഗ കാ-
ണായതെൻ ഭാഗധേയ -

സ്വന്താനാം വായുതന്നേ വരിക തവ കരേ
കൈമന്ദലം വയ്ക്കിലോ ഞാൻ

സന്തോഷം ചൊല്ലവല്ലേൻ മമ സചടി ഭവാ-
നോടു സഖ്യം തുലോം ഹർ

ചിന്താശ്ച ചണ്ട സുഗ്രീവമോടു ഗുണനിയേ
രാഘവനെന്നപോലെ.

126

രാമായണം പ്രബന്ധം

സുഗ്രീവസഖ്യം

സമാപ്തം.

— 33 —

ടിപ്പുണ.

“ആശീർവാദവസ്തുനിഷ്ഠശാവാപി തദുഖം” എന്ന ശാസ്ത്രപരമം അനുസരിച്ച കവി ഗുണമാർഗ്ഗത്തിൽ വസ്തുനിഷ്ഠശുദ്ധമായ മംഗളത്തെ വെയ്ക്കുന്നു:—

൧. ശ്രീകാമചന്ദ്രൻ; ശങ്കാഹീനം=സംശയം കൂടാതെ; ഖര...ഖചം=ഖാദൂഷണാദികാക്ഷസന്ദേശമുപേക്ഷ; സംഗ്രാമം=യുദ്ധത്തിൽ; പരി...ആത്മാ=ഇളക്കാൻ വിജ്ഞാനത്തോടെ സന്തുഷ്ടനായിട്ട്; പരേ...മുഖിയെ-മെമലിലീ=സുന്ദരിയായ സ്വീതയെ; അങ്കേ-സംഭാവ്യം=മടിയിൽ ഇരുത്തി ലാഭിച്ചു; മുദം=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; തത്ര=അവിടെ (പഞ്ചവടിയിൽ) ഭംഗ്യം=അഴകോടുകൂടി; പരിമളബഹളേ-പണ്ണ...അന്തരാളേ=വളരെ സൗന്ദര്യമുള്ള പണ്ണശാലയിൽ; മേവി=വസിച്ചു.

൨. ത്രിലോകീമണി=ത്രൈലോക്യത്തെ; (മഹാവിരൻ) ആസ്ഥാനം-കൈക്കൊണ്ടു് =തന്റെ ഇന്ദ്രാക്ഷരവേഷി യനും ചെയ്തുകൊണ്ടു്; പരശ്വരം=സമീപത്തിൽ; അത്യാദം...ആർദ്രം=(ക്രി. വി.) അലിഞ്ഞു പോകത്തക്കവണ്ണം വൃത്തിരിയുകിക്കൊണ്ടു്; ഖരൻ...പ്രേലഡി-മാനിച്ചു്=ഖരന്റെ കൈയ്യക്കീഴ്ന്ന ആധിക്യത്തെ പ്രശംസിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്; പ്രീത്യാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; തന്നകഭാഗം=തന്റെ സമീപത്തിൽ; മിഥി...ബിംബം=സീതയുടെ മുഖത്തെ; പാത്രം=നോക്കിക്കൊണ്ടു്; പരമ...ഉന്മേഷം ഉൾക്കൊണ്ടു്=വലുതായ സുഖവും ഉത്സാഹവും ഉള്ളവനായിട്ടു്.

൩. വിശ്വദ്രോഹം=ലോകോപദ്രവം; ഖരനിധനം=ഖരവധം; സമ്മോദം=സന്തോഷം; ഉദ്വേഗം=അധികമായിട്ടു്;

ഉച്ചാവധോദിഃ-ആശിഷാം-വിതതിഭിഃ=പലപ്രകാരത്തിലുള്ള വളരെ അനുഗ്രഹങ്ങളെക്കൊണ്ട്; ആയതെല്ലാം-അനുഗ്രഹം=കഴിയുന്നപ്രകാരത്തിലൊട്ടാം അനുഗ്രഹിച്ചിട്ട്; ജനസ്ഥാനഭാജഃ വിശേഷ-മുനീന്ദ്രാഃ=ജനസ്ഥാനവാസികളായ സകല മഹഷിശ്രേഷ്ഠന്മാരും; വിശ്വാസം-പൂർണ്ണം=ശ്രീരാമൻ രാക്ഷസന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചാൻ ശക്തനാണെന്നർപ്പ്; ജനിതധൃതി=(ക്രി. വി.) ചെയ്തപ്പോഴുള്ളത്; സഹോദരം=(ക്രി. വി.) ബഹുമാനപൂർവ്വം; രാഘവനാമം=ശ്രീരാമനായ്ക്കുറേ; അനിമംഗലമാം-അനുഗ്രഹം=വളരെ ശുഭകരമായ ഒരു അംഗുലിയ(മോതിരം)ത്തെ; പ്രദിദിശുഃ=കല്പിച്ചുകൊടുത്തു.

ഭ. സുഷോധൻ (രാമൻ) മുകുതി...പാത്രം=ഏവനുകുന്തനായ മഹാജിസംഘത്തിന്റെ സുഗമംഗലനിധിയായി; സമസ്ത...ഹരം=രാക്ഷസരുടെ സകലമായകഷ്ടവും നശിപ്പിക്കുന്നതായ; അനുഗ്രഹം=മോതിരത്തെ; വിമുക്തവേഷം=(ക്രി. വി.) ഭംഗങ്ങളൊക്കെയും നശിക്കത്തക്കവണ്ണം; പ്രതിഗ്രഹം=സപിക്ഷിച്ചിട്ട്; ആശിഷാം-വിമർദ്ദം=രാക്ഷസന്മാരുടെ സംഹാരം (രാക്ഷസന്മാർ) ഈശ്വരകരം-മേനം=അയത്നസാധ്യമാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

ഗദ്യം— മ. തദനു-തദാനീം=പിന്നെ അപ്പോൾ; ദശ...സോദരി=രാവണന്റെ സഹോദരി (ശ്രദ്ധാഞ്ജലി) സഹോദരം=(ക്രി. വി.) കോപത്തോടുകൂടി; പട്ടനം=സാമന്തം; രാമ...മാവയിൽ=രാമന്മാരെത്താക്കുന്ന ആളെന്നു തീർത്തിൽ; തവ-ഭഗിനീ-ഇതഃ=നിന്റെ സോദരിയായ ഇവൾ-(ഞാൻ) ഭാഗ്യസമേതം=ഭാഗ്യമുള്ളവൾ; നരകീടനം=നിസ്സാരനായ മനുഷ്യനാൽ; പാലയ പാലനം=(എന്നെ) രക്ഷിക്കണം! രക്ഷിക്കണം! കിരപി=കുട്ടി; ദശ...ദ്രോഹം=വിരോധമായ രാവണന്റെ കടുപ്പത്തെ ഉപദ്രവിക്കുക; വാങ്മാത്രം=വേദിക്കുക; മാണികം=പ്ര

ശാധാരികൾ. (ചൊല്ലുകാർ) ഭഗനീം-എന്നെ-സോദരിയായ
 എന്റെ; വിരൂപാം-കണ്ടാൽ-വിരൂപയായിട്ടു കണ്ടാൽ; ഉട-
 ഉടഞ്ഞാൻ.. (അമ്മത്താച്ചാട്ട്) തെണ്ടു്=ഭണ്ണ്. (ബ്രഹ്മചാരികളും
 സത്യാസികളും കയ്യിൽ ധരിക്കുന്ന ആശ്രമചിഹ്നമായ ഒരു മടി)
 ജവേന=വേഗത്തിൽ; സമീരണകംഗ്തുതേ=വാദ്യമണ്ഡലം വ
 ടിച്ചായിട്ട്; മധ്യേമാഗ്നേ=വഴിയിൽ; നവനവരധിരം=പതി
 യ ചോ-; കാള...മാമം=കൊടുങ്കാൽ നി-; ബഹുതപനിരേപ്ത
 ണ്ട്=ജളവെയിൽതട്ടി; നീലാ...ഗിരി=കരുണ അജനവന്ത-;
 ജഗതാം=ലോകങ്ങൾക്കു്; ആത്മിവാദിപ്പാൻ = നാശമുണ്ടാക്കു
 വാൻ; കൃത്യാ=ആദിചാരദേവതാ; നാസിക=മുക്കു്; യാത
 നാ=കുറിമ്പാവനാ; ഭീഷണതയ്ക്കു്=ഭയങ്കരതപത്തിൻ; ഭ്രഷ
 ണം=അലങ്കാരം; ആസ്പദം=ജമിപ്പിടം; സൂതികാ=ജന്മസ്ഥാനം
 (അമ്മ); മൃഗം.. അധർമ്മം=ദോഷം എടുത്തതായ അധർമ്മം; ബ്രഹ്മ
 ണവാ-കില=ബ്രഹ്മണവന്മാരായ; ആന കളിക്കുമ്പോലെ
 പിടമ്പ വെന്ത തുടന്നാൽ-പിഴപട്ടം=കുഞ്ചവരെ കലശൽ
 കൂട്ടുന്നതുപോലെ പിന്നാലെ ചെന്നു വല്ലതും കലശൽ കൂട്ടിയാൽ
 ബലം വരും; വിവിധ...പരകതിഷ്ഠ=ജ്ഞിനെ പലവിധം പ
 റയുന്ന ആകാശസഞ്ചാരികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ; മലകുട്ട പൊളി
 ച്ചു്=അടിച്ചു; സമരാഷ്ട്രം=കോപത്തോടുകൂടി; ഇഴിച്ചു പറ
 ഞ്ഞു=മുക്കില്ലാത്തതിനാൽ അക്ഷരവ്യക്തിയില്ലാതെ പറഞ്ഞു;
 നാസാഹിമത്തുട=മുക്കിന്റെ സ്ഥാനത്തു ഗുഹപോലെയുള്ള
 ചോത്തിൽകൂടി; നിനാ=ചോര; ഉത്തു=കോരിയൊഴിച്ചു; ഭി
 ദ്വാ=ചീത്ത വാക്കു്; പ്രേതശമുനീനാ=മഹായോഗ്യരായ മഹ
 മ്വിമാന്മാരെ; കളകളുപോലാഷ്ട്രം=എണ്ണമേറിയ; ഉദയം=സമുദ്രം; നി
 ശാ...മാഗ്നേ = രാക്ഷസന്മാരായ ലകയുടെ ഗോപുരപോ
 ത്തിൽ; ത്രിദശ...രിപു=ദേവദൈവി; നിശി...ചേരമാരും
 രാക്ഷസന്മാരും; മണി...ഭൂമി=വിശേഷമായ സമരംകളിൽ;

കൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകൾക്കുള്ളിയവനായിട്ട്; ഭൂവനങ്ങൾ =
ലോകങ്ങൾ; വീരമണിമാല = മഹാവിരോധം ചൂട്ടുന്ന അമാല;
മെഴുലിയിൽ = കിരീടത്തിൽ; ഉടഞ്ഞിതഗഭീരിമാ = സർവ്വപൂജിത
മായ ഗംഭീരന്മാർക്കുള്ളിയവൻ; ഏഷഃ = രജനീപരേന്ദ്രൻ =
ഈ രാക്ഷസ രാജാവ്; (രാവണൻ) ഒന്ന് = ഉവാച = പറഞ്ഞു.

മഹ. പരശു = (ക്രി. വി.) ക്രമാകാശത്തോടു; ദുരാത്മാ =
ദുഷ്ടനായ; ചക്രരാവത... ശാപി = ചക്രരാവതത്തിന്റെ കന്നുപി
കൾവാൻ മിടുക്കു കൂട്ടുന്നതായ ചക്രമാസം; ചോരായുന്നാപ്തി
ത്വം = പോരാത്തതല്ല.

മഹ. കഥയ = കഥയ = പറക - പറക; തത്സപാഹാ
ദേവീപ്രസംഗം = അവന്റെ (അഗ്നിയുടെ) സപാഹാദേവിയുടെ
കഥയെ; ജഗതി = ലോകത്തിൽ; വടുവരൂണീഭവൻ = വാമാച്ചേ
ക്കാ. (തീരെ) ഇല്ലാതെയൊക്കും; ഗ്രാഹഗ്രാഹം = വളരെ ഗുഹമാ
യിട്ടുള്ള. (സപാഹാദേവീപ്രസംഗവിശേഷം)

മന്. ഉദയമലാനന്ദരം = മാർത്താണ്ഡം; ചിളിപെട്ടത് =
അമളിപ്പിണഞ്ഞത്.

മന്. തത്കലീനൻ = അവന്റെ (നിരൂതിയുടെ) കല
ത്തിൽ ജനിച്ചവൻ; വരണഃ = യദി = ചരണൻ ആകുന്നു എങ്കിൽ;
ഏഷഃ = ഈ ഞാൻ; നിസ്സിശങ്കം = സംശയം കൂടാതെ.

മതി. മദീതം = പരാഭവം = ഹിന്ദിഷ വിരോധമായിട്ടുള്ള
ത്വം; പവനൻ = വായു; ഭൂവനേഷു = ലോകങ്ങളിൽ; അസ്തൻ
കനിവ് = എന്റെ യേ.

മന്. പുഷ്പക... വര = ഉത്തമമായ പുഷ്പകവിമാനം;
വൈരശാലീ = ദോഷമുള്ളവൻ; വൈത്രവണഃ = അന്യം = ഈ
വൈത്രവണൻ; അവൻ; ഇതി; ഭൈക്ഷ്യം = പിടിച്ചു = ഭിക്ഷയെ
ണ്ടുകൊണ്ടു തൊഴിലെടുക്കേണ്ടിവരും. (അയാളുടെ ഗുണശതം
ഞാൻ നന്നിപ്പിക്കും എന്നു സാരം)

29. അനമുരൂഃ=വീണ്ടും വീണ്ടും; ഇതി-വാദിനം=
 ഇങ്ങനെ പറയുന്നു; ദശാന്യ=രാവണനോട്; പുനഃ-അപ്.=
 വീണ്ടനെയും; ശുപ്രണവാ-വാചം-ജഗാദ=ശുപ്രണവ വാക്കു
 നെ പറഞ്ഞു.

മവ. തവ-ഗിഹ=നിന്റെ ഹോൽപ്പടിക; ആ
 ദ്രെശ്വര=ഭൂതന്മാരായി; ബാണധനാൽ=അമ്പ. വില്ലും
 ധരിച്ചവരായി; പൂരങ്ങൾ=പൂജകളായി വെച്ച് ഉത്ത
 മന്മാരായി; രാമകണ്ഠനന്തരം-ഭേദധാര-സ്ഥിതികളും-2ന
 മെര-കൈവനം=രാജ്ഞനും ലക്ഷ്മണനെന്നും രണ്ടു കാലഭേദ
 ന്നായിരിക്കുന്ന രണ്ടുപേരും; കൈപ്പുറം=കൈകളിൽ; ക
 ണ്ടിടുന്നേൻ.

മൻ. തരുണനെ=യുവാക്കന്മാരെ; ലോകോത്തര...
ഉത്സാഹം=ലോകത്തിൽ അസാമാന്യമായ സൗന്ദര്യകൂടക
കായി കണ്ണിനു മനോഹരമായായിരിക്കുന്നു; കരുത=അവരെ; ഇ
ന്ദ്രകുലം=ചന്ദ്രകാന്തക്കുലം;

[illegible]

ഏകദേശം; കനീയാൻ-അപി-അലം-അജനം. മതി
 യാകുന്നതാണ്;

൨൧. ദനുജന്മാർ=മുസുരന്മാർ; യക്ഷൈശ്വര=യക്ഷന്മാരുടെ കൂടെ; അന്യേ=മാറുള്ളവരായ; കിന്നര...സീലന്മാർ=കിന്നരന്മാർ, നാഗങ്ങൾ, കിഷ്കിന്ദ്രന്മാർ, സീലന്മാർ, എന്നിവർ; മല=പുനീൽ; തടയാ=അവരിൽവെച്ച്; അന്ന...ചിത്തം=മുമ്പിൽ മയയില്ലാമവനായ; ഉന്നമുദ്യതി=അതിസുന്ദരനായ; ലക്ഷ്മണൻ=ലക്ഷ്മണൻ ആകുന്നു; തരതലം=കയ്യിൽ; അനുലോകനൻ=മുട്ടിക്കൊണ്ടു്;

൨൨. ഭൂമി...ഭൂമി...കൊണ്ടു് = കയ്യെത്തിന്റെ കൂടെ
കൊണ്ടു്; സ്വാമഗ്രാമം വര... ൧൦ ശതകം = ൧൦൦൦൦
ചന്ദ്രമാസത്തിൽ വരുന്ന (സൈന്യത്തോടു കൂടിയ) വരുന്ന
ശിരസ്സുകൾക്കു് രാജ്യസ്ഥാൻ; എല്ലാത്തരം-മാലമ്പ്രദായ
കാണിച്ചിടം = രാമന്റെ അമ്പലക്കുന്ന അഗ്നിയിൽ; എരി
ത്തോളം പോയിതു് = എരിയുന്നതന്നെ പോയി;

൨൩. ഇ ജറക്കൊട്. മധ്യ മധ്യേ = 15 അറിക്കിന്റെ എടയിൽ; അറാഗമമവാ = മേദഹകാന്തിയോടുള്ളിനവലായ; വിശ്വാചന... സാരാ = കടാക്ഷമസംസ്കൃത സ ചർച്ചകൊണ്ട മൂന്നു വാക്കായിട്ടുള്ളവയുടെ ധൈര്യസാരം കവചനാവലായ; ധന്വ = ഭാഗ്യവരിയായ; കാചന- തന്വപശ്വ = മെ സ്ത്രീ; തദോ = അവയുടെ; അട്കിൽ ഉണ്;

വർ. സാ=അഥഃ; രാമണീയകനിശഃ- അധിദൈവതം-വാ=സേനയ്ക്കുസമൃദ്ധിയിന്റെ വരദേവതയോ; സേനയ്ക്കു...നിദ്രകുതനം-വാ=സേനയ്ക്കുതന്റെ സഞ്ചാരികളുടെ ചരണങ്ങളെ ഒരു സ്ഥലത്തോ (എന്ന അർത്ഥം സന്ദർശിക്കുന്നു എന്ന് സിദ്ധാന്തം) തന്മൂലം=അർത്ഥം (പ്രകൃതിക്ക്) മരണം...ആദികാരണം-അഭ്യുദയം=പുനർജന്മം; ശാൽക്കാലത്തിലെ . ചന്ദ്രക്കല.

താമസമുദയം, നിലാവു മുതലായവ കാണും ആയി ഭവിക്കണം:-
 (വഞ്ചിതങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തു് ഇവയായിരിക്കണം അല്ലെങ്കിൽ ഇ
 ങ്ങനെ ലോകോത്തമമായ സൗന്ദര്യം ഉണ്ടാവാനവകാശമില്ല)
 വേധാ:-മദന:- ച- (ഭവൽ)=ബ്രഹ്മാപ് (സൃഷ്ടിക്കുന്താപ്)
 കാമദേവനും ആയിരിക്കണം- ബ്രഹ്മസൃഷ്ടിയിലക്ഷണമായ സൗ
 ന്ദര്യം അവളിൽ കാണുന്നുണ്ടു്- എന്ന കാര്യത്തിൽനിന്നു കത്തുകാ
 നങ്ങളെ അനുമാനിക്കുന്നു. “അസ്മാസംഗ്വീയൗ പ്രജാപതി
 രക്ഷപ്രാണകാന്തപ്രഭോ! ശൃംഗാരകൗസംസ്ഥയംനമദനോ മാ
 സോനുപപ്ലാകാഃ! വേദാച്ഛാസജഡഃ കഥം ന വിഷയവ്യാവൃ
 ത്തകൗതൂഹലാ! നിർമാലം പ്രഭവേനനോഹരമിദം രൂപം പ
 രാണോമുനിഃ” (വിക്രമോദ്ഗിതം) ഇത്യാദികളുടെ അനുകാണ്.

൨൫. നീല...കുമാരം=കുറുത്തു മിന്നത്തു തലമുടിയുള്ളതു്;
 നവ...ഉജ്ജ്വലം=ചുതിയ ചന്ദ്രക്കലപോലെ ഭംഗിയുള്ള നെറ്റി
 അടംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചതു്; ദീർഘാക്ഷരം=നീണ്ട കണ്ണുകളുള്ളതു്;
 കൂടിവ...ഭു=അല്പം വളഞ്ഞു കറുത്ത പുകക്കൊടികളോടുകൂടിയ
 തു്; വിമല...സ്ഥലം=നിർമലവും വികസിതവുമായ കവിൾ
 അടങ്ങളുള്ളതു്; ആദോഗിസ്തനം=വളർന്നു് ഇടതിങ്ങിയ സ്തന
 ങ്ങളോടുകൂടിയതു്; ആനന്ദാസരം=ചുരുൾ താണതും, വിസ്തൃ
 ണ്ണമായ നിരംബപ്രദേശത്തോടുകൂടിയതും, ആയിരിക്കുന്നു; ചകി
 രൈക...ദ്രുഷ്ടേഃ=വെളിച്ച നോക്കുന്ന വേദമാൻ കിടാവിനെ
 പ്പോലെയുള്ള നോട്ടത്തോടുകൂടിയവളായ; തസ്മാഃ=അവളുടെ;
 വപുഃ=ശരീരത്തെ, കിം-കത്വമത്രേ=എങ്ങനെ വണ്ണിക്കുന്നു? (അ
 വണ്ണനിയംതന്നെ.)

൨൬. പൂവിൽപ്പെണ്ണിൻ=ശ്രീഭഗവതിക്കു്; താദൃ
 ശം-ലാവണ്യം=അവൾക്കുള്ളപോലെ സൗന്ദര്യം; ഉദോന്=
 ഉള്ളവൻ; അംഗജൻ=കാമദേവൻ; അന്തികേ=അടുത്തു് അ
 ടക്കൽ; അസൗരം=ഇവൻ (കാമദേവൻ) തദീയകൃപയാ=
 അവളുടെ ദയകൊണ്ടു്;

൨൭. കമ്ഭം പോന്നീടിൽ = സംഗതിവന്നാൽ; ധമ്മി
 ലോകകാണ്ഡ് = തലമുടികൊണ്ട്; പിഹിതവദനം = മുഖം മാച്ച്;
 മേ = എനിക്കു്; പൊറായുന്നിത്ത് = സമീപിച്ചുകാത്തു്;

൨൮. ആകലിതഗിരി പരം = ചന്ദ്രതലത്തു് അമാന
 മാടിയവൻ; രാവനം = നാമം = രാവണൻ എന്നു്; ധീമാനം =
 ബുദ്ധിയുള്ളവൻ; ഉര-പെറു = പ്രസിദ്ധനായു്; കർച്ചന = കശവ
 നായ്യൻ; ചപ്പക്കയ്യൻ ഇത്യാദിപോലെ നിന്നാസ്യചക്രനാദു്;
 എല്ലാമിലും = എല്ലാദാരിലും; മേ = എനിക്കു്;

൨൯. വിനോദാനന്തരം = വേറെ ഒരു നേരംപോക്കു്;
 മനുജം = മനുഷ്യൻ; ഭഗിന്യാദി = സോദരിയുടെ;

൩൦. ഒച്ചകൊള്ളു = കീർത്തിപ്പെട്ടു്; അന്നരാശമര =
 ആ നിസ്സാരനായ മനുഷ്യനെ; അനന്തേ = ഇവയുടെ; അന്നാ
 മോ = (ക്രി. വി.) കൂസൽകൂടാതെ;

൩൧. അഞ്ചു സാ = ദശമത്തിൽ; മമ = എന്റെ; തന്മ
 വാംബുജേ = ഞവളുടെ മുഖത്തിൽ;

൩൨. ഏവം = ഇവർ; ഉപാധ = ചാഞ്ഞിട്ടു്; ഏ
 നാം = ഇവളെ; സ്തംഭശല്യം = വരോദി = നല്ല വാക്കുകൊള്ളുകൊ
 ണു്; ആശ്വാസ്യ = സമാധാനിപ്പിച്ചിട്ടു്; മൗര്യവശേന = മൗ
 രീയഗുഹത്തിലേക്കു്; ഭക്ത്യ = കർമ്മത്താലു്; ഉപാദനേ = സ
 മീപത്തിൽ; ഇദാനീം = ഇപ്പോൾ; ജനകജരാമന്മാരേ = സീതാ
 രാമന്മാരേ; അഗ്രഭാഗേ = മുമ്പിൽ; വിമരേ = കർക്കശം.

൩൩. ഇതിരം = ഇങ്ങനെ; നിരേണ = മനസ്സിൽ; താദ
 കേയന്ത് = അവൻ = താദകയുടെ വ്യക്തമായ അവൻ; അകാ
 ണേയം = പെട്ടെന്ന്; മരേ = ഇപ്പോൾ; ബ്രീരാമ... വിക്രമം = ബ്രീഹ
 മൻമ കയ്യുകു്; സിദ്ധം = സൗന്ദര്യപ്പെട്ടതു്.

൩൪. അഥം=അനന്തരം; ആതുരതാപം=(ക്രി. വി.) ഉഷായ വ്യസനത്തോടുകൂടി; രാക്ഷസ...നാരാധം=രാവണൻ്റെ വാക്കുകുന്ന എഴുത്താണിയമ്പ്; വിധൂര...ശാലീ=ചെയിട തുളഞ്ഞവൻ; ശ്രീരമ...ബുദ്ധി:=ശ്രീരാമനാമം. ജപിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ശുദ്ധമായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ; ആയ-മാരിവൻ. ദശാസ്ത്രം=രാവണനോടു്; ഉജ്വലം-വചഃ=തെളിവാതിട്ടുള്ള വാക്കിനെ; ഉവാച=പറഞ്ഞു.

൩൫. അതി-രാക്ഷസസാർവ്വഭൌമ!=അല്ലയോ രാക്ഷസചക്രവർത്തിയാരുളോരവേ!; അതം-ഞാൻ=ഇത ഞാൻ, അനിഷ്ടം=അപ്രിയത്തെ; ഉദ്യുക്തൻ=ഭയങ്ങിയവനായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു; നാഥ!=അല്ലയോ സ്വാമിൻ! മാദൃശാനാം=എന്നെപ്പോലെയുള്ളവർ; പ്രിയം=ഇഷ്ടമായിട്ടുള്ളത്. (ഭവസ്തുതി) ഹിതോപദേശം=നല്ലതു പറയുക; നയം=നിതി.

൩൬. നല്ലൊന്ന്=നല്ലത്; (നീ) പരകീയ...സംഗമത്തിന്ത്=അമ്പലൻ്റെ ഭാര്യയെ പ്രാപിക്കുന്നതിന്ത്; ചില്ലീലാസ്ത്രങ്ങൾ=പുരിക-ഇളക്കൽ; കസമ...ശാസ്ത്രത്തിന്ത്=കാമശാസ്ത്രത്തിന്ത്; (കാമശാസ്ത്രാകാഞ്ചയ സാരോഗതന്ത്രങ്ങളെ പൊതുവായിക്കുക) നല്ലാർ=സ്ത്രീകൾ; ഉമർ=ഉണ്ണല്ലോ.

൩൭. തവ=നിനക്കു്; പാമ...ദേശം=സൂക്ഷ്മതത്വപരദേശം; എന്നപ്രാ=(വാസല്പന്യചകവചനം) ജാനകീപല്ലഭനെ=രാമനെ; മരപുത്തു്=ഐതിഹ്യം; (ശത്രുരന്ധിൻ) എന്നെ-ക്കൊണ്ടു്=എന്നെ വിട്ടിച്ച്; ദണ്ഡിച്ചിതു്=കണ്ടുകുറ്റത്തി.

൩൮. അയ്യോ!=ആയുര്യം; വിശ്വാമിത്രോപദേശ

ശാൽ=വിശ്വാമിത്രന്റെ അടുക്കൽനിന്നുള്ള പഠിപ്പുകൊണ്ട്;
കുസൃതികൾ=വ്യാജങ്ങൾ; അവൻ പറവിലൂടെനിന്നു=അവ
ന്റെ അടുക്കൽ പറവത്തെതായി; മനുജന്മാണിയെ-തൊട്ട്=
മനുഷ്യസ്ത്രീയെകുറിച്ച്; ഇപ്രേമമുദ്രാ=ഈ അനുരാഗവിഹിതം;
വെച്ചിട്ട്=മതിയാക്കുക; നാകാംഗനാനന്ദം=സപ്തസ്ത്രീകളുടെ;
പരിമള വിഭവം=സുഗന്ധധാരണി; നീ പുണ്യാധികം=വളരെ
സുകൃതമുള്ളവനാണല്ലോ; (ദേവസ്ത്രീസംഭോഗമുപുനായ നി എ
ന്തിന മനുഷ്യസ്ത്രീയെ കാമ ക്ഷണം?)

ഗു. രാമാൽ=രാമൻനിന്ന്; ഭരഹസഹിതനി-
നാമാൻ=(ആദ്യത്തിൽ) ദാഹത്തോടുകൂടിയ ദേവകൾ, പൊ
ത്തന്നാ=എന്നെത്തന്നെ; (സമീക്ഷണമല്ല. ആദ്യത്തിൽ 'ന' എന്ന
കോക്ഷസ്വന്തം ക്ക 'രാമൻ' എന്നോത്തു സമീക്ഷവാൻപാടില്ലാ
ത്ത ഒരു ഉണ്ടാകുന്നു എന്നു സാരം) ശ്രീമൻ!=അല്ലയോ രാമാന്ദാ
വേ!; (തപം) പ്രസീടം=അങ്ങനെ പ്രസാദിക്കണേ!; തവ=
നീന്റെ; രാവണൻ എന്നു പേർകൊണ്ടു്=രാമശബ്ദത്തിന്റെ
യും; രാവണശബ്ദത്തിന്റെയും ആദ്യവണ്ണങ്ങൾ വാഗ്യാകാശം-
എന്ന സാരം. അധീരൻ=ചെയ്യുമില്ലാത്തവനായ; ഇത്തൊൻ=
ആദ്യം=ശരണമല്ല.

പ. ശൈലാ... കൂടിക്കൂട്ടം=പുരുഷം വാക്കുകൊടു
കുകൂട്ടം; ചക്ഷിപ്രാതവും=വെളിച്ചത്തെയും; അമി-ജന്തുക്കൾ=
ഈ ജന്തുക്കളും; അവിതരണം=പ്രതിയോടുകൂടിയവനായ; മൽ
കൈകൾക്കൽ-അകപ്പെടുന്നതു്=എന്റെ കയ്യിലും കണ്ണി
ലും എത്തുന്നതു്; അഖിലം=മുഴുവൻ വസ്തുക്കളും; ശ്രീരാമപത്നാ
യതേ=ശ്രീരാമനായിട്ടു തോന്നുന്നു.

പ. അപ്പോൾ-ഇതി-വാദിനം=ഇങ്ങനെ പറയുന്ന

വനായി; ലാപല്യഭാജം=ഏകം=(ചേടികൊണ്ട്) വിറക്കുന്നവനായ ജവനോട്; ലാപീയസാരം=രജനീധരണാം=ചരിവുമ്പം=മഹാലാപികളായ രാക്ഷസന്മാരുടെ രാജാവ്; കോപം കപന്ത്=ഇടച്ചവന്ത്=മറിഞ്ഞ നേത്ര... ചരം=കോപംകൊണ്ട ഇടച്ചവൻ തുറിച്ചുചിരിച്ച കണ്ണുകളുടെ പ്രവൃത്തികൊണ്ട് സൂചകപദങ്ങളായും യേശുദത്തമോട്; ഏവം=ഉരുവേ=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

൪൨. നിതരാം=അധികം; ജല്ലിച്ചത്=വിസ്ഫുർത്തം പലമായിട്ട്; അഴകിത്=നന്നായി-(വിചരിതലക്ഷണയാ-ഭ്യം നന്നായില്ല എന്നു സാരം) (തപം)=നീ; ജല്ല... അഭിഷിക്തഃ=അഭിഷിക്തനായിട്ടുള്ള അഗ്രഗണ്യനാകുന്നു.

൪൩. കൈരളാഭ്യേ=കൃണലോകത്തിലും; സൗമഭം കരം=ചാർച്ചകളാണു്; ചീന... ജാലങ്ങൾ=വലുതായിട്ടുള്ള അജ്ഞാതകൃഷ്ണങ്ങളുടെ ചരിത്രങ്ങളാകുന്ന പൂമാലകൾ; നിശിചാലപെരുമാൾ=രാക്ഷസരാജാവ്; വിശങ്കം=സംശയംകൂടാതെ; വാനരത്തിൻകീഴശാരം=കട്ടിക്കരങ്ങിനെപ്പോലെ; രാജാത്=അപി=രാജ്യത്തിൽനിന്നുട്ടി; പിഴുകി=വിട്ടുപോൻ; വനാന്തരം=വനമധ്യത്തെ; ഏത്രമനാം=ശരണം പ്രാപിച്ചവനായ; മനുജശിരോ=മനുജകുടിയെ; നീലാഭിഷേകത്തെ? ഇതിനു മാരിചന്റെ ഉത്തരം താഴെ പറയുന്നു.

൪൪. മനുജചരിവുമ്പം=രാജാവായ (രാമൻ) അന്യേ=ആരും=മറ്റുള്ളവർ ആരും; മഹതാം = തൽഗുണങ്ങൾ=ആദ്യമെങ്കിലും മഹാത്മാവായ അദ്വൈതന്റെ അല്ലെങ്കിൽ കല്പനനിമിത്തമായിട്ട്; വേണ്ട = വേണ്ടിവന്നതുകൊണ്ട്; വിനീത്വം=ചിന്തയത്തോടുട്ടി; അനന്തരം=അനന്തരം (അതിട്ട്)

ഭരതൻ-കൂടെപ്പോന്നു, ഏതദീനാം-ചാറ്റുകാഃ=ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മെതിയടിയെ, അവനും=ഭരതനും, വിശ്വപതോഗ്യാം-അനേകഗ്യാം-ഉപഗതഃ=ലോകത്തിൽവെച്ചു വിശേഷമായ യോഗ്യതയെ പ്രാപിച്ചു. ഇതിന്നു രാവണന്റെ മറുപടി:—

രഘ. രണ്ടുഭോഷരിവർ=ഇവർ രണ്ടുവേദം കൊള്ളുതാങ്ങുവർതന്നെ. അവരിൽവെച്ച്, പിണ്ഡം=നിസ്സാരമായ, അഗ്രജൻ-കുലത്തൊട്ടുംശാന്തരേ-വീണിത്ത്=ഫലം കയ്യിൽ കിട്ടാറായപ്പോൾ വീണുപോയി; തെങ്ങിവന്ന-നിജരാജ്യലക്ഷ്മിമെ=ഇങ്ങോട്ട് അന്വേഷിച്ചുവന്ന തന്റെ രാജ്യശ്രീയെ, കൊണ്ടുപോയി വിറ്ററവൻ=(അതായതു ഭരതൻ) അതിന്നു മാരീചന്റെ പ്രത്യുത്തരം:—

രഘ. മേ 'മഹാനൈരുതവക്'=രക്ഷസരാജാവേ!, ഏവം-മാ-പാദീഃ=ഇങ്ങനെ പറയരുത്, അഖിലസുമനസാഃ=സകല സമ്മനങ്ങളുടെയും, നേത്രപീഡുഷഭാനോഃ=കണ്ണുകൾക്കു ചന്ദനമായ; ദേവന്ത്-അക്കോസലേന്ദ്രന്ത്=കോസലത്തിലെ രാജാവായ രാമന്ത്, ഞ്ഞകൊണ്ടും-വരിമാന്യത്വമില്ല; താവീട്=വെട്ടിച്ചതായ; ഭൈത്യ... ചൂട്=അസുരന്മാരുടെ കയ്യടക്കാകുന്ന കാടുതീയിന്റെ ചൂട്; ഒഴിച്ചു=തീർത്തു; ആദരിക്കും=ബഹുമാനിക്കുന്നു; ദേവേന്ദ്രാത്=ദേവേന്ദ്രനിൽനിന്ന്; അഭംസിംഹാസനം=അപി=സിംഹാസനത്തിന്റെ പകുതിഭാഗത്തെക്കൂടി; പിടിപെട്ടൊണ്ത്=വാങ്ങിയത്; തദീയം-വംശം=അദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശം. (ആ ശ്രീരാമന്റെ വംശത്തിലുണ്ടായിട്ടുള്ള പല പുരുഷരാജാക്കന്മാരും ദേവാസുരയുദ്ധത്തിൽ ഇന്ദ്രനു സഹായിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ ഇന്ദ്രൻ അവർക്ക് അധ്വാസനം കൊടുക്കാറുണ്ടെന്നു സാരം)

ദ്വ. ദൈവം...പാരിണ! = ഗരുവിന്റെ ഉന്നഗണങ്ങളെ പ്രശംസിക്കുന്നതിനു സമർത്ഥനായുള്ളോവേ!; ദേ ദേ മാഹി! = ദേ മാഹി!; പുത്തൻനാരാധാകൊണ്ടു് = പുതിയ അമ്പുകൊണ്ടു്, നിൻമാതൃരംഭിന്റെ അമ്മയെ, അറുപലയായ് കൊന്നതോ = കൂറമേകുവണ്ണം വധിച്ചതാനോ; തൽപ്രഭാവം = അവന്റെ (രാമന്റെ) മഹത്വം; ദേ ഭീരുശ്രേയസ്! ദിവാനെ-കിരമന-താമയം = എവിടെയോ ഒരു ഗുഹയിൽ; മാനവകൾ = മനുഷ്യന്മാർ; കഥം = ഇവ = എങ്ങനെയോ; തേ = നിന്റെ; മാനസ = മനസ്സിൽ, ബഹുമാനോഭയം = അഭയം = ബഹുമാനത്തിന്റെ ഉത്ഭവം ഉണ്ടായതു്. അതിനു മാഹിപന്റെ മറുപടി:—

ദ്വ. ഞാനോഭീതൻ = ഭയപ്പെട്ടവൻ, മദീയാ-ജനനിയം = അബധാ = എന്റെ അമ്മയും അശങ്കയായ ഒരു സ്ത്രീയാകുന്നു, സ്വരൂപം = അതു പരമാർത്ഥംതന്നെ; അസ്യ = ഇവന്റെ; മറു = വേറെയുള്ള, അപമാനശ്രുണീ = ശൗര്യകർമ്മങ്ങളെ, കേൾപ്പിച്ചതോ? = അങ്ങനെയോ കേൾക്കാറില്ല? ഇനിയ = അങ്ങനെയോ അതിശയമുള്ള; ഭഗിനിനെ = സോദരിയെ, പേരുവെച്ചതു് = ആർ = പാൽ = കാളം മുക്കം മുറിച്ചു മുഖത്തിന്നു വൈരുദ്ധ്യം വരുത്തിയതു ആവാൻ? തദീയം = പ്രബലത = അവന്റെ ശക്തി, ഞാനേയല്ല = ഞാൻ മാത്രമല്ല; ഇപ്പാർമാനീ = ഈ ഭൂമിയിൽ വെച്ചു മാനസീയനായ; ചന്ദനം = ചന്ദനാലി = ഈ കഴിഞ്ഞ ദിവസത്തിൽ; മെറു = കുറച്ചു; നന്നായ് = അറിഞ്ഞാൻ = എത്രയും വലിയതും അനുഭവം വരുമ്പോൾ; വല്ലവന്മാർ = ഏകാന്തരവരും; ബഹുമാനവിരുദ്ധം = ബഹുമാനമുണ്ടാകുക; അവനവൻ അറിവാൻ വരുമ്പോൾ എല്ലാവരും ബഹുമാനമുണ്ടാകുമെന്നു സാമാന്യം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഏകാന്തരവരും അങ്ങനെയോ അനുഭവം വരികയും അപ്പോൾ ബഹുമാനമുണ്ടാവുകയും ചെയ്യുമെന്നുള്ള വിശേഷം സിദ്ധിക്കുന്നു.

രൻ. വിപുല...നിടയനുവദനം ശേഷമുണ്ടവനാ
 ണെങ്കിലും; മത്സ്യപോതേ=മനുഷ്യകൃത്യമായ; അമൃഷ്ടിന=
 ജവനിൽ; മമ=എനിക്ക്; പുല്ലോളം-ബഹുമാനം; ബഹുമാ
 നം; ജല്ല; ഉല്ലോല...ഹരണപ്രതി=ഇടക്കിവിട്ടു തന്റെ
 വാലിൽനിന്ന് ഒരു രോമം ഹരിച്ചതിനെക്കുറിച്ചു; ദൃശ്യേന്ദ്രം=
 സിംഹത്തിൻ; അകമേ=ഉള്ളിൽ; ബഹുമാനമേശ്വരം=അല്പം
 പോലും ബഹുമാനം; ഉത്തോ? മാർചന്റെ മാർചി:—

ര. അപ്രിയം-അപി=അപ്രിയമാണെങ്കിലും; ഹി
 തം=ഇതുകൊണ്ടും; ഇതിനെ; (ഞാൻ) ഇല്ലോലം-ചൊല്ലുന്നതു
 ണ്; ആകുന്ന പ്രതാപം=കേരളപ്പെട്ടാലും; (നീ കേൾക്കുക) സേ
 വകെക്കൊണ്ടു=സേവയ്ക്കുവേണ്ടി; ഉപേക്ഷിത്-സപല്ലം=
 തനിക്കു ഇഷ്ടമില്ലാത്തതാണെങ്കിലും, സ്വാമിയുടെ സേവയ്ക്കുവേ
 ണി അല്പം ആവാമെന്ന്; അടവുകൾ പറയുന്ന ഒരുത്തല്ല ഈ മാ
 രീചൻ; ദ്രവ്യൻ-നീ=ഗർവ്വത്തോടുകൂടിയ നീ-സിംഹം എങ്കിൽ; രേഖ
 ഏന്ദ്രം=ശ്രീരാമൻ; പെരുകിനന്നംസിംഹം=വലിയ നര
 സിംഹം-ആകുന്നു; ചന്ദ്രമേന്ദ്രം=ശിവന്റെ; അക്കാർച്ചകം=
 പ്രസിദ്ധമായ ആ വില്ലിനെ; അമ്പനമയ്ക്കിതം=വളയ്ക്കുവാൻ; അ
 ന്വന്തം=മഹാരാജാക്കന്മാർ; കെൽപ്പുണ്ടാണെന്നുണ്ടോ? (അതുകൊ
 ണ്ടും രാജൻ അസാധാരണ ബലമുള്ളവനാണെന്നു വ്യക്തമാകുന്നു
 എന്നു ധാര്യ) രാവണൻ പറയുന്നു:—

മ. കൊണ്ടാട്ടം-നന്ദം=നിന്റെ രാജനെക്കുറിച്ചുള്ള
 പ്രശംസ നന്ദി; വിവരീതലക്ഷണയാ അതു സാരമില്ല എന്നു പ
 രയുന്നു; അകാശം=അനവസരത്തിൽ; ഉററു കണ്ണിനം=പഴ
 ക്കൊണ്ടു കത്തുപിടിച്ചുകിടന്നിരുന്നു; കലമിമം=വില്ലി. പൊ
 ടിച്ചതു്-ഉററുകൊണ്ട്=മറിച്ചു വിചാരിച്ചു്; ഉള്ള കൊണ്ടാ
 ടം നന്ദം-എന്ന് അനന്ദം. ആ വില്ലിനെ ശിവന്റെ വില്ലെന്നു പ

രയുന്നതുതന്നെ ശരിയല്ല. എന്തെന്നാൽ—ചണ്ടേങ്ങമാനം= വളരെ പരാതനകാലത്തെപ്പോഴോ ഒരിക്കൽ. അപ്പോ...സ്വപ്നം-എന്നിട്ട്=ആപ്തമാശിവന്റെ ഇക്കൈകാകൊണ്ടു സ്തംഭിക്കപ്പെട്ടതാണെന്നു വിചാരിച്ചിട്ട്. (അത്രമാത്രമല്ലാതെ ത്രിപുരമനത്തിൽ ഈ വില്ലെടുത്ത ശിവൻ യുദ്ധം ചെയ്തിട്ടില്ലെന്ന് അഭിപ്രായം). കണ്ടേങ്കാളാധിപശ്രമം=ശിവൻ വസിക്കുന്ന; ഖലഗിരിയും=കൈലാസപർവ്വതത്തെ. ബാൻ-മുന്നം-എടുത്തു-അമ്മാനം ആടിക്കൊണ്ടേറൻ-എന്നുള്ളതു്=എന്നുള്ള കഥ. തവ=നിന്റെ; കഴകത്തു്=കളരിയിൽ. (അറിവിൽ) ഇല്ല; അതിശ്ശാലനീമം=(അതു്) ആത്മയും തന്നെ. മാരിചവാക്യം:—

ഒ. രക്ഷാ...പ്രദീപ്=രേഖ രാക്ഷസരാജാവേ, അയി-നിൻ-പ്രതിനവം-വിക്രമം=പുതിയ പരാക്രമത്തെ-ഞാൻ-വാഴ്ത്തുവൻ=പ്രശംസിക്കാം. എങ്ങനെയെന്താൽ എന്തു പറയുന്നു. വിപിനഭൂമി=വനത്തിൽ; നേർകൊണ്ടു-നേരേ-ചതിച്ചെന്നിയേചെന്ന്-ജ്ഞാനി-ജ്ഞാപാ; ഉഗ്രാത്മാ-നി=വ്രാണായ നി, രാമസൈന്യമിതികളെ=രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ, രണമുഖേ=യുദ്ധത്തിൽ; ചെന്നു; സീതാം=സീതയെ; ബചാൽ=ബലത്താലെ; അല്ലാതെ-അല്ലെങ്കിൽ; വിചാരേ=ആലോചിക്കുവാനും; അടവുകളിൽ=അദ്വാനങ്ങളിൽചെച്ചു്-അടക്കം-പ്രധാനം-ആകുന്നു. (തനിക്കു കഴിയാത്തതായ കാര്യത്തിന്നു ചാടിപ്പറ്റപ്പെട്ടു്) അബദ്ധമാകുന്നതിൽ നല്ലതു; കഞ്ചില്ല; കേട്ടില്ല; എന്തെന്നിച്ച് അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതാണ് എന്തു സാരം) രാവണവചനം:—

ഒ. തവ=നിന്റെ; മേവാരിൽ=ശത്രുക്കളുടെ നേരേയുള്ള; പക്ഷിപാതം=ജന്മകൂല്യം; ചെരികെ-മുട്ടത്തൊന്ന് ആകുന്നു; നിശി...കളങ്കം=രാക്ഷസവംശമാകുന്ന പശുപതന്റെ ഉള്ളിലുള്ള ഒരു കളങ്കമായ; നി-നേവാരിക്കുന്നതു്=ജവക്കുന്ന

ഇതി; തന്നാമം=അവന്റെ (ശത്രുവിന്റെ-പാപന്റെ) പേർ
 ആകുന്നുവല്ലോ; ഏവം=ഇങ്ങനെ; നിന്നു-ഇന്നും=ഇനിയും;
 ഒപ്പം-അഭയം=(പ്രി. വി.) യംകൂടാതെ-പാപകിൽ; എന്നാ
 ണ്=എന്റെ ഈ ആത്മാവിനെ അക്ഷിയാക്കി എന്ന് സത്യവാ
 ചകം; ഞാൻ-(നിന്നെ) വാറു മുനയ്ക്കൽ=എന്റെ വാളിന്റെ
 മൂപ്പുയള ചാഞ്ഞു; തേവാരിപ്പിപ്പൻ=തേവാരം ചെയ്തിട്ടു
 ക്കാം. (തേവാരം=ദേവകാര്യം എന്ന സംസ്കൃതത്തിന്റെ തത്ഭ
 വം) 'ഒന്നിനൊത്തു നീയൊഴെല്ലുന്നതാകിൽ എന്നുടെ വാറുപുണ്ണാ
 ക്കിടുന്നതുണ്ടിന്നതന്നെ' എന്ന് അദ്ധ്യാത്മഭാഷയണം കിട്ടിപ്പോട്ടു.
 തൊഴിൽ-ഇതു=ജ്ഞതാഴിൽ; ഞാസ്സാ=നിൽക്കട്ടെ (മതിയാ
 ക്കുക) മലീനം-പാപനം=എന്റെ വാക്കിനെ. കേൾക്ക-നല്ലൂ=
 കേൾക്കുന്നതാണ് നിനക്കു' നല്ലതു'. പാരിചൽ:—

മു. രണ്ടുജാതിയും=രണ്ടുപ്രകാരത്തിലായാലും; എന്ത
 ന്നം=അണഞ്ഞിതു്=എന്റെ മക്കളും അടുത്തു; (ഭാവങ്ങൾ പ
 റത്തതു കേൾക്കാത്താൽ അയാളുടെ കൈകൊണ്ട്; രാമൻ വി
 രോധം ചെയ്താൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകൊണ്ട് എന്തൊരുമേ
 ഭേദമുള്ളു.) ഏകിൽ=ഗുരും=അസ്സ=എന്നാൽ നല്ലതു വരട്ടെ.
 ആകയാൽ-ഉണ്ടുപോവിനു-ഉപകാരം (വേദിക്കട്ടെ.) എന്ന്=
 എന്ന് നിശ്ചയിച്ചുവെച്ചു. രാമശരപാദകേ=രാമബാണമാകുന്ന
 അഗ്നിയിൽ, ഉടൻ-ഇപ്പോൾ=(ഞാൻ! ദേഹത്തെ ദഹിപ്പിക്കു
 ണ്, ദേഹ വിശ്വ നിനക്കു. അടുത്തു=രാമസുന്ദരൻ; യമരാജ
 ധാനയിൽ-എഴുന്നള്ളത്തു-ഉണ്ട്; (അന്ന്) അമരസുന്ദരൻ=
 ഈ ഞാൻ; മണ്ടിവന്ന്-പൊച്ചിയെത്തിപ്പിരിന്ന്=ദാടിവന്ന്
 കാഴ്ചവെച്ചു എതിരേൽക്കുന്നതിന്; ഇത-മുമ്പിലേ-ഗതം=
 അസ്തി=ഇതാ മുമ്പുതന്നെ ചാക്കുട്ടുപാകുന്നു; ബത!=(മഹി
 മ്വപകർത്താതെ) എന്റെ മഹാഭാജാവനെ എതിരേൽക്കുന്നത്
 എന്തിനു സന്തോഷമാക്കുന്നു നാറം. ഇനി കവിവാക്യം.

മി. താടകേയൻ=മാരിചൻ; (താടകയുടെ പുത്രൻ) വാ-പേയി-തോററു=വാഗ്വാദം ചെയ്ത തോററു; നിജഗുരുവി=തന്റെ കഴുത്തിൽ; വാറവച്ചു-മാന്ത്രിയപ്രയോജനം-മാറി=തന്റെ കഴുത്തു വെട്ടുവാൻ ഭാവിച്ച രാവണന്റെ കോപം ശമിപ്പിച്ചു; പ്രകാമം=അമേഷം; നവാഹനശ്യാമം-രാമം-മനസി-ആനന്ദം=കാർമ്മേയത്തെപ്പോലെ നിലവണ്ണനായ രാമനെ മനസ്സിൽ ധ്യാനിച്ചു വന്നിട്ടു; മാതയാ=മാതകൊണ്ട്; ശോഭാസൗഭാഗ്യം-ഏതും-കനകഹരിണമായ്=നല്ല നിറമുള്ളതും അഴകുള്ള ഒരു ചൊന്മാനായിട്ടു; നിഖില...ശാലി=സകലലോകത്തെയും വിസ്തൃയിപ്പിക്കുന്ന ആകാശംഗിര്യോടു കൂടിയവനായിട്ടു; തദാനീ=അപ്പോൾതന്നെ; അരണ്യം-പ്രാപം=രാമന്റെ ആശ്രമസമീപത്തിലുള്ള വനത്തിൽ ചെന്നുചേർന്നു.

മി. സപാമന്ദ്രംപുഷ്പം=തന്റെ ഇഷ്ടത്തെ അനുസരിച്ചു; അതിമുദലം-ദുഃഖാദളം-മന്ദമന്ദം-മുകുന്ദം=വളരെ മാർദ്ദവമുള്ള കരകണ്ഠിനിനെ പതുക്കെ പതുക്കെ ചുംബിച്ചു; പോയ് ചെന്നിടുന്നതും=സഞ്ചരിക്കുന്നതും; അഗതി=ആരും തുണയില്ലാത്ത തോന്നംവണ്ണം; നിന്ദ്യ-മുശാചീലം=(ക്രി. വി.) മനോഹരമായ കളിയോടുകൂടി; മഴി-നോക്കുന്നതും=മനോഹരമായി നോക്കുന്നതും; വാച്ചിടം-വേഗം=(ക്രി. വി.) അതിവേഗത്തിൽ; ഉപരി=മേലോട്ടു; അസൗ-ദശമുഖനും=ജ്ഞാതവേഷനും; വ്യാമവീര്യം=ആകാശമാഗ്നിയെ; ജഗാഥം=പ്രാപിച്ചു.

മി. അഥ-അക്കാലത്തു്=അനന്തരം ആസ്സമയത്തു്; വിഭോമാന്തജാ=സീതാദേവി; അഗ്രഭാഗേ=മുൻപിൽ; ധരിത്രീചക്രേ=ഭൂചക്രത്തിൽ; മൂഷഃ=ചുരം; നവകനകരജോരാശി-പെയ്ത്=പത്തൻകനകപ്പൊടി വർഷിച്ചുകൊണ്ട്; അദ്ദേമിദ്ദം-മഴി, മഴി, നോക്കു്,=മനോഹരമായി നോക്കിക്കൊണ്ട്;

ആകുലാംഗം=(ക്രി. വി.) ദേഹം ഇളകത്തക്കവണ്ണം; കളിച്ചു്;
 ആചാരം=വരുന്നതായ; കം-അപിഹരിണം-ആലോക്യ=
 ഒരു മാനിനെ കണ്ടിട്ടു്; ഉറക്കായിൽ-കൈതുകാർദ്രം=കൈ
 തുകൊണ്ടു മനസ്സുപിഞ്ഞവളായിട്ടു്; മാതാപ്രക്കോഭാൽ=രാ
 ക്ഷസംഭവം മായാഗക്ഷിയാൽ; നീതിപ്രസരം-മാഞ്ഞു്=ഒരുചി
 ത്വം വിട്ടു്; ഭാഗം-ഉത്ഭവം=ഭാഗമോടു പറഞ്ഞു.

പാഞ്ചപ്രകാരത്തെ താഴെ വരുന്ന ഗദ്യകൊണ്ടു വിവരി
 ക്കുന്നു:—

ഗദ്യം ൨: ഭയിത!=ദേഹ ഭർത്താവേ; മുമ്പിൽ-കിമപി-
 ധാമ=ഒരു ശോഭയെ; കാൺ=കാണുക; ഇതു്-എന്നേ-വി
 നോഭം=ഇതു വളരെ രസകരംതന്നെ; നഭോമധ്യഭാഗം=അ
 കാശമധ്യത്തിൽ. (ഭൂമി തൊട്ടിനില്ലെന്നു തോന്നും എന്നു സാരം)
 മിട്ടൽകൈതുകം=(ക്രി. വി.) കൈതുകത്തോടു കൂടവണ്ണം; മിട്ട
 കണ്ടു്; അതിവേഗത്തിൽ നാലുഭാഗത്തും ഓടി എത്തുന്നു എന്നു
 സാരം; പതുപ്പാത്താ-ഏലും-നാലുപിടിയായ; മഹാപുഞ്ജം=
 ഒരു തേജോശാലിയായ; ഏതൽ=ഇതു്; ഇന്ദു...ഉപലംകൊ
 ണ്ടു്=ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലുകൊണ്ടു്; ജംഘാപതം=മുട്ടത്തോളം; വിദൂര
 ുദ്ധാതം=പവിടത്തിന്റെ നിറമുള്ളതു്; എന്നേവിദഗ്ദ്ധാ! വിദഗ്ദ്ധ
 നനുശിപ്പുണ്ടാം എന്നു നവീനവും അപൂർവ്വമായ സൃഷ്ടിപാത്ര
 ുകൊണ്ടു ബ്രഹ്മാവിനെ പ്രശംസിക്കുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു വണ്യവ
 സുപ്രശംസ സിദ്ധമാകുന്നു. മാണിക്യരത്നാഖ്യമാം-വിത്തു്=
 മാണിക്യക്കല്ലു് എന്നു പേരായ വിത്തു്; അങ്കുരിച്ചു്=മുളിച്ചു്;
 ഒന്നരണ്ടോമനപ്പല്ലവം=ഒന്നരണ്ടു മനോഹരമായ ഇളംതളി
 രു്; ഉരയൽ=ഉരഞ്ഞാൽ; മന്ദന്തം=കളവു്; പത്മ...പുടം=
 പത്മരാഗക്കല്ലുപോലെ ശോഭിച്ചു മൂക്കിന്റെ അറ്റത്തോടു കൂടിയ

ഇ'; വിശ്വാദിരാമം=ലോകത്തിൽവെച്ചു സന്ദരമായിട്ടുള്ളത്;
 പശ്യ=കണ്ടാലു; മഹാമന്ദാഗ്ര...നിർമ്മിതം=ജന്മനിവർത്തി
 ന്റെ കാന്തിപ്രവാഹംകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടത്; നിർമ്മലം=തെ
 ളിപ്പുള്ളി; കണ്മനാർ=കടാക്ഷം; സൗമ്യഗൃഹംഗാരിതം=
 സൗമ്യംകൊണ്ടു മനോഹരമായിട്ടുള്ളത്; മണ്ഡ...ഭിഷഗ്വരം=
 മനോഹരമായ പ്രഭാവംകൊണ്ടു സ്വസ്ഥവണ്ണമായ ഭിഗ്ഗോഗ
 ണഭോജിപ്പിടിയത്; ഉഷ്ണവേദം=(ക്രി. വി.) വളരെ കട്ടി
 യോടുകൂടി; മുഹൂർത്തം=അപ്പനേടം; മുഖാഗ്രണം=വായ് കൊ
 ണ്; സംഹൃതപെമ്പുപ്പ്=മുളച്ചുവരുന്ന ഇളംവെള്ളം; മകുഷ
 നിത്ത്=ശ്രോണിപ്പടം; ഇത പാപം=അയ്യോ പാപം; (അടുത്ത
 വാക്യങ്ങളെല്ലാം അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള സ്തോത്രവാക്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു
 ദിവികാരസൂചകം) അതുതാപാദകം=അതുതാപംകൊണ്ടു;
 ആമോദം=സന്തോഷം; അന്തരം=സമീപത്തിൽ; നിന്നാ
 വ്വം=നിന്നാൽ നന്നായിരുന്നു; കരാഗ്രണം=കൈവിരലുകളെക്കൊ
 ണ്; ദുർഗ്ഗാഭം=കുറുകെപ്പിടി; കൊടുക്കാവിത്ത്=കൊടുക്കാതിരു
 ണ്; ഏതന്തരാഭം=വായിൽ; മോ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി;
 നാശം=ചേർക്കൊണ്ട് (മോർപറഞ്ഞത്); ആർവ്വം=പരവശമായ
 തോടുകൂടി; ജാനകീദേവി-തൻകാണുന്നോട്ട് ഇങ്ങനെചൊല്ലി
 നാം.

അടുത്ത ശ്ലോകം കവിവാക്യം.

൫൮. മണിമന്ദരമിണം=തെളിയായ മണം; സരണി=
 മാർഗ്ഗം; അകാശേയം=ചെട്ടന; ഇതി=ഇപ്രകാരമുള്ള; വലനം=
 വാക്കിനെ; സമാകണ്ഠം=കേളിട്ട്; രാമം=ധനുസ്സാൽ=രാമൻ
 വില്ലെടുത്തവനായിട്ട്; ആപസ്യം=ആപത്തു കളിത്; ദൈവനം=
 കണ്-കണ്ടുകൂടാ=കാണാൻ കഴികയില്ല.

ഇവിടെ കാഴ്ചകാര്യവിചാരകശലനം ധീരോദാരനായ രാമൻ, ഇതിനുമുമ്പിൽ ഒരേത്തരം കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമില്ലാത്ത ഒരു അപൂർവ്വഗുണത്തെക്കണ്ട ഭൂമിയിൽ, വിചാരമൂലമായ ഭാര്യയുടെ വാക്കുകൾക്ക് അതിനെ പിടിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടതു തന്റെ സ്ഥിതിക്ക് അനുചിതമല്ലേ? എന്നുള്ള ആക്ഷേപത്തെ പരിഹരിപ്പാനായിട്ടു കവി, ആവർത്തനം വരുത്തുവാൻ ഏതു പണ്ഡിതനും കണ്ണുകാണുന്നതല്ല (ബുദ്ധി പിഴച്ചുപോകും) എന്ന് ഒരു അർത്ഥാന്തരനാസത്തെ ചെയ്തിരിക്കുന്നു. “മേതിനെതറിക്കൊടുക്കിലൊന്നാൽമാർക്കുമാകുമോ?” എന്ന് “ആത്മയ്യച്ഛസാമണി” നാടകത്തിലും ഇതുപോലെതന്നെയുള്ള പ്രയോഗം നോക്കുക.

ഉ. രാമൻ=രാമൻ. തന്നെ=പിന്നെ. ജനക...യാച്ഛന്തയാ=സീതയുടെ അപേക്ഷയാൽ; തം-മരിക്കണം=ആ മരിക്കുന്നു; ജിഹ്വകുടം=പിടിപ്പാൻ ഇച്ഛയോടുകൂടിയവനായിട്ട്; പാപം-ആദായം=വില്ലെടുത്തു; അനുജഗാമം=പിന്നാലെ പോയി; മൃഗം-പ=അന്തകനും; കശിക...മലാജനം=വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗത്തിൽ ഉണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ; ഭൂഷം ഏനം=തെറ്റിപ്പിഴച്ചുപോയ ഇവനെ; ജിഹ്വകുടം=പിടിപ്പാൻ ഇച്ഛയോടുകൂടിയവനായിട്ട്; പാശം-ആതന്ത്ര്യം=പാശത്തെ നീട്ടിക്കൊണ്ട്; സമയം-ഇതി=അവസരമായി എന്നു കരുതി; ഭേദം=ചെറുപ്പം.

നാ. തദാനീം=അപ്പോൾ; ത്രിലോകീഹൃദയമഭിഭാഷം=മൂന്നുലോകത്തിന്റെയും ഹൃദയഭാഗ്യത്തെ ഇളക്കുന്നതായ; കേവിദീനപ്രവാപം=ചില കരച്ചലുകൾ, കേൾക്കപ്പെട്ടു, എങ്ങനെയെന്നു പറയുന്നു; ഏഷം=ഇവൻ; കനകമരിക്കണം=പൊന്നാൻ; അല്ല-മാതാവരിഷ്ടം-ഭൂഷാത്മാ-രാക്ഷസം=ചലി

യ മായാവിയാതി കൂനായ ഒരു രാക്ഷസനാകുന്നു. ഏഷ്വരം= ജവൻ-വളരെ വായും പിളൺ; മാ-ഗ്രസതി=എന്നെ വിഴുങ്ങുന്നു. (ഞാൻ) എന്തുചെയ്തു; പോക്കിലേ=എനിക്കൊരു ഗതിയില്ല; ഫന്ത! = കഷ്ടം; ഫാ! സമചരി! - ജാനകി! ഫാ! വത്സ! ലക്ഷ്മണ! = അയ്യോ വല്ലഭേ! സീതേ! അയ്യോ ഉണ്ണി! ലക്ഷ്മണ! അസ്താൻ-ഏമി-ഏമി=എന്റെ അടുക്കൽ ഓടി വരണേ! ഓടി വരണേ! ഇതി=ഇപ്രകാരമുള്ള കരച്ചിലാണു കേൾക്കപ്പെട്ടത്.

നാമ. അയ്യോ=അയ്യോ! സചടി=ഇപ്പോൾ; സമാകർണ്യതേ=കേൾക്കപ്പെടുന്നു; പ്രാണനാഥൻ=ഭർത്താവ്; ചെട്ടത്=ആപത്തിലകപ്പെട്ടത്; ഉദിത...ആത്മാ=ഉണ്ടായ മനോവ്യസനംകൊണ്ടു പരവശചിത്തയായവൻ; ലക്ഷ്മണ=ലക്ഷ്മണനോട്; നിഷ്കൂലകം=വ്യാജമില്ലാത്ത (ഇതു ലക്ഷ്മണ വിശേഷണമാ, ചൊന്നാൻ എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണമോ ആക്കാം.)

നാമ. തവ=നിന്റെ; ഭ്രാതൃഃ=സഹോദരന്റെ; വിലാപം=കരച്ചൽ; ഇതു-കേൾ-നിശ്ചലരപ്പവി=രാക്ഷസനാകുന്ന പൂലി; കപായേ=കളവായിട്ട്; പരിപാലിച്ചിട്ട്=സഹോദരനെ രക്ഷിക്കുക.

നാമ. വൈഭോമ...കലികേ! = വിഭവോംശമാകുന്ന കൃഷ്ണക്ഷത്രിയന്റെ പുത്രനായിട്ടുള്ളോവേ! ഏറവ് - ഇത് - അദ്വാഥത = തടവിലാതെ; യോജനം = യേലേശം; നാഭേ = ശബ്ദത്തിൽ; സതീ = അധികം; ഹോരം = യേകരമാകവണ്ണം; ഉൽഹോഷിതാ = ഉച്ചത്തിൽ മുഴക്കപ്പെട്ടത്; (ശ്രേഷ്ഠന്റെ ശബ്ദം എത്ര സ്തിഗ്ദ്ധമധുരമാണ്? ഇതോ പാട് കഴുതയുടെ ശബ്ദം പോലെ ഹോരവും പരഞ്ചുമാണല്ലോ എന്നു സാരം.)

നൂറ്. സൂര്യകലോത്തഭവാന്നാം=സൂര്യവംശത്തിൽ പിറന്നവർ; വിധുരപ്രലാപാം=ഭീനപ്രലാപങ്ങൾ; സപരേണ്ണപി=ഉറക്കത്തിലുംകൂടി; കിഞ്ചനം=ജല്പംപോലും; യുധ്=യുദ്ധത്തിൽ.

നൂറ്റ. പുനഃ-അപി=പിന്നെയും; തദിതഃ=കരച്ചൽ; രാത്രിംചരാണാം-നാഥഃ=രാക്ഷസരുടെ രാജാവ്; നിഷ്കുഞ്ചകൻ=കുറുപ്പൻ; മാഃ=എന്നെ; ഭഗിന്യാഃ=സോദരിയുടെ; നവരഃ=കുട്ടുമായ; നാസാമരഭഃ=ഭുക്കു മുറിച്ചത്; ആത്തരോഃ=കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്; മറന്നായ്=(മധ്യമപുരുഷൈകവചനരൂപം) മറന്നുവോ?

നൂന്ന. ഈ (ഖേദസൂചകനിപാതം) ഹോരഃ=യേകരമാകുംവണ്ണം, കേൾക്കപ്പെടുന്നു. ആയുപത്രപ്രലാപാം=അന്താവിന്റെ കരച്ചലുകൾ.

“ജ്യേഷ്ഠന്റെ ശബ്ദമല്ല” എന്നുള്ള ലക്ഷണന്റെ അഭിപ്രായത്തെ സീത ഖണ്ഡിക്കുന്നു:—ഹാമാവഃ=അയ്യോ എന്ന ശബ്ദം മരണസമയത്തു് എല്ലാവർക്കും ഉണ്ടാകുമല്ലോ; നാഭഃ=ശബ്ദത്തിൽ; ചെറു മധുരതയും അകപ്പെട്ടുകൂടാ=മാധുര്യവും ഉണ്ടാവാനാകാശമില്ല, അക്കാമ്പിൽ സൂര്യവംശ്യന്മാർക്കും വിദേശജാതന്മാർക്കും എന്ത് അഭിപ്രായം.

നൂറ. കലശ്രീമകരി=പതിവ്രതാമതഃ, ശേഷം സൂര്യം.

നൂവ. പാപീ-നീ=പാപിയായ നീ; പാണ്ഡിത്യ... പട്ടവായ്=പരിഷ്കാരിന്റെ വിജയ കാണിപ്പാൻ സമർത്ഥനായിട്ട്; വാദിച്ചു്=തർക്കിച്ചു്; കാലക്ഷേപം=കാലവിളംബം; ലോഭിക്കുന്നീട=തട്ടിയെടുക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലയോ? എന്നു കാക. ഈ ഞാൻ തരമില്ലെന്നു മിക്കോപ്പിന്=ഈ സൂത്രം എന്റെ നേരെ തരമാകയില്ല. നന്ദനം ചരൻപോലൊരുവൻ=രാക്ഷസനെപ്പോലെയുള്ള ഒരുവനാണ് നീ.

നന്. ഇരവണ്ണം-കണ്ഠഃസ്ത്രം=ചെവികളിൽ; കടു
കനൽ-ചെരിയം-വാചം=വാക്കിനെ. ആകണ്ഠ്യം=കെട്ടിട്ട്;
ജാതപ്രാവണ്യം=വണക്കത്തോടുകൂടി; തൽപദാബ്ജം=ശ
വളുടെ (സീതയുടെ) പാദത്തെ; അണിനന്ദനം=ഭംഗിയുള്ള ക
ണ്ഠകളിൽ. ബാഷ്പശാഖീ=കണ്ണനീരോടുകൂടിയവനായിട്ട്; ദൈ
വംകല്പിച്ചതെല്ലാം വരിക=വരട്ടെ. വനഗന്താം!-ദേവന്മാരും!
അല്പയോ വനദേവന്മാരോ! (നിങ്ങൾ) സാവധാനം=മനസ്സവ
ച്ചു; ദേവീം=ദേവിയെ; കാത്തീടുക=രക്ഷിക്കണം! എന്ത്;
ആർലവചനം=സങ്കടം പറഞ്ഞുകൊണ്ട്; അസേവ=ലക്ഷ്യ
ണൻ; ആശ്രമാൽ=പണ്ഡിതന്മാരിൽനിന്ന്; നിജ്ജഗാമം=
പുറപ്പെട്ടുപോയി.

ഓ. രാമാനുജൻ=ലക്ഷ്മണൻ; ഉദജപാലി=പണ്ഡിത
ലയുടെ പടിയുൽ; ആയതവ്യാകുലാന്തരം=പാരവശ്യത്തിന്
അധീനമായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ; ദുർഗന്ധധാരം=ആർക്കും അ
തിക്രമിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയവൻ, (രണ്ടാം രാ
മാനുജവിശേഷണം); ത്വദിതി=വേഗത്തിൽ; ആശ്വതി=വേ
ഗ്യേഷ്ഠി. ഇമാം-മദീയാം-രേഖാം=ഈ എന്റെ വരയെ;
തൈപൊഴുതം=ഒരിക്കലും; നീ-ചെറു്=അല്പംപോലും; ലം
ഘിക്കൊലം=അതിക്രമിക്കരുത്; അങ്ങനേ ഈ രേഖ വിട്ടു പുറ
ത്തേക്കു കടക്കരുത്. ആഭാഷ്യം=പറഞ്ഞിട്ട്; കരകലിതധനം=
കയ്യിൽ വില്പമെടുത്ത്; തദാനീം=അപ്പോൾ; സംഹൃതസ്ഥം=
പുറപ്പെട്ടു.

ഐ. ശിരസാം-മേദഭേദ-മോമേന=തന്റെ തലക
ളെ അറുത്തു മോമിച്ചതുകൊണ്ട്; പശമേശപരേ-പ്രീതേ-അ
പി-വാ=സാക്ഷാൽ പരമശിവൻ സതുഷ്ടനായ സമയത്തിങ്ക
ലും; അമരപതേ-ജ്വാലപ്ലീനഹനാൽ-പാശാഗ്നോദാസംഗി

നി-ച=ദേവേന്ദ്രൻ വില്ലിന്റെ ഞാണകൊണ്ടു ഗോപുരവതിലി
ന്റെ തഴുതിൽ ചേർത്തു ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനായ സമയത്തിങ്കലു;
സംയതി-ഐയ്യളിബിളേ:-വിശ്വാതിരേ-പുഷ്പക-ഛേതേ-
(സതി) ച=യുദ്ധത്തിൽ വൈശ്രവണന്റെ ലോകോത്തമമായ
(ലോകത്തിൽ പച്ച വിശേഷമായ) പുഷ്പകവിമാനം അപഹരിക്ക
പ്പെട്ട സമയത്തിങ്കലു; ലങ്കേശ്വരം-തഥാ-ന-മോദതേ-ലങ്കേ
ശ്വരൻ (രാവണൻ) യാതൊരുപ്രകാരം സന്തോഷിക്കുന്നില്ല;
അഥ-സീതാ-ഭൃഷ്ടവ്യാ-ഇതി=ഇനി സീതയെ കാണാമല്ലോ
എന്നു വിചാരിച്ചു; (ലങ്കേശ്വരം)തഥാ-മോദതേ=രാവണൻ
അപ്രകാരം സന്തോഷിക്കുന്നു.

൭൨. കനകഹരിണവിക്രീഡിതം=പൊന്മാനന്റെ ക
ളി. ഉദിതധൃതി=(ക്രി. വി.) ധൈര്യത്തോടുകൂടി; പ്രസാദാൽ=
സന്തോഷം ഹേതുവായിട്ടു; മാനവകുലത്തിലകം=മനുഷ്യനായ
കനെ (രാമനെ); അഗ്രേകണ്ഠ്=മുമ്പിൽ കണ്ഠ്; അന്തരാ=ഇട
യ്ക്കു; മോഹം ഉൾക്കൊണ്ടു=പരവശനായിട്ടു; അജാതവൃ
ഗ്ഗ്=ചിന്നെ ആ പരവശത തീർന്നവനായിട്ടു; മാനേയ്യം-അ
കോപ്പിന്=മാതിനെ ഹൃദയത്തിനിടയ്ക്കു; ദേശമന്തരം-വ്യോ
മവീഥ്യാ-നടന്നു=രാവണൻ ആകാശമാഗ്ഗത്തിൽ കൂടി പറപ്പെട്ടു.

൭൩. അന്നേരത്തു (രാവണൻ) ഭൂതലേ=ഭൂമിയിൽ;
ജനകപ്രസുതം=സീതയേ; ആലുലാകേ=കണ്ടു; എങ്ങനെ
യിരിക്കുന്ന സീതയെ കണ്ടു എന്നു താഴേയുള്ള വിശേഷണങ്ങളെ
ക്കൊണ്ടു പറയുന്നു. കന്തരാക്ഷീം=ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ
വളായി; അഗ്നോ...മരണിഴലായ് മിന്നം=ലക്ഷ്മീദേവിയു
ടെ മനോഹരമായ നിഴലായിട്ടു ശോഭിക്കുന്നവളായി; ഉന്നമു
രോദോം=അധികം ശോഭയുള്ളവളായി; കണ്ണിന്=ആനന്ദ
ധാരാം=സന്തോഷവശ്ചമായി; ഉടജാജ്ഞതേ=പണ്ണശാലയിൽ;
തത്ര=അവിടെ; തുണ്ണിം-നിഷ്ണാം=ഒന്നുചെയ്യാതെ വേറുതേ

ഇരിയ്ക്കുന്നവളായി; നിജ...വിഷണ്ണാം=തന്റെ അന്താവിന്റെ കഥ വിചാരിച്ചു' വിഷാദിക്കുന്നവളായി; ഇങ്ങനെയുള്ള സീമയെ കണ്ടു എന്ന് വാക്യയോജനം.

മേൽപറഞ്ഞ പ്രകാരം സീതയെ കണ്ടപ്പോൾ രാവണൻ ഉണ്ടായ വിചാരത്തെ താഴെ മൂന്നു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിവരിക്കുന്നു.

൪൪. ഏനീദ്രശഃ=ഈ മാനുഷന്റെ (സുന്ദരിയുടെ); മക്ഷിഃ=പക്ഷിസ്ത് (കുഞ്ഞ്); അവാമ ജാ-സ്തേരം-ഘവലയം (ഭവതി)=വെള്ളത്തിൽനിന്നുണ്ടാകാത്തതായി അപ്പം വിടുന്നതായ കരിളവളിച്ചുവാകുന്നു; ശശീ-വക്ത്രസ്ത്ര-ദാനഃ=ചന്ദ്രൻ മുഖത്തിന്റെ ഭാസനാകുന്നു; ദൃവേദവ-സ്തരതോരണഃ=പുരികക്കൊടികൾ കാമദേവന്റെ (എഴുന്നള്ളത്തിനു കെട്ടിയ) തോരണമാകുന്നു; സ്തീതവഃ-ലീലാലതാപല്ലവഃ=മന്ദമാസം ലീലാലതയുടെ തളിരാകുന്നു; കളകണ്ഠവാക്-വചനാം-ഉച്ഛിഷ്ടഃ=കയിലിന്റെ ശബ്ദം (ഇവളുടെ) വാക്കുകളുടെ ഉച്ഛിഷ്ടം (എച്ചിൽ) ആകുന്നു; തൽ വിധേഃ-വിജ്ഞാനവിത്രം-ചിരാൽ സർവ്വാംഗീനം-പരിണതം-(ഇതി) ശങ്കേ-അഥോ=അതുതോന്നിയായിട്ട് ബ്രഹ്മാവിന്റെ സൃഷ്ടിസാമർത്ഥ്യം വളരെക്കാലമായിട്ടു മുഴുവനും ഫലിച്ചുവെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ശ്രദ്ധയ്ക്കും.

൪൫. അഥ-ഇന്ദ്രാണീഃ-അപ്സരാഭിഃ-കാരാഗ്രഥേ-ഗണ്യതാം-അനന്ദഃ=ഞാൻ ഇന്ദ്രാണിയെ അപ്സരസ്ത്രീകളോടു കൂടി കാരാഗ്രഥത്തിലിട്ടു ഗുണങ്ങളെ പരിഗണിച്ചിട്ടുണ്ട്; ദശ-ദിശഃ ജന്താ-മയാ-പുഷ്പക-സ്രീനാം-സഃശാഭഃ-കൃതഃ=പത്തു ദിക്കുകളേയും ജയിച്ചു-പന്തായ എന്നാൽ പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ സ്ത്രീകളുടെ കൂട്ടം അപഹരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്; (ഞാൻ ദിഗ്ജയം ചെയ്തു സ്ത്രീകളെ കൂട്ടംകൂട്ടമായി പിടിച്ചു പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ കയറ്റി കൊണ്ടുപോന്നിട്ടുണ്ട്); കൈലാസോദ്ധാരണേ-വേപഥുമതീഃ-അഭ്രേ-സുതാം-അപി (അഥം) അഗ്രാ

മിന്നം=കൈലാസോലംബം ചെമ്പുപ്പോലം വേടിച്ച് വിറച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ശ്രീപാർവ്വതിയേയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്; താസ്യ-ഇരട്ടശം-രൂപം-ന-ദ്രഷ്ടം-അഹോ!=അവരിൽ ആരിലും ഈ മാതിരിയിലുള്ള സൗന്ദര്യം ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല, അയ്യോ; ചിമാൻ ചക്രം-സാർവ്വകം=വളരെ കാലമായിട്ട് (എന്റെ) കണ്ണ് സാധാരണയായിത്തീർന്നു; (ഈ പദ്യം ആശ്ചര്യപൂർവ്വമായി മൂന്നാമത്തെ ലക്ഷ്യമാണ്).

എന്ന. ദ്രവ്യവാനി-ദശധാ-വിഭജ്യ-താം-മൈഥിലീം-ചിരം-പശ്യതഃ-ദേ- (പ്രതിഭാതി)=ഇതെങ്ങനെയിട്ട് (കണ്ണുകളെ) പതുപ്രകാരം പകൽ ആ സീതയെ വളരുന്നോ കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന എനിക്കു് (ഇപ്രകാരം) തോന്നുന്നു. എങ്ങനെയെന്നാൽ:— ധമ്മിലു:-ലളിതഃ=തലമുടി വളരെ ഭംഗിയുള്ളതാകുന്നു; സ്തിതം ശുചി=മനോഹരം നിർമ്മലമാകുന്നു; ദശശത-ഭീദഗ്ദ്ധം=കണ്ണുകൾ നീളമേറിയവയാകുന്നു; ഭൂവൈര ഭേദഭേദം=പുരികക്കൊടികൾ വളഞ്ഞവയാകുന്നു; ശ്രവസീപാശാഭം=കാതിന്റെ ഇഴകൾ വാശത്തുല്പാദിതമാകുന്നു; . അളികം വിശാലം=നേരറിഞ്ഞുകാണാൻ ഭംഗിയേറിയത് (മനോഹരം) ആകുന്നു; അധരം-മാഞ്ജിഷ്ഠപിഷ്ടം=മുണ്ട് മഞ്ചി (ഒരു മുരട്ടുപായം) അപ്പു് ഉരുട്ടിയതാകുന്നു; കണ്ഠഃ-അപ്രയചിഃ=കഴുത്തു് മനോഹരമായ കാന്തിയോടുകൂടിയതാകുന്നു; സ്തനൗ-പ്രഥുലനൗ=സ്തനങ്ങൾ തടിച്ചുരുങ്ങിയവയാകുന്നു; കാഞ്ചീപദം-കാമ്യം=അക്കെട്ടു കമനീയമാകുന്നു; എന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു എന്ന് പൂർവ്വാകൃതോട് അന്വയിച്ചുകൊള്ളുക.

എ. കാമ...മനഃ=കാമന്റെ അമ്പുകൊണ്ടു മുറിഞ്ഞു വേദനപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായ; രാക്ഷസേന്ദ്രം=മാവണൻ; തദാനീ. =അപ്പോൾ; തൽ...ധാതൂഃ=അവളുടെ (സീതയുടെ)

പാതിവ്രത്യത്തിന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ട്; സ്വയം=തന്നെത്താനേ നേക്കുന്നേരം, അങ്ങ്, അണവതിന്; അക്ഷമം=അശക്തനായിട്ട്; കാഷായവസ്ത്രം=കാവിവസ്ത്രത്തെ; ബിഭ്രത്=ധരിച്ചവനായി; കപട...വേഷം ഭയാനം=കള്ളസ്സുവാസി വേഷംകെട്ടി; തൃടിതി=വേഗത്തിൽ; നിതാന്തം-ബിഭ്രത്സ്വപനം=നേസ്സിൽ അധികം യെത്തോട്ടുകൂടിയവനായിട്ട്; അഥ=പിന്നെ; പ്രണവം=ജപൻ=ഓങ്കാരമന്ത്രത്തെ ജപിച്ചുകൊണ്ട്; സീതാശ്രമാനന്തം-പ്രാപ=സീതയുടെ ആശ്രമത്തിന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഐ. അസൗ=ഇവൻ (രാവണൻ); ചോരേ=ആശ്രമ ചോരത്തിൽ; ലക്ഷ്മണ...രേഖയെ=ലക്ഷ്മണൻ വില്ലുകൊണ്ടു വാച്ചിട്ടുള്ള വരയെ; മിളകുപ്പം=ഗദ്യോടുകൂടി നേരേ കൂപ്പാൻ; വിനയശക്തിഃ=ശക്തിയില്ലാത്തവനായി; മുട്ടി-അവനെതവീണ്=നിലത്തുവീണ്; ആശ്രം=വേഗത്തിൽ; നിശ്വാസവാൻ=ഭീഷ്മശ്വാസത്തോടുകൂടി— ഫേ സാധവി!=അല്പയോ പതിവുതാരതമേ!; ബഹിഃ-ആരാൽ-നിഗ്ഗതം=(നീ) പുറത്തു അടുത്തുവന്ന്; വൃദ്ധയതയേ-ഭിക്ഷാം-അർപ്പ്യം=വൃദ്ധസത്യാസിക്ക ഭിക്ഷ തരിക; അയം-ജനഃ=ഞാൻ, പാരിക്ഷം-ക്ഷുധയാ=വലുതായ വിശപ്പുകൊണ്ട്; അവശഃ=പാവശനായിരിക്കുന്നു; പശ്യ=കണ്ടാലു; ഇതി-ചൊല്ലിന് നാൻ=എന്നു പറഞ്ഞു.

ഗദ്യം ന. തദനം=അപ്പോൾ, പതിവുത, ഓനകിതാൻ, അങ്ങ്; ആത്മജവദാരാൽ=അധികമായ യെകൊണ്ടു; ആശ്രമ...ഭൂമി=പണ്ണശാലയുടെ പുറത്തു മറ്റൊരു; അക്ഷതഭക്ത്യാ=അതിഭക്തിയോടുകൂടി; അശങ്കിതം-പിടിപെടുമവിൽ=ശങ്കകൂടാതെ പിടിച്ചപ്പോൾ; അറുക്കിയെന്നേ=അയ്യോ അയ്യോ എന്ന്; പരിശ്ലഥവികാരം=തലമുടിയഴിഞ്ഞവളായി;

ജനവചനനാമം=പേടികൊണ്ട് ഇളകുന്ന കണ്ണോടുകൂടിയ വളാ
 യി; പ്രശിമിവചസനാം=വസ്ത്രം അഴിഞ്ഞവളായി; പ്രവല
 ഓരോജാം=സ്നാനങ്ങൾ ഇളകുന്നവളായിരിക്കുന്നു; ജനകരന്ദ്ര
 ജാം=സ്ത്രീതയെ; അസിത...കരന്തി പിണഞ്ഞത്=കാർമ്മേഘ
 ത്തിന്റെ നിറത്തോടുകൂടി; ദംഷ്ട്രാഭരണവദനം=ദംഷ്ട്രക
 കളിക്കൊണ്ട് യേക്കരമായ മുഖത്തോടുകൂടി; പദ്മതരൂംഗം-നി
 ജാ-ജരംഗം-പൂഷ്ണം=മലപാലം തടിച്ചുയന്ന തന്റെ ശരീര
 ഞെ ധരിച്ചു; ആൺമ നടിച്ചു-പൗരജം നടിച്ചു; നിശാച
 രാജൻ=രാവണൻ; ദശമുഖനാം-ദശ രാക്ഷസൻ=പത്തു മു
 ഖമുള്ള ഒരു രാക്ഷസൻ; പോന്നോൻ=പോകുന്നു; മനീഷീ=
 വിദ്വാൻ; കടുവാക്കുകൾ=കൂരമായ വാക്കുകൾ; ക്ഷോണീമ
 ക്രം=ഭ്രമണ്ഡലം; ദിനകരദേവ!=സൂര്യഗേവാതേ!; പാലന=
 രക്ഷിക്കുന്നു!; മദ്ധ്യ...സോമം!=ഐവരന്റെ (രാമന്റെ) തി
 രുമുഖത്തിന്റെ ശോഭയുടെ സമോദരൻ (തുല്യമായ ഇണമുള്ള
 വൻ); രജനീനായക!=ചന്ദ്ര!; വിദോമമഹേശ്വര!=വിദോ
 മമഹാരാജാവായ എന്റെ അച്ഛ! ഹാഹാ-മാതഃ=അയ്യോ അ
 മ്മേ!; ശരണം-ശരണം=രക്ഷിക്കണ! രക്ഷിക്കണ! സത
 തം=എല്ലായ്പ്പോഴും; വിലപനശീലാം=നിലവിളിക്കുന്നവളായി;
 വ്യസനചിലോവാം=ദുഃഖംകൊണ്ടു പാവശ്യമായ; രാഘവഗു
 ഹിണീം=രാമന്റെ പത്നിയെ; അലം-അലം=മതി-മതി, എ
 ിഞ്ഞത്=വേദനപ്പെട്ട്; ഭീഷണൻ=യേക്കരൻ; അംഗദനെ
 കാൾ=കാമദേവനെക്കൊണ്ട്; ഐശ്വര്യത്തിന്=സമ്പത്തിന്;
 അനുവേലം=എപ്പോഴും; മനസിജ...സം=കാമക്രിഡാരസം;
 മരം=എന്നെ; മകുപ്പാൻ=മുഷിപ്പാൻ; തവ=നീന്റെ;
 കവ...പട്ടം=മലച്ചട്ട. (രേരക്ക); നീ ചി=വസ്ത്രബന്ധം; സാന്തപ
 വചോഭിഃ=സാന്തപവർഷകളെക്കൊണ്ട്; അകാശേധം=പെട്ട

ന്; മധ്യമംഗ്ഗം=വഴിയുതിരി; ദൃഷ്ടനിശാചരം=മേലുടൻ
 രാക്ഷസ!; തിഷ്ഠ=നിൽക്കു; മുഹൂർത്തം=അല്പസമയം; വാസര
 ...മാലം=സൂര്യവംശനായകന്റെ ശിരോമാലയെ (സിതാദേ
 വിയെ) മാ-മാ-സ്ത്രാക്ഷിഃ=(നീ) തൊട്ടുപോകരുത്. നീ അ
 റിയാതെ തുടന്ന് അപമാധം=തെറ്റിനെ. ഞാൻ-മനസി=
 ഉള്ളിൽ; സഹം=പൊറുക്കുന്നുണ്ട്. ചുഭാനീ=ഇപ്പോൾ-പതിവു
 തതന്നെ; ആശ്രം=വേഗത്തിൽ; വിസൃജ്=വിടുക; മഖിമ്ഭവ!=
 മേലുപവി; പത്തുദിഗന്തേ=പത്തുദിക്കിലും; രാഘവസവി
 ധേ=രാമന്റെ സമീപത്തിൽ; നിശാതത-തേടിന=ചുറ്റുവട്ടെ;
 ശതധാരണിനം=വളത്തിൽ; സഹചരം-ആം=സദൃശമായ;
 ത്രോടിന്ധടന്ധടിതംകൊണ്ടു്=കൊക്കിന്റെ രണ്ടുഭാഗങ്ങളും
 തമ്മിൽ കൂട്ടുമ്പോൾ ചടവടശബ്ദംകൊണ്ടു്; ആർദ്ധഭൂവനം=(ക്രി.
 വി.) ലോകം ഭയപ്പെടുന്നവയെ; പ്രഭയ...ചണ്ഡിമപൂണ്=
 കല്പാന്തകാലത്തെ കൊടുങ്കാറ്റുപോലെ ഭയങ്കരമായ; ഗരുൽപ
 ടവാത്സ്യകരം=ചിരകുളിരുടെ കാറ്റുകൊണ്ടു; കല...നികരം=പർവ്വത
 കൂടും; തടുത്തുതുടന്നു്=തടുത്തുകൂടി.

൭൯. രക്ഷസാം=രാക്ഷസന്മാരുടെ, ചക്രവർത്തി=രാജാ
 വ്. രൂപസുതയാ-ദേവ്യാ-സഹം=രാജപുത്രിയായ (സിതാ)
 ദേവിയോടുകൂടി; അഗ്രേ=മുമ്പിൽ; ത്വടിതി=വേഗത്തിൽ; മഹാ
 ന്തം-ഗുഹ്രം=വലുതായിട്ടുള്ള കടുകുപ്പക്കിയെ; സോന്മാദം=അ
 ത്യാവേശത്തോടുകൂടി; മദം...ആത്മാം=ഗർവ്വംകൊണ്ടു മനസ്സു കല
 ണിയവനായിട്ടു്; പുനഃ=പിന്നെ; അധിക്ഷിപ്തം=പരിഹസിച്ച്
 ടു്; സുതം=സുതനോടു്; ബഭോഷേ=പറഞ്ഞു.

൮൦. വിദനാദം=നേരമ്പോക്കു്; മന്ദാത്മാം=നിസ്സാരനാ
 യ; പക്ഷ്യാക്ഷ്യാഃ=ജന്തു സന്ദർശനം; രക്ഷിതം=രക്ഷിതാവരണ

തേ; ഏതൊരു ജവനേ; കശാഗ്രന്ഥിനം=പാട്ടുവാരിന്റെ മൊട്ട് കൊണ്ട്; താനമാഗ്ഗാൽ=പോകുവാനുള്ള വഴിയിൽനിന്ന്; നധിതി-സമുത്സാരം=വേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുകുളയുക; സഃ=അയം=ആ ജവൻ; ത്രൈലോക്യനാഥം=മൂന്നുലോകങ്ങളുടെയും നാഥനായ എന്നെ; പരമേശ്വരന-ന-ഹി-ന-ഹി-ജാനാതി=ഉള്ളവണ്ണം അറിയുന്നില്ല.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃഥ. മേ! മേ! ഓരതമൻ!=എട! എട! ഭർത്താക്കൾ; ഗിരിശഗിരിയിൽ=കൈലാസപർവ്വതത്തിൽ; ആദൈതം=ആദ്യത്തിൽ; ഭഗ...ശ്രംഗം=അഭിമാനത്തിന്റെ ഉയർന്ന കൊടുമുടി തകർന്നുപോയവനും; പശ്ചാൽ=പിന്നെ; മേഘമയേന്ദ്രേണ=മേഘമായരാജാവായ കാൽതവീർത്താജ്ഞനാൽ; ചിമനിതമിതം=വളരെക്കാലം കെട്ടിയിടപ്പെട്ടവനും; അഥ-പരം=അതിനുശേഷം; കപിരാജാ=കപിരാട്ടിനാൽ '(വാനരരാജാവായ ബാലിയാൽ) ബാലയെയും=പാലിന്ദേൽ; ബഹുബാധം=ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനും=ആയ നിന്നെ; ഇത്താൻ=ഈ ഞാൻ; അറിവൻ-അറിവൻ=അറിയും-അറിയും; (പരിമാസാധികൃത്തിൽ വീഴ്ത്താലോം.) രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃഥ. മേ! മേ! വാചാല! ഗുഹ്രാധമ!=എട! എട! വായാടിയും, കഴുകന്മാരിൽ അധമനും ആയവനെ! ഭവാൻ-ആരെടോ! കഥയംനി ആരാകുന്നു എന്നു പറയുക; പടുതപാധികം=നീ=അധികം ധർമ്മം പ്രകാശമായ നീ; നിശ്ശങ്കം=ശങ്കകൂടാതെ; ഇഹ്നീം=ഇപ്പോൾ-നേരേവണം-എന്തിനു വഴി തടുത്തു? വീരനാം-വീരം-ഏതെന്നു=വീരന്മാരിൽപ്പെട്ടു വീരനായ എന്തെ; മൃഷാ-ഭർത്താവൻ=അസത്യമാകുംവണ്ണം നിന്ദിക്കുന്നവനും; ക

സിതാത്ഥം=നിസ്സന്ധം..ഏയം നി; അവിമാൽ=വേഗത്തിൽ;
പരേതശ്ചരപുരം=അന്തകരാജധാനിയെ; പ്രാപ്തം=പ്രാ
പിപ്പാൻ; ഭൗത്യകൃശാഖീ=താൽപര്യമുള്ളവനായ നി ആരാക
ന്തം=പാകംഎന്ന് അപരം.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃന്ദ.. ഭൃഷ്ട...അധമ! = ഭൃഷ്ടനായ രാക്ഷസന്മാരിൽ
വച്ചു നികുഷ്ണനായോവേ; മൗന്താഞ്ച...ശ്രേയസ്=ദശരഥ
ഭൂപന്=സൂര്യവംശശ്രേഷ്ഠനായ ദശരഥരാജാവിന്; ഞാൻ
ആപ്തം=വിശ്വസ്തനായ; സഖാ=സ്നേഹിതൻ; ഖഗകുഖപ
തി=പക്ഷികളുടെ നായകൻ; ദുശാന്താ=ധീരനുമായി; നാ
ത്ഥാ=ജടായു=ജടായുസ്സെന്നു പേരായിട്ടുള്ളവൻ ആകുന്നു; ആ
വശ്ചാ=ശ്രേഷ്ഠനായ; തൽ...പത്നീം=അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്ര
ന്റെ ഭാര്യയെ; നിഭൃതം=ഒളിയിൽ; കുമുദ്=പ്രഹരിച്ച് (ശി
ക്ഷിച്ച്) ഏൻകൂട്ടത്തിന്=പക്ഷികൾക്ക് (കുഴക്കമാക്ക്) ഓ
ണം=ഉയറ്റി=മൃഷ്ടമായി ഭക്ഷണം കൊടുത്തു; കിഖമണികവി
കാം=പതിവുതാമസത്തെ; (സീതയെ)

രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃന്ദ. മനുഷ്യപ്പുഴുവിന്=നിസ്സാരനായ മനുഷ്യൻ; ഭ
വഗപ്രാണി=നിസ്സാരനായ പക്ഷി; വിചാരേ=ആലോചി
ക്കുമ്പോൾ; അസ്തന്നിധനം=എന്റെ വധം; കല്പിച്ചതു=ശ
ക്തം=സാധിക്കുന്നതുതന്നെ. വിപരീതലക്ഷണയാ അശക്തമെന്നു
സാരം; ഭക്ഷ...സാരം=പാശശിവന്റെ സന്തോഷവിണമായ;
കളേവി=കയ്യിൽ; ചന്ദ്രമാസാസി=ചന്ദ്രമാസം എന്ന വാട്;
നിസ്സന്ധരപന്താത്രം=എത്രയും നികുഷ്ണമായ നിന്റെ ദേഹ
ത്തെ; (ശ്രദ്ധയിനിറയ ഒരു പക്ഷിയാകയാൽ അറപ്പുകൊണ്ടു -

എന്നു സാരം) തീണ്ടുക=സ്തുതിക്കുക; ഉദ്ധാരം=(ക്രി. വി.) പൌ
 ഡമാകംവണ്ണം; നീ-കരുമസേ=ജ്ജിക്കുന്നു.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃദി. ക്ഷേമംനി പാഞ്ഞതു ശരിയാണ്; ചപല...ത
 നം=കൊള്ളുതാത്തവരുടെ ദേഹത്തെ; പ്പചഗപതി=വാനരന്മാ
 രായ ബാലി; അയം=ഇതു (ചന്ദ്രമാസം) ഇളംഗുഹിധഃ=
 ഇഴവിധത്തിൽ ഉള്ളതു (ആയിരുന്നു) നിസ്സാരന്മാരുടെ ദേഹത്തെ
 സ്തുതിക്കുന്നത്; ഉഗ്രാത്മാ-മഹാമന്ത്രേൻ=മഹാശൂനായമോ
 മയരാജാവു; പ്രഭാവം=മഹത്വം; തവ-മനുസി=നിന്റെ മനു
 സ്സിൽ; ബാലി നിസ്സാരനായ ഒരു വാനരന്മാരുകൊണ്ടും, കാർത്ത
 വീര്യോജ്ജനൻ ഒരു മനുഷ്യനാകുകൊണ്ടും ആയിരിക്കാം നിന്റെ
 ചന്ദ്രമാസം അവരിൽ പ്രവർത്തിക്കാത്തതു; ഓ-അതു ശരിതന്നെ)
 രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃന്ദ. കർദ്വലത=വക്രിബുദ്ധി; ദോഷാൻ=ദോഷങ്ങ
 കള; ആലോക്യ=കണ്ടുപിടിച്ചിട്ട്; ക്ഷത്രിയാണീസമക്ഷം=ഒരു
 ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയുടെ മുഖിൽവെച്ചു; ദോഷാൻ=വിരോധത്താൽ;
 കിം-അപ്=അല്പംപോലും; വാരാ=വരികയില്ല; (പഴയ പ്ര
 യോഗം.) ചാപലത്തിൻഫലം=തോന്നിയവാസത്തിന്റെ ഫ
 ലം; അനുഭവിച്ചിട്ട്-വം=വരിക; രാമകീന്തേ-ദോഷാഗ്നേതം=
 ഏന്റെ കോപാഗ്നിയിൽ; സപരി=ഇല്ലാത്തതെന്നു; ശലഭം=
 ജയ്യാൻപാരം; ഗ്രന്ഥഗ്രന്ഥം=അതിഗ്രന്ഥമായിട്ട്.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃന്ദ. ദുഷ്ടാത്മൻ!=മോ ദുഷ്ട!; (നീ) തിഷ്ഠ-തിഷ്ഠ=
 നിൽക്ക-നിൽക്ക; ക്ഷണം=അല്പസമയം; അശുഭമേതേ!=ദുഷ്ടവി
 ത്ത! വക്ത്രജ്ജ്വലം-പത്തു=നിന്റെ പത്തു മുഖങ്ങളെയും; ഉഷഭ
 ദ...ധധിതം=(ക്രി. വി.) ഉച്ചത്തിൽ സ്വയംവദശബ്ദത്തോടുകൂ
 ടി; മന്യുരകാണ്ടു്=കൊക്കുകൊണ്ടു്; അജ്ഞസാ=വേഗത്തിൽ;

ഇഷ്ടപ്രാപ്തി=സന്തോഷത്തോടു കൂടി; അർത്ഥം...പ്രസൂതി=എന്താ-
കമാരി=സുയ്യവംശത്തിലെ സന്തതിയായ ഈ കമാരിയെ; ര
ം...സവിധം=ശ്രീരാമന്റെ മുമ്പിൽ.

രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃദ്ധ. ത്രിലോക്യാം=ത്രൈലോക്യത്തിൽ; ദാനവ...സ
സോം=ദേവാസുരന്മാർ; അചിന്ത്യാം=വിചാരിക്കുവാൻപോലും
സാധിക്കാത്തതായ; ഇക്ഷ്വം=ഇത്തോഴിൽ; പക്ഷികീടത്തി
ന്=നിസ്സാരനായ ഒരു പക്ഷിക്ക്; സുകരം=ചെണ്ണൻ പ്രയാസ
മില്ലാത്തത്; (ആനാത്ര) അഥോ=ആശ്ചര്യം; ധൃഷ്ടാഷ്ടം=ധാർ
ഷ്ട്യത്തിൽ; നിൽക്ക-എല്ലാം=അതൊക്കെ നിൽക്കട്ടെ; ചന്ദ്ര
...വരൻ=ചന്ദ്രമാസമാകുന്ന സപ്തരാശിൻ; അർദ്ധക്ഷണംകൊ
ണ്ടു്=അരനിമിഷംകൊണ്ടു്.

വൃന്. ഉജ്ജ്വലം=ജ്വലിക്കുന്നതായ; വജ്രസാരം=വജ്രാ
യുധത്തിന്റെ വീര്യത്തെ; ചഞ്ച...ആശം=(ക്രി. വി.) കൊ
ക്കിൽനിന്ന് ഉച്ചത്തിൽ പുറപ്പെടുന്ന ത്വട ത്വട എന്ന ശബ്ദംകൊ
ണ്ടു് സകലദിക്കുകളും മുഴങ്ങുമാറു്; ഉന്നിദ്രാഭ്യാം=ഗന്ധർവ്വാം
ശക്തിയുള്ള ചിറകുകളെക്കൊണ്ടു്; മണിമഥം=വിദഗ്ദ്ധമായ തേ
രിനെ; ധ്വജാഗ്രം=കൊടിമരത്തെ; ഖണ്ഡിച്ചു്=മുറിച്ച്; തൻ
നഖാഗ്രാൽ=തന്റെ നഖാഗ്രങ്ങളാൽ; പ്രാച്ചി=മാന്തി മുറിവേ
പ്പിച്ചു്; പ്രോജ്ജ്വലം=വളർന്നു. (വിക്രമിച്ചു).

നം. ഗന്ധഭിമത...കന്തഃ=രാവണന്റെവേൽ, ചാ
ട്ടകന്തം, വില്ലു്, വാളു്, ഗുലം, അമ്പു്, ആവനാഴി, പാശം, ക
ന്തം ഇവയെ ചിറകുകളെക്കൊണ്ടു് അടിച്ചുടച്ചു്; സഃ=ശകന്തഃ=
ആ പക്ഷി; ആശു=വേഗത്തിൽ; ദശമുഖരഥം=രാവണന്റെ
തേരിനെ; ധ്വജാഗ്രം=കൊല്ലപ്പെട്ടതായ കതിരുകളോടുകൂടിയ

നായും; വിസൃതം=നൃതമില്ലാത്തതായും; ശിമിഖ...വരൂരം=
 1മൽക്കുറ്റ തകർന്നതായും; ശീർണ്ണപത്രം=ചുറ്റുക്കും തകർന്നതായും;
 ചക്രം=ചെയ്യ. (രാവണന്റെ മെയ്യുധങ്ങളെയും ഭേദിക്കുന്നതും ത
 കത്തുകുളഞ്ഞു എന്നു സാരം.)

നം. ജന്മേ=യുദ്ധത്തിൽ; ഖഗനാംപതി=പക്ഷിശ്രേ
 ണ്ഠൻ; കഴിവു കെട്ടക്കുംവിയെഴു; മന്ദാക്ഷശ്രോധശാഖീ-രാക്ഷ
 സന്ദ്രൻ=നാണത്തോടും കോപത്തോടും കൂടിയ രാവണൻ; ക
 പട...വിധാനേന=മായായുധംകൊണ്ട്; തദാനിം=അപ്പോൾ;
 ദുരാത്മാ=ദുഷ്ടനായ അവൻ; മമനം=(ക്രി. വി.) ഭീതിവായി;
 തഭീയം=അവന്റെ; വിന്നം-സീതാമുഖം=പരവശമായ സ്വ
 തയുടെ മുഖത്തെ; നിധ്യാനം=നോക്കിട്ട്; മുഖം പത്തുകൊണ്ടും-വെ
 ടിച്ചിരിച്ചാൻ.

നം. പതനാം=വശം-സം=പക്ഷികളിൽവെച്ചു ശ്രേയ
 നായ അവൻ. മൈഥിലീപക്ഷപാതേന=സീതക്കു സഹായി
 പ്താൻ പുറപ്പെട്ടതിനിമിത്തം; രാക്ഷസാസിക്കതഃ=രാവണന്റെ
 വാളുകൊണ്ടു മുറിയേൽക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു; പക്ഷപാതം=അവാ
 പ്തം=ചിറകു; ക്ഷിപ്രം=വേഗത്തിൽ; പചാതം=വീണ.

നം. പതഗ...പതേ! =ഐ പക്ഷിശ്രേയ്ക!; വ്യാപരി
 പ്താൻ=(നി) പ്രവർത്തിച്ചു; ഇത്-രഹുണാം=രഹുവംശരാജാ
 കന്മാരുടെ; വംശ...യോഗ്യം=വംശത്തോടുള്ള സംബന്ധത്തിനു ത
 കവണ്ണം; സദൃശം=ഒത്തത്; മമ=എന്റെ; വിധിഭോഷാൽ=
 ഭാഗ്യഭോഷത്താൽ; നീ-യധി=യുദ്ധത്തിൽ; ധർഷിതഃ=തോറ്റി
 രപ്പെട്ടവനായി; ഇതെല്ലാം=രാവണൻ ചെയ്തതായ ഈ പ്രവൃ

ത്തികളെല്ലാം; പതിയൊഴ പരവോളം; പ്രാണിമി-(നി) ജി
വിച്ചിരിക്കുക; ഇതി=എന്നിപ്രകാരം; അനപഗ്രഹ്ണാൽ=അ
നഗ്രഹിച്ചു; സീത എന്നു കർത്തൃപദം അധ്യാഹാര്യം.

നർ. നീ ഇകോപ്പ്=ഞാൻ ചെയ്ത ഇത്തൊഴിൽ;
തം-നരപശു=ആ പശുപ്രായനായ മനുഷ്യനെ; നിവേദ്യ=അ
റിയിച്ചിട്ട്; കാവത്തു=വേണ്ടപ്പോൾ-പോരിനു-യാത്രാക്ക-(യാ
ത്ര+ആക്ക=യാത്രയാക്ക എന്നു യകാരാഗമം വരത്തേങ്ങതിനു പ
കം, സംസ്കൃതരീതിൽ സവസ്തുഭീഷം വരത്തിയതു ശരിയായി
ല്ല) എന്നു രാവണൻ. ജടായുഷഃ=ജടായുസ്സിനെ; പരിഹസൻ=
പരിഹസിക്കുന്നവനായിട്ട്; നഭോവർത്തനം=ആകാശമാറ്റിയ
തെ; ഗതപാ=ഗമിച്ചിട്ട്; ശ്രീലങ്കാപുരി=(സപുരി) ശ്രീമതിയാ
യ ലങ്കാപുരിയിൽ; അശോക...അങ്കുരേണ=അശോകാഭ്യാന
ത്തിൽ; ശിംശപാമുഖേ=ശിംശപാ (കാത്ത ഇരുവിൽ) വൃക്ഷ
ത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ; നിജ...മാമിനീ=തന്റെ വംശത്തിൽ നാ
ശത്തെ ചെയ്യുന്നവനായ; മൈഥിലീ=സീതയെ (രാവണൻ
എന്നു കർത്തൃപദം അധ്യാഹാര്യം.)

നർ. തത്ര തദം=അവിടെ അപ്പോൾ; മാമീവ...ബ
ന്ധാൽ=മാമീവന്റെ കള്ളച്ചാട്ടിന്റെ കെട്ടിൽനിന്നു; വിമു
ക്തൗ=വിട്ടവരായി; ആരൂഢനാപതൗ=വൃസനാക്രാന്തന്മാരാ
യി; ഉദഗമവാപതൗ=വില്ലട്ടത്തവരായി; വീരൗ=വീരന്മാരാ
യിരിക്കുന്നു; തതഃ-രാഘവൗ=ആ രാഘവന്മാർ (രമലക്ഷ്മണ
ന്മാർ) പുനഃ=പിന്നെ; നിജം ആശ്രമാന്തം=തങ്ങളുടെ പണ്ഡുശാ
ലയുടെ സമീപത്തെ; പ്രാപതുഃ=പ്രാപിച്ചു.

നന്ന. മനു...ഉത്തമം=മനുവംശശ്രേഷ്ഠൻ; (ശ്രീമാൻ) പണ്ണ...കോണവു=പണ്ണശാലയുടെ മൂന്നു കോണുകളിലും; പശ്ചാൻ=പശ്ചന്നായിട്ട് (സീതയെ നോക്കിട്ട്) കൈവദേഹ്യാം=സീതയുടെ; അഭാവഭീത്യാം=അഭാവത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയം മേറ്റു വായിട്ട്; അന്യത്=കോണാം=മറ്റൊരു കോണിൽ (നാലാമത്തെ കോണിൽ) ന-അഭവക്ഷിതം=നോക്കിയില്ല.

നൻ. രാമം=രാമൻ; താം=കേവലപണ്ണശാലാം=വിഭാക്ത=അതിനെ ആരേമില്ലാത്ത ഒരു ഒഴിഞ്ഞ പണ്ണശാലയായിട്ടു കണ്ടിട്ട്; വിമുഖഭവതാം=മോഹിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട് (മോഹാലസ്യപ്പെട്ട്) ധരണ്യാഃ=ഭൂമിയിൽ; ചരിതം=വിഷം; അനുജനം=അനുജനാൽ; കൃഷ്ണൻ=വിവോധിതം=വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട ബോധമുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവനായ; അനുസര=ഇവൻ (രാമൻ) വിമുക്തകണ്ഠം=(ക്രി. വി.) വായിട്ട്; വിഖലാപം=നിലവിളിച്ചു.

ഇനി അഞ്ചു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാമന്റെ വിലാപത്തെ വിവരിക്കുന്നു.

നവ്യ മോ കഷ്ടം!=അത്യേകം കഷ്ടം; അത്ര-സാ-ന-മി=ഇവിടെ അവൻ ഇല്ലല്ലോ; കിം-ഇദം-പ്രവൃത്തം=ഇതെന്താണ് വന്നുകൂടിയത്?; ഇഹ-ചട്ടലാം-പാലമുദ്രാം-ആവോ കയാമി=ഇവിടെ മനോഹരമായ കാലടികാണുന്നു; സീതാ-മാം അഗ്രാമീതമുഗം-വീക്ഷ്യ=സീത എന്നെ മാനിനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരണമെന്നായിട്ട് കണ്ടിട്ട്; മോഷവതീ-ഇവം=കോവളജലം എന്നപോലെ (ബുദ്ധിമതിയും സൗമ്യശീലയുമാകയാൽ വാസ്തവമായ കോപം ഉണ്ടാവാതെ കാരശമില്ലെന്ന സാരം) മറ്റൊരർത്ഥം=അല്പസമയം; തരുഷ്യം=അന്തർവിതം-ആനം=മരങ്ങളുടെ എണ്ണൽ ചരഞ്ഞിരിക്കുകയായിരിക്കാം.

നൻ. ഫേ ഗുഹാക്ഷി! = സന്ദർശി; അപൂർവ്വഗുഹ-കൈരളകം-അസ്തി-യതി = അപൂർവ്വമായ ഗുഹത്തിൽ താൽപര്യമുണ്ടെങ്കിൽ; ചാന്ദ്ര-ഫരിഷം-ഫരാമി = (ഞാൻ) ചന്ദ്രനിലുള്ള മാനിനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരാം; മമ സന്നിധേഹി = എന്റെ അടുക്കൽ വര; മതാ ധൃതം ഏനം ഏനം = എന്നാൽ പിടിക്കുക; ഉതായ ഈ മാനിനെ; യാവൽ ന മുഞ്ചസി = എത്രസമയം (നീ) വിടുന്നില്ലയോ; താവൽ മൂഹാഭഃ തവ വക്ത്രതലാം ദയാതം = അത്രസമയം ചന്ദ്രൻ നിന്റെ മുഖത്തിന്റെ സാമ്യത്തെ ധരിക്കട്ടെ.

ശ്ലോ. ആയേവ സിദ്ധേതഃ ധീഃ ഇവ ഹിതം = രോഗത്തിൽ കൈകൾക്കു മനുഷ്യാലേ പത്മ്യയായിട്ടും; കേളികാലേ വരസ്യാ = ലീലകളിൽ പ്രിയസഖിയായിട്ടും; യജനസമയേ ത്രോതാ പത്നീ = യജ്ഞകലത്തിങ്കൽ മൂന്നുവിധത്തിലുള്ള അഗ്നിയായിട്ടും പത്നിയായിട്ടും; യുദ്ധേ ക്ഷത്രിയാണീ ഏവ = യുദ്ധത്തിൽ ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയായിട്ടും; ദേവ... ആരാധനേ ശിഷ്യ = ദേവന്മാർ, ബ്രഹ്മണർ, പിതൃക്കൾ ഇവരെ പൂജിക്കുമ്പോൾ പരിചരിക്കുകയായിട്ടും; ആയേതേവസ്വഃ = ആവത്തിൽ ബന്ധമായിട്ടും; ഇരിക്കുന്നു; സാ സീത = ആ സീതാ; ദേ = എന്നിങ്ങി; മഹാകാനദേ = ഈ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ; കേ ന ജാതാ = എങ്ങനെയാണല്ലോ ആയിത്തീർന്നിട്ടില്ല? (എല്ലാപ്രകാരത്തിലും ആയിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട് എന്ന് സിദ്ധാന്തം.

ശ്ലോ. ജനകതനയാ സപ്രാണാ ദേവത് = സീത ജീവനോടു കൂടിയിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ; മഹ്യം കിം ന തിഷ്ഠതഃ = എന്തെന്ന കാര്യത്തിൽക്കാതിരിക്കുമോ? (ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെങ്കിൽ അവൾ എന്നെ കാര്യത്തിൽക്കാതിരിക്കയില്ല.) ഹിംസൈവഃ സ കൈരപഃ ന നിഹതാ കില = സിംഹം പല്ലി മുതലായ ദുഷ്ടഗ

ബിളാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടില്ല നിശ്ചയം; എന്തെന്നാൽ, 'പുതുമ്പി' ക
കുതസിക്കു ന (ഭവതി)=ഭൂമി ചോരകൊണ്ടു നനഞ്ഞിട്ടില്ല;
രാമനുഗ്രാ ഗോദാവരും പട്ടിനവിഹൃതിം ന കുർയ്യാത =
രാമനില്ലാതെ (അവൻ) ഗോദാവരിയുടെ മണൽത്തിട്ടിൽ കളിക്കു
കയില്ല; സാ സർവ്വമാ നകതാപരകബലനാൽ സംസ്ഥിതാ
(ഭവതി) വ്യക്ത.=അവൻ എല്ലാപ്രകാരത്തിലും രാക്ഷസന്മാരു
ടെ ഭക്ഷണമായിട്ടു തൃപ്തയായി എന്നു സ്പഷ്ടമായിരിക്കുന്നു.

ശ്ലോ. മേ സാധവ്! =അല്ലയോ പതിവ്രതയായുള്ളോരേ!;
ആജ്ഞപ്തകാലം അതിലൊപ്പം കല്പിക്കപ്പെട്ട കാലത്തെ അ
തിക്രമിച്ചു; നിശ്ചിതകാലാവധി വരുന്നതിനുമുമ്പിൽ ലോകാനു
മുഖ്യനായിനും ശപത്തും പ്രണയം =പരലോകഗതനായിരിക്കു
ന്ന അജ്ഞാത വനിപ്പുനായിക്കൊണ്ടു; പ്രയാസി യഭി=(നീ)
പോകുന്നുവെങ്കിൽ; തരൈസ്ത വിജ്ഞാപ്യ=അദ്ദേഹത്തെ അറി
യിച്ചിട്ടു; മാം അപി സമാഹാരം എന്നെയും കൂടി വിളിക്കു
ണേ! സെതമിത്രിഃ ഏവ ഭാരതേ രാജ്യം നിധോതു=ലക്ഷ്മ
ണൻതന്നെ ഭാരതം രാജ്യത്തെ ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കട്ടെ.

ശ്ലോ. ഇത്ഥം വിലപ്യ=ഇപ്രകാരം വിലവിളിച്ചിട്ടു;
വിപിനേ ദന്ധിതാം വിപിനപൻ=വനത്തിൽ ഭാര്യയായ സീ
തയെ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു; രാമഃ ല സഃ ലക്ഷ്മണഃ ച=രാമ
നും, ആ ലക്ഷ്മണനും; തത്ര ധൃതമാൻ ന (ബഭ്രുവ) അവി
ടെ ധൃതമാൻ=(ഭയയ്ക്കുറളുവൻ) ആയി ഭവിച്ചില്ല; പ്രകൃത്യാ
ധിരന്മാരാണെങ്കിലും അവർ ഭയവും വിട്ടു കരഞ്ഞുപോയി എന്നു
സാരം; താദൃഗപിധാം അപി ഭഗാം=അപ്രകാരമുള്ള അവസ്ഥ
യെ; സ്വവാചാ കഥയൻ=തന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു പറയുന്നവ
നായു; വല്മീകജനമനിഃ കരോരമന്ദാഃ ഏവ=വാലമീകി
രമ്മയി, (രാമായണകർത്താവു) കവിനമി അൻഭരണ.

മറ. രമ്യ...സികതേ! ഹേഗോദാവരി! പൃഥ്വിമി.
 ഹേ മനോഹരമായ വെള്ളവും മണൽതിട്ടുള്ള ഗോദാവരി!
 (ഞാൻ നിന്നോടു ചോദിക്കുന്നു; സഖീ മേ സാ സീതാ=നി
 ന്റെ തോഴിയായ എന്റെ സീത; ജല...രസാ=വെള്ളത്തിൽ
 കുളിപ്പാൻ താല്പര്യമുള്ളവളായിട്ട്; അത്ര കത്രാപി ലീനാ=ഇ
 വിടെ എവിടെ എങ്കിലും ലയിച്ചിട്ടുണ്ടോ; മാ ഗ്രാമനപ=മാസ്തു
 ത്ത; (ഇക്കാര്യം എന്നോടു സൃഷ്ടമായി പറയാതെ മാവുവയ്ക്കു
 തേ.) ദാരിതയാ തയാ വിനാ=ഭയിതയായ അവളോടു കൂടാ
 തെ; ഇതം ജീവിതം കണ്യാർക്കുണന്നം നതിഷ്ഠത=(എന്റെ)
 ജീവിതം ഒരു തിമിഷംപോലും നിൽക്കുന്നതല്ല; സായത്ര അഭി
 രമതേ=അവൾ യാതൊരോടത്തു രമിക്കുന്നു? അയം രാമഃ അ
 പി തത്ര ഏവ=(അഭിരമതേ) ഈ രാമനും അവിടെത്തന്നെ ര
 മിക്കുന്നു. (സീതക്കു രസമില്ലാത്തോടത്തു രാമനും സന്തോഷമുണ്ടാ
 കുന്നതല്ല.)

മറ. സഖീ! സാരംഗി!=ഹേ തോഴിയായ മാൻ
 പേടേ!; മേ ജീവനാഥാ സാ=എന്റെ പ്രാണനാഥയായ അ
 വൾ; സമ്പ്രതി കം പ്രദേശം ഭൂഷയത.=ഇപ്പോൾ ഏതുപ്ര
 ദേശത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു; ശംസ=നി പറഞ്ഞാലും; കാത
 രകാതരാണാം നയനധംക്രമചാതുരീണാം=ഏറ്റവും ചഞ്ച
 ലങ്ങളായ ദൃഷ്ടിവിഭ്രമങ്ങളുടെ; ആധാത്യകം യാവത്=ശിക്ഷാ
 ക്രമം മുഴുവനും; (യാ) സ്വതം ദധിത=യാവളൊരുത്തി സ്വയം
 മേചെയ്തു. നിനക്കു കണ്വിലാസങ്ങളെ മുഴുവൻ പഠിപ്പിച്ചതന്ന
 ആ സ്ത്രീത എവിടെയെന്നു നീ അറിയാതിരിക്കയില്ലല്ലോ.)

മറ. അസിതാപാംഗ!...നീലകണ്ഠ!= അല്ലയോ
 അസിതാപാംഗനായ മയിലേ! ദീപ്താപാംഗാ ഭൂഷിക്കമാ=

ഭിഷാക്കിയും, ഭർത്താക്കിയായും; മകുവനിത=എൻ
പ്രിയ; അസ്തിൻ വന്നേ തപം ദ്രുഷ്ടാ ഭവേൽ=ഇവ വന്ന
ത്തിൽ നിന്നാൽ കാണപ്പെട്ടിരിക്കും; ഇതി) ഉൽക്കണ്ഠാ (ഭവ
തി)=എന്നു ഞാൻ എറാവും കൈയകത്തോടു കൂടി വിചാരി
ക്കുന്നു.

൧൦൭. കോക! = അല്ലയോ ചക്രവാകമേ!; ചകോരി
കേ! = അല്ലയോ ചകോരപ്പേടേ!; മധുകരപ്പേടേ! = വണ്ടിൻപേ
ടേ!; കോകിഖണ്ഡവികേ = കയിൽക്കിടാപേ!; മരുജിവാവലം
ബനം = എന്റെ പ്രാണസ് ആശ്രയമായ; വൈദേഹീ = സീത;
അശരണം മാം = യാതൊരാളുമില്ലാത്ത ഏണെ; ശോകം
ഭോഗിനിൽ ആക്കി = ദുഃഖസമുദ്രത്തിൽ ആക്കിട്ടു; കത്ര അപ് =
മരടത്തു..

൧൦൮. കസുമവതേ! = പശുപല്ലി!; ജാത! = മേവ ച ച
കമേ!; മൂതമേ! = തേൻമാവേ!; കംപക! = അല്ലയോ കാമതത്!
പുന്നാഗ! = പുന്നവൃക്ഷമേ!; നക്തമാലദ്രുമ! = ഉണ്ണുമാമേ!; ബല
മു! = എഖണ്ണിപ്പുകുഷമേ!; ദിങ്നാഗനാനാം = നജാജനമനയാ
യി; മേ ജാമാം = എന്റെ ഭാര്യയായി; യുഷ്മജനനിയം = ന
ങ്ങളുടെ അമ്മയായി; ദീനദീനാം = അതിവരുവശയായിരിക്കുന്ന;
ജാനകീ = ജനകപുത്രിയെ (സീതയെ) വിപിമനകോട്ടിൽ; ജാ
തു = (അവ്യയം) ഒരിക്കൽ; (വല്ലഭ്യോം) കണ്ടിതോ?

൧൦൯. നാനാ...വല്ലഭീഭിഃ = സാരോ വഞ്ചകന്മാരും, ഭൃ
ഗുന്മാരും, വൃക്ഷന്മാരും, വജ്രികന്മാരും ചോദിച്ചും.
ഉച്ഛ്വാലയൈശ്ച = (ക്രി. വി.) ധൈര്യം വിട്ട്; സന്താപാഗ്രാ
കുലൈര തതഃ = ദുഃഖംകൊണ്ടു പാവശമായി അവർ; വനഗി
രികളിൽ സമന്താൽ അന്വേഷമാകുന്നതും = കാടകളിലും പശു

തങ്ങളിലും എല്ലായിടവും അന്വേഷിക്കുന്നവരായിട്ട്; ദൈവഗത്യാ അവനീടുമേതും ഗുഹ്യമാനും ദ്രുതതും ഭൂമിക്കു താങ്ങുവാൻ കഴിയാത്ത (അത്രമാത്രം വലുതായിട്ടുള്ള) കഴുകപ്പക്ഷിയെ (ജടായുവിനെ) കണ്ടു.

൧൧൧. വിതതേ വനാനേ=വലുതായ വനത്തിൽ; വിദേശകന്യാ=സിതയെ; പദേ പദേ=അടിക്കടി; വീക്ഷ്യ=നോക്കിക്കൊണ്ട്; വിളംബമാനന്തേ=താമസിച്ചു; ചുനശോകതാനന്തേ=വലുതായ ദുഃഖംകൊണ്ടു തളന്നവരായിട്ട്; അഭിയാനന്തേ=നേരിട്ടുവരുന്നവരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട്; ഗതായഃ ജടായുഃ=ആസന്നമൃത്യുവായ ജടായു; വചനം ഉരചേ=വാക്കിനെ പറഞ്ഞു.

ഭണ്ഡകം ൧. ശ്രീരാമഭദ്ര! ജയ=മേ ശ്രീരാമഭദ്ര! അങ്ങനെയായിപ്പോക; തവ ചിത്തം=അങ്ങയുടെ ചിത്തവിന്റെ (ചിതസ്സേവിതനാകയാൽ ചിതുള്ളവനായ എന്റെ) നേരെ. വിചാരമേവനിന്ത്=ആശ്രമത്തിൽനിന്ന്; തവ ഉദാരാൻ ഭാരാൻ=അങ്ങയുടെ ഉത്തമരായ ഭാര്യയെ; അമൃതപുരം=കുളുചെയ്യ; നലം ഉപമം=മേൽഭാഗത്തുനിന്ന്; അഹം=ഞാൻ; കപടരണദലിതപവഃ=ചായാലയത്തിൽ ഉടൽ മുറിയെടുത്തവനായിട്ട്; അപകരണം=അംഗമിനതയോടുകൂടി (ക്രി. വി.) ജീവിതവിധോഗം=മരണം; അധന്യം=അശുഭം; നളിനമുഖം=സുന്ദരം; നീനാരം=വളക്കൊലം; മിളിതധൃതി=(ക്രി. വി.) യെപ്പോലെയോടുകൂടി; ശുഭവിഭവം=അനവധി നന്മകൾ; ഭവതു=ഉണ്ടാകട്ടെ; ഇനി മമ വസതി=എന്റെ ഇരിപ്പ്; വിബുധപരിയിൽ=സ്വപ്നത്തിൽ; ദശരഥസമീപേ=ദശരഥന്റെ അടുക്കൽ (ആകുന്നു)

൧൧൧. പതഗപരിഷദാം സാവ്ഭരതേ! = പക്ഷിപ്പരിഷയുടെ ചക്രവർത്തി; (ഏകായ) ഏവം വാണീം ബ്രവാണേ = ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ പറഞ്ഞസമയത്തിൽ; തദാനീ = അപ്പോൾ; ത്രിലോകീപുണര = മൂന്നുലോകത്തിന്നും അലങ്കാരമായ; കോസലാധീശപരൻ = അയോദ്ധ്യാരാജാവു്; (ശ്രീരാമൻ) പുണ്യാബ്ധിയോടു് - അവനോടു് = മഹാപുണ്യശാലിയായ അവനോടു്; ഏവം ഉത്ഭവ = ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

൧൧൨. താത! തേ സ്വപ്നോക്തിനി യാത്രാ സ്വയം ഉദിതവതീ = ഹേ പിതാവേ! അങ്ങക്കു് സ്വപ്നത്തിലുള്ള യാത്ര തന്നെത്താനെ ഉണ്ടായിവന്നിരിക്കുന്നു; സ്വസ്തി ഭൂതാൽ = മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ; ജനകസ്വ = അച്ഛന്റെ; അന്തികേ = സമീപത്തിൽ; വധുഃപ്രതികമ = ഭാര്യയെ അവഹരിച്ച കഥ ചൊല്ലേണ്ട; കരിപയദിവസൈഃ = ഏതാനും ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടു്; (കുറച്ചുദിവസത്തിനകത്തു്) ബന്ധുജാലൈഃ ജനപിതഃ = ബന്ധുക്കളോടുകൂടി; ഓവണൻ വന്ത = തലകളെ നമയൻ = കുനിച്ചുകൊണ്ടു്; മന്ദാക്ഷശാഖീ = ലഘുയോടുകൂടിയവനായിട്ടു് താനേ ചൊല്ലും.

൧൧൩. ഹേ താത! തപം നിജ തേജസാ ഏവ സ്വപ്നം ഗമിതഃ = അല്ലയോ താത (ബഹുമാനാതിശയം) അങ്ങതന്റെ ശരയ്ക്കുത്താൽതന്നെ സ്വപ്നത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ട (യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചവക്കു വീര്യസ്വപ്നമുള്ളൊ) നന്നുതേ സ്വസ്തി ബുദ്ധഃ താവൽ = എന്നാൽ ഞങ്ങൾ അങ്ങക്കു നല്ലതുവരട്ടെ എന്നു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു; ഇമാം വധുപ്രതികമാം ഭൂതഃ അഗ്രമാ കൃമാഃ = ഈ മകളെ (രാക്ഷസൻ വീടിച്ചു) കൊണ്ടുപോവ കഥയെ സന്ധാരാന്റെ (അങ്ങയുടെ സന്ധാരന്തലയായ എ

ന്ന തെളിവല്ലേ? എന്ന് സന്ദേഹം നു: മാന്ത്രാപീഡം ഉപര
 സിതം ശിരോദാമ സ്വന്തം കൃഷ്ണ ചാൻ മരിച്ചപ്പോൾ ചന്ദ്രമു
 ഡനെ (ശിവനെ) പ്രാധാദിപ്രിപ്തനായിക്കൊണ്ടു് തന്റെ തലക
 ക്ഷേത്രത്തെത്തന്നെ കുറിച്ചു ചന്ദ്രനാണല്ലോ. (നന്ദ സാഹസികനായ
 അവൻ ഇതു ചെയ്താൻ വിവാഹമില്ല എന്ന വിചാരം) (ജനീവര
 സ്യ കണ്ഠാഭവീകരണനാഭം=ആ രാജാക്കന്മാർ തലകളാകുന്ന
 കാടകളെ (വളരെ തലകളുള്ളവർ കാണു കാട് നോട്ട് അഭേദകളു
 നും ചെയ്തിരിക്കുന്നു) വെട്ടുന്നതു ചെയ്യുവാൻ; (വരദാരഹായുധാ
 ദിമിനകളും ചെയ്യുന്നവന്റെ ചേർപ്പായ നതു യോഗ്യമല്ലെന്നു
 കല്പിച്ച 'രജനിചാസ്യ' എന്ന് സാമാന്യനിർദ്ദേശം ചെയ്തിരിക്കുന്നു)
 മന്ദാക്ഷരം ന (ഭവതി) പുനഃ=ലക്ഷ്യം ചെയ്ത നതല്ല നിശ്ചയം.
 (ദൃഷ്ടനിഗ്രഹം മിനകളുമല്ലാത്തതുകൊണ്ടു ലക്ഷണവകാശമില്ല
 എന്നു സാരം) മമ ബാഹുവേന=എന്റെ ബാഹുവേനാൽ; മന്ദ്ര
 ധാസഹതകക്ഷിപ്പുണ്യം അതും അധ്വായ വൃതഃ (ചുതി ഏതതു്)
 ധിക്=അതിനിന്ദ്യകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാത്ത ആ നിസ്സാരമായ ചന്ദ്ര
 ധാസം പലപ്രാവശ്യവും ചെയ്തിട്ടുള്ള ഇ: മാത്രം. (ഇതൊഴികെ)
 പിന്തുടരപ്പെട്ടു എന്നുള്ളതു കൃത്യമാകുമായിരിക്കുന്നു. (നിരപരാ
 ധികളെ ധീംസിങ്കുക, സ്വാമിയുടെ ശിരഃമേദം ചെയ്യുക മുത
 ലായ ദൃഷ്ടകർമ്മങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കുന്ന നികൃഷ്ടമായ ചന്ദ്രധാസം പ
 ലപ്രാവശ്യം ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തിയെ ആത്മരക്ഷക്കുവേണ്ടി ദൃഷ്ട
 നിഗ്രഹം ചെയ്യുന്നതിൽ മാത്രം പ്രവർത്തിക്കുന്നവനായ എന്റെ ഉ
 ത്തമങ്ങളായ ബാഹുവേനകളെക്കൊണ്ടു ചെയ്തിരിക്കേണ്ടിവരുന്നത് എ
 ന്നിക്കു ലക്ഷണമാകുമായിത്തീരുന്നതാണെന്നു സാരം. ഇവിടെ ബാഹു
 വേനകളുടെ അനായുക്തവൈഭവപ്രശംസകൊണ്ടു നായകന്റെ ധി
 രോദാരോജം എന്ന ഗുണം സൂചിപ്പിക്കുന്നു.)

മഹനാ. ഇതഥം വാദീ=ഇങ്ങനെ പറയുന്നവൻ; ചാപു

അറം=രണ്ടുകുട്ടടെ (രണ്ടുപംശരാജാക്കന്മാരുടെ) പരിവൃണ്ഡനായകൻ (ശ്രീരാമൻ) ദേശംഗസദൃശസ്വം=ദേശമനോഭൂതവുമായി (ദേശമന്റെ മിത്രമാകയാൽ) നാകം=സ്വപ്നം; യാതസ്വം=പ്രാപിച്ചവനായി; ഖഗാനാം=പക്ഷികളുടെ; ഭൃതുഃ=നായകനായിരിക്കുന്ന; അസ്വം=ജവന്റെ (ജടായുവിന്റെ) ദേശം കർമ്മം=ശേഷക്രിയയെ (പ്രേതസംസ്കാരം, ഉദ്ദേശം, വിഷ്ണുഭജനം മുതലായത്) ബഷ്ഠാംബുവഷ്ടീ=കണ്ണനീർവീർന്നവനായിട്ട് (രാമവിശേഷണം) അകരോൽ=ചെയ്തു; തദം=അപ്പോൾ; കാന്താവിഃശാഗാൽ=ഓർച്ചാവിരഹം മോതുവായിട്ട്; ചിത്തം=മനസ്സ്; ശിഷ്യം സ്തൃഷ്ടം.

ഗദ്യം ര്. ജനക...ദശാമ്പരം=സീതയുടെ വിശ്വാസവസ്ഥയിൽ; വിചപനശീലഃ=കരയുന്നവനായിട്ട് (രാമവിശേഷണം) പ്രേതസി!=പ്രിയേ!; കപ അസി=(നീ) എവിടെ ആകുന്നു? കദാ നം=എപ്പോഴോ; കാന്തം=മനോഹരമായ; മുഖാബ്ജം=മുഖകമലത്തെ; നിതാന്തം=അധികം; മേ=എന്റെ; മമ=എനിക്ക്; വന് അശ്രുധം=വന്നുകയാ; മല്ലവിഃലാലനലീലകരം=മനോഹരമായ കൺകളികൾ; അവരം എങ്ങോരും ഉപാല്പ്=അവരം എവിടെ (ആകുന്നു) പറക; കരിവോതകമേ=ആനക്കുട്ടി!; മമ സഖേ!=എന്റെ 'തോഴരേ!; കഥയം=(നീ) പറക; കരിണീഗമനാം=ചിടിയായതെപ്പോലെ സഞ്ചരിക്കുന്നവളായ (അവളെ) മതു(മധു)മൊഴിയാരം=തേൻവാണി; മധുകരമേ!=മേ വരേ!; ബാല...വിഭ്രാന്തം=ഇളമാൻ കണ്ണിമാരുടെ ശിരോഭൂഷണമായ (അവളെ) ബഹിഷ്ഠേ!=മയിലേ!; ശോക...മാലാം=ദുഃഖസമുദൃത്തിലെ തിരമാലയായ (അവളെ) കോകിലമേ!=കയിലേ!; മേ=എന്റെ; പദ്മിത

മോഴിയാരം=കയിൽവാണി; ആരം അറിയാതെ; പ്രായാതാ
 രം' എന്ന മുഖപാഠത്തെ അറിയാതാരം' എന്നു മാറ്റുന്നതു ന
 നെന്നുതോന്നുന്നു) കുതു=എവിടെ; നിഖീനം=ലയിച്ചിരിക്കുന്നു;
 ലക്ഷണ! സവിധം=അടുത്തു; ലക്ഷണാമം=ല-ഇല്ല-ഇതാ-
 ഇതേ-അതാ-ഈത' ഇത്യാദി ലോകോക്തിയനുസരിച്ച ചൂണ്ടി
 കാണിപ്പുകാമ്പു നിശ്ചേരിക്കുന്ന രൂപം ആയിരിക്കണം. തന്ത്യാം=
 അവളുടെ; നീ വിരെയെടു ഗതപാ=പോയിട്ട് നോക്കിക്കാണ്;
 ലക്ഷണന്റെ മറുപടി- നിശ്ചയം ആത്മ! നദിച്ചീടും=ശബ്ദി
 ക്കുന്നു; നവ ക്രാകിലനാദം=പുതിയ കയിൽനാദം; (തന്നെ എ
 സ്) മന്ത്രം=(ഞാൻ) വിചാരിക്കുന്നു; ഹോ'ഹാ . . . നേത്രാം'
 എന്നു രാമവാക്യം. 'കൈ . . . കസ്യം' എന്നു ലക്ഷണവാക്യം.
 കന്ദളകസ്യം=താമരപ്പൂവ്; മുറുവൽ=പല്ലു) കളകളം=ശ
 ബ്ദം. (കിളിക്കും) കമലവനം=താമരപ്പൊയ്ക്ക; നൂപുനാദം=പി
 ലമ്പാലി; കളമംസത്തിൻകൊഞ്ചൽ=അയന്നത്തിന്റെ ശ
 ബ്ദം; വല...ആശയിൽ=കിഴക്കേഭിക്കിൽ; തന്ത്യാം=അവളു
 ടെ; വരണം=മുഖം; മദ്ധ്യം=നടുവിൽ; രകോവന്ദ്രം=പൂർണ്ണവ
 ധ്രുവം; വിരമദശാ ഇയം=ഈ വിരമാവസ്ഥ; വിസ്തൃതി=ഭാ
 മ്മരക്കുട്; ഇത്ഥം=ഇപ്രകാരം; അനുപദം=അടിയ്ക്കുട്; അവര
 ജനാത്=അനുജനാത്; അനുഭവം=മടിച്ചാതെ; അഹന്ന്
 ശം=രാവം പകല്; വനേഷു-വനേഷു=വനങ്ങൾതോറും; ല
 താസു-ലതാസു=വള്ളികൾതോറും; ര്യാലീഷു-ര്യാലീഷു=വെ
 ല്ലച്ചുട്ടങ്ങൾതോറും; നദീഷു-നദീഷു=നദികൾതോറും; നഗേ
 ഷു-നഗേഷു=പർവ്വതങ്ങൾതോറും; പരിഭവം=തിരസ്സാരം.
 (തോൽവി); കടക്കുണ്ണോക്ഷ മുഖമുറിയുന്നതു ശത്രുവിന്റെ
 നേരേയുള്ള അമർഷംകൊണ്ടുതന്നെ; മാപം=വില്പ്; ഇതൊക്കെ
 വിരമസത്തിന്റെ അനുഭാവങ്ങളാകുന്നു; കമലപ്പൊയ്ക്കകൾ കാ

ഞ്ഞോ എന്നിത്യാദി താഴെ പറയുന്ന വിരഹാത്മകാവങ്ങൾ;
 അകാശം = യദൃച്ഛയാതിത്; മലയസമീരണൻ = തെന്നൽ;
 അശോക ചിലോകം = അശോകപുഷ്പം കാണുമ്പോൾ; മാലതി =
 മുല്ലപ്പൂവ്; മാൽ അത്ത് = ദുഃഖം; അധപനീ = വഴിയിൽ; മധ്യേ =
 എടത്തു്; കൈവസപന്തരേ = അന്തകനെ; വേകിപ്പിക്കുക = സേ-
 വിപ്പിക്കുക; (കൊല്ലുക) ബാലിഭയംകൊണ്ടു് = ബാലിയെ വേ-
 ടിച്ചു്; മാധ്യമം = മാധ്യവാനുപയുക്തത്തിൽ; സമേത-
 ത്തിൽ = ചുറ്റും വാങ്ങുന്ന താവളത്തിൽ; അഗ്രജവചസാ = ജ്യേഷ്ഠന്റെ വാക്കിൻപ്രകാരം (ബാലി പറഞ്ഞയച്ചിട്ടു്) ആദിത്യം =
 ദിവ്യം; പുനഃ അഥ = പിന്നെ; ഉത്തമപുരുഷവർമ്മണ = സർവ്വ-
 പുരുഷന്മാരുടെ അധ്യക്ഷൻ; അഗ്രേ = മുൻപിൽ; പവനതന്തുജ-
 നോടു് = ഹനുമാനോടു്; ഏവം = ഇങ്ങനെ; അവാദിൽ = പ-
 റഞ്ഞു.

൧൧൭. പമ്പാചന്ദനം = പമ്പാനദിയുടെ (തീരത്തിലു-
 ള്ള) കാട്ടുപ്രദേശത്തെ; തപാ = ശോഭിക്കാൻ; സുകാനനപ്ര-
 തീഭം രാപാകൻ = നന്മനോഭ്യാനോഭ്യാനത്തിൽ തുല്യമാ-
 കിത്തിടുന്നവായിട്ടു്; ഹസ്തം = സ്തായയകയ്ക്കൽ നല്ല
 ജയയങ്ങൾ ചരിച്ചവരായി; എന്താ കൈവന മാനവാച-
 യമനീ = ഇതാ രണ്ടു മനുഷ്യവംശമന്ത്രികൾ (വേദന്താ അല്ലെ-
 കിൽ കോണപ്പെട്ടന്താ എന്നു വേർതിരിക്കുക) ഇരമം =
 ഇവർ; അസുഹൃത്തു = അസുഹൃത്തു; പ്രകാശം = നമുക്കു ദുഃഖം
 ദമിക്കു മരുകകടത്തുന്നതിൽ; കൈവനം = കപ്പൽക്കാരായി-
 ടു് (വേക്കം) രേഖ = എങ്കിൽ; സുഹൃത്തേ! = അല്ലയോ സർവ്വ-
 ബുദ്ധ! (അഥ = ഇവിടെ) അനീ = ആദിത്യം = ആദിത്യ-
 ദേവൻ (അവനെ) ഇവിടെ കിടക്കിക്കൊണ്ടു്; സംബന്ധം = സഖ്യ-
 മായ്; ആദിത്യം = സന്യാസിയെ.

ഗദ്യം ൫. അഥം=അനന്തരം ഫലമാൻ; ഹരി...പുടം= വാനരശ്രേഷ്ഠനായ സുഗ്രീവന്റെ മുഖകലലത്തിൽനിന്നു ഒഴുകിയ ഉപിതവചനമാകുന്ന പുറത്തൻ തന്റെ ചെവിയിൽനിന്നുകൊണ്ടു കേൾക്കുകയും ചെയ്തു; സുനിമിതൈഃ=അപ്പോഴുണ്ടായ നല്ല ശക്തികളെക്കൊണ്ട്; സ്വാമിസമ്പൽഫലോൽപത്തഃ=തന്റെ സ്വാമിയുടെ സമ്പത്തു കാര്യുന്നതിനുള്ള; ബീജവാപസ്യ=വിത്തു വിതപ്പാനുള്ള; കാലഃ അയം=പൊഴുതു് ഇതാകുന്നു; ഇതിനി ശ്ചിത്ര്യം=എന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടു്; നിരർജ്ജ...പ്രസൂതാഭ്യം=തടവില്ലാത്ത സന്തോഷംകൊണ്ടു വിടന്നവയായ; നന്ദനാഭ്യം=കുഞ്ഞു കളിക്കൊണ്ടു്; തത്ര മഹാപുരുഷൗ=ആ മഹാപുരുഷന്മാരെ; വിചാര..ഗർഭം=ആലോചനയും, അതുതയും, ബഹുമാനവും, സന്തോഷവും, വിശ്വാസവും ഉള്ളിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്ന നോട്ടത്താൽ നോക്കിക്കണ്ടിട്ടു്; പുരുഷ...സമത്ഥികളെ: ഇവ=അസാധാരണന്മാരായ പുരുഷന്മാരെക്കണ്ടിട്ടു് ഉണ്ടായതോ എന്നു തോന്നത്തക്കവണ്ണം ഉല്പാദിതഃ മോമപടലൈഃ=ചൊങ്ങിയെഴുത്തുനിൽക്കുന്ന മോമങ്ങളെക്കൊണ്ടു്; അലംകൃതഃ=അണിഞ്ഞവനായി; സചിത്രവചനം അനുസ്മരൻ=സ്മരന്റെ വാക്കിനെ ഓർക്കുന്നവനായി; അവതരിതം=ഇറങ്ങുവാനായിട്ടു്; അഹംബ്രഹ്മികൾ=ഞാൻ മുനിൽ ഞാൻ മുനിൽ എന്ന ഭാവത്തോടെ; അത്യുൽസുകനാം=അത്യന്താഹ്ലാസത്തോടുകൂടിയവയായ; നീലകമലാനന്ദനാം=തന്റെ കൈകാലുകളുടെ (പരിഭ്രമംകൊണ്ടു്) പീഡ്യമാനഃ=അസഹ്യപ്പെടുന്നവനായി; മാല്യവതഃ അവതീർത്വ=മാല്യവാൻ പറ്റുത്തിൽനിന്നിറങ്ങി; പത്വാ..നിമിശ്ചനയാ=പത്വാനദീതീരത്തിലുള്ള കാടുകളിലെ മരങ്ങളുടെ മറയുകൊണ്ടു്; സഹസ്രാ തത്ര അപശ്വൻ=പെണ് അമ്പലം കാണാതെ; മർദ്ദാനസാരേണ സസംഭ്രമം ചെയ്യുൻ=വഴിയെ മിഴുക്കുൻ വേഗത്തിൽ പരിഭ്രമിച്ചു നടക്കുന്നവനായി; ശംഖ...

ലാഞ്ചിതാം പദപജ്ജ്ഞിതം ആലോക്യ=ശംഖ്, മണ്ഡപം, വപ-
 ജം, ചക്രം ഈ വേദകളെക്കൊണ്ട് അടയാളമുദ്ര മുദ്രകളെ
 നോക്കിട്ടു; അനന്തോഃ ലോകോത്തരം പാണ്ഡിത്യം=ജവർ
 ലോകത്തിൽവെച്ച ശ്രേഷ്ഠനാരെന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്; തദാ
 തപസമുദ്രേത... മണ്ഡപം അന്തരം: കണ്ഡം-പദപം നി-
 രീക്ഷ്യ=അപ്പോൾ ഉണ്ടായ മഹാപ്രകാശധീകൃതംകൊണ്ടു സൂര്യമ-
 ണ്ഡലത്തെ മണിക്കുന്നതായ തന്റെ രണ്ടു കണ്ഡലങ്ങളെക്കണ്ടിട്ടു;
 തപസ: സമ... അവസ്ഥം=(അവതാരപുരുഷനാരാണ് അവർ
 എന്നുള്ള) സൂക്ഷ്മമായ അവരുടെ പാമാർത്ഥ്യത്തിനെ മനസ്സിലാ-
 ക്കിയവനായിട്ടു; മഹാ...പോഗ്യം ദിക്ഷുവഞ്ചം അവലം-
 ബ്യ=മഹാപുരുഷനാരോടു് അടുത്തുചേരുമാറുവാൻ തക്കതായ
 സമ്പാദിതവഞ്ചം ധരിച്ചിട്ടു; പുന: സ്ഥിതപം=(അവരുടെ) മ-
 സ്തിൽ ചെത്തിനിന്നിട്ടു, സവിനയം ആവശ്യം=വിനയത്തോ-
 ടുകൂടി പറഞ്ഞു.

മഹവം ഭൂമഗർഭോല്ലാസിനാ നിജപൂർവ്വേണ ബാലി-
 നാകയ്യുക്തംകൊണ്ടു മരണമായി, തന്റെ ശ്വേഷ്ഠനായ ബാലി-
 യാൽ; രാജ്യാൽ സമസ്താരിതം=നാട്ടിൽനിന്ന് ആട്ടിടൊക്കെ
 പ്പെട്ടവനായ; കിഷ്കിന്ധായുവരാജഃ ഏഷഃ സുഗ്രീവ=കിഷ്കി-
 ന്ധയിലെ ഇളയരാജാവായ ഈ സുഗ്രീവൻ; മനേ: ശാപതഃ
 തപോപ്യേ സവിധേ മാല്യവദിദൃമുഖ്നി ആസ്തേ=മനിയ-
 െ. ശാപം ചേതുവായിട്ടു് അവൻ (ബാലിക്കു) പ്രവേശിച്ചാൻ വാ-
 ടില്ലാത്തതായി സമീപത്തിലുള്ളതായ മാല്യവാൻ എന്ന വർത്ത-
 ന്തിന്റെ മുക്കിൽ വസിക്കുന്നു; അന്യ വചസം=ജവന്റെ (സു-
 ഗ്രീവന്റെ) വാക്കിൻപ്രകാരം; മന്ദതി: ഹന്തമാൻ കവി:
 അഹം=വായുവിന്റെ പുത്രനായി ഹന്തമാൻ എന്നു വേരുള്ള ക-
 ളു വാനെന്നായ ഞാൻ; വാഹ്വര്യം പ്രപഞ്ചം=നിങ്ങളെ കാ-
 ണാനായിക്കൊണ്ടു വന്നവനാകുന്നു.

മുതൽ. അഥം=അനന്തം; സൽഗുണാനന്ദം=നികരം സൽഗുണങ്ങളുടെ സമുദായം; അതുതന്ത്രികമേന്തിടം=തന്ത്രികരൂപം ആനന്ദം=ആപ്തസ്ഥിതിയെന്നുള്ളതികത്തായ രൂപംപുഷ്പം; അധികിൽ വന്ന് ആദരിക്കുന്നവോലേ; ഭക്ത്യോ ഹന്താമതി=ഭക്തിയോ വേർതിരിയോടുള്ളി ഹന്താമതി ജ്ഞാനെ പറഞ്ഞപ്പോൾ; മോദനം ഓ! ശരംഗസ്വരന=ശ്രീരാമൻ; തന്ത്രികം=ആഹാരമാകുന്ന നേരം; ആഹ്ലാസികം=അഹ്ലാസമായ; ഭക്ത്യോഹന്തം; സ്ത്രീധനം മിത്രംസ്നേഹം ച=മിത്രസ്നേഹം വളരും; ഒരേ വാഗ്ദാനം ഇഥ പറയാൻ ആവതം=ഭാഗ്യം വന്നപ്പോൾ ഇന്നപ്രകാരമാണെന്നും, ഉന്നതമായതാണെന്നും, ഉന്നതം ഉന്നതമാണെന്നും ചോദ്യത്തിൽ ആദരിക്കിലും പറയാൻ സാധിക്കുമോ? എന്ന് അർത്ഥാന്തരസം.

മുതൽ. ഹന്താമതിസ്തന്ത്രികം=ഹന്താമതി കഴുത്തിൽ; മാലാഖദളിസീമം=മാലാഖാൻപുഷ്പത്തിൽ; വിവരം ദിനേശാത്മജം കണ്ടു=പരമേശ്വരനായ സൂര്യപുത്രനെ (സൂര്യവംശം) കണ്ടു; ഉന്നിദ്രംഭം=(ശ്രീ. വി.) വളരെ ശ്രദ്ധയോടുള്ളി; ആദിത്യം പ്രദീപിതം=ആദിത്യം മുതൽക്കു; തദ്വൃത്തങ്ങൾ=അവന്റെ കഥകൾ; ആത്മവൃത്തം=തന്റെ കഥകളും; അഗ്നിശതം=ഇറക്കം.

മുതൽ. അക്കാന്തോപാസിനാ=സൂര്യന്റെ ശിഷ്യനാൽ (ഹന്താമതി സൂര്യശിഷ്യനാണെന്നു പരാണപ്രസിദ്ധം) തൽക്ഷണം സമുപഹൃതം ഭാഗവീരഗ്നം=അപ്പോൾത്തന്നെ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായ കാവ്യാകാശങ്ങളാൽപ്പെട്ട അഗ്നിയെ; അഗ്നേ സാക്ഷികരിച്ചു=മുമ്പിൽ സാക്ഷിയാക്കിക്കൊണ്ടു; പ്രശ്നമുക്താദിശാഗേ=പ്രശ്നമുക്തന്റെ കൊടുമുടിയിൽവെച്ചു; (പ്രശ്നം, മാലാഖാൻപുഷ്പത്തിന്റെ ഒരു കൊടുമുടിയിരിക്കാം) മുഖ്യം സീതാം=സീതയെ; ഉദൻ ആരാഞ്ഞു.

ജവതിൻ ഭരണീടം ഉദാമധാറ്റാ സുഗ്രീവേണ=അന്വേഷി
 ചുണ്ടാക്കിത്തരവാൻ തീർച്ചയാക്കിയ അതിശൂന്യമായ സുഗ്രീവനോ
 ട് : ബാലിപ്രമഥനവിധിയേ=ബാലിയെ കൊന്നെക്കാമെന്നു
 (ബാലിവധത്തിനായിക്കൊണ്ടു്) അഗ്ര്യം സഖ്യം വിതേനേ=
 ഉത്തമമായ സഖ്യത്തെ ചെയ്തു.

ഇനി രണ്ടു അനുഷ്ടുപ്പുകൊണ്ടു് അവർ ചെയ്ത സഖ്യക്കരാ
 റിലെ നിശ്ചയങ്ങളെപ്പറയുന്നു.

൧൨൨. സുഗ്രീവൻ:—സം ദേവീ=ആ ദേവി; മസാന്ത
 വേ വാ=പാതാളത്തിലോ; നദസ്തവേ വാ=ആകാശത്തോ; വ
 സന്തീ (ദേവതി)=വസിക്കുന്നവളാകുന്നു? അഥം (താം) ആ
 നീയ ഭാസ്യാമി=ഞാൻ. (അവളെ) കൊണ്ടുവന്നുതന്നെക്കാം; ഹേ
 അരിന്ദമ! എന്തൽ സത്യം (ദേവതി)=അല്ലയോ ശത്രുമറ്റൻ!
 ഇതു സത്യമാകുന്നു.

൧൨൩. ശ്രീരാമൻ:— ഏതഭാമന്യ മേ വാണീ=ത
 ന്റെ ഭാര്യയെ അന്യൻ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയിരിക്കുന്നവനായ ഏ
 ന്റെ വാക്കു്; നൃണാം ആദരപദം ന (ദേവതി) ഏവ=മനു
 ഷ്യർക്കു് വിലവയ്ക്കുവാൻ തക്കതല്ല നിശ്ചയംതന്നെ; തപാ അ
 പി=അങ്ങനെയൊണെങ്കിലും; തപം സമുദ്യേധു നിർമ്മക്കു
 കം പാണ്യസി=നി ചക്രവർത്തിത്വമാകുന്ന മധുവിനെ ഈച്ചകളു
 ടെ ഉപദ്രവം കൂടാതെ പാനം ചെയ്യും. (ശത്രുക്കളുടെ ഉപദ്രവം
 കൂടാതെ നിന്നെ വന്നെചക്രവർത്തിവദവിയിൽ ഇരുത്തിയേക്കാം
 എന്നു സാരം.)

൧൨൪. സുഗ്രീവരാജപ്രണയപ്രസംഗം= സുഗ്രീവൻ.
 രാമനും തമ്മിൽ സഖ്യംചെയ്തസമയത്തിൽ; സീതാകപീന്ദ്രക്കു
 ണഭാമരാണാം=സീതയുടെയും, ബാലിയുടെയും, രാവണ
 ന്റെയും; രാജീപഥേ=പ്രപഞ്ചോപമാനി വാമാനി നേത്രാ
 ണി=താമരപ്പൂവുപോലെയും, സപണ്ണഃ=പോലെയും; അഗ്നിപോ

കലയും ഇരിക്കുന്ന ഏടക്കെക്കണ്ണുകൾ; സമം വിചേലുഃ=ഒപ്പം ഇളകി; സുന്ദരിയായ സീതയുടെ കണ്ണു താമരപ്പൂവുപോലെയും; വാനനനായ ബാലിയുടെ കണ്ണു വിംഗളവണ്ണവും, അതിക്രമം, കൗത്രിഞ്ചരണം ആയ രവണന്റെ കണ്ണു അഗ്നിപോലെ ജ്വലിക്കുന്നതും ആണെന്നു ക്രമേണ കണ്ടുകൊൾക. “നേത്രോപാന്തേ ഹരതി ച ധനം നാസികാന്തേ ച മൃത്യം നേത്രസ്പോഷം സകലസുരഭിദ്രവ്യലഭം സഖം ച, നേത്രാധസ്താൽസ” ഹരണമസകന്മാനസേ ദഃഖജാതം വാരഥ മൈ തൽഫലമപി തഥാ ഭക്ഷിണേ വൈവ ഹിത്യം” എന്ന പ്രമാണംകൊണ്ടു കണ്ണിന്റെ ഓരോ ഭാഗം ഇളകി യാലുണ്ടാകുന്ന സാമാന്യഫലവും; “വംസാം സഭാ ഭക്ഷിണദേ ഫഭാഗേ, സ്രീണാം ച വാമാവയവേ പ്രഭാതഃ, സന്ദഃ ഫലാനം പ്രഭിശത്യവശ്യം” എന്ന പ്രമാണംകൊണ്ടു സ്രീപുരുഷനാക്കുള്ള പ്രത്യേകഫലവും അറിഞ്ഞുകൊൾക.

മർദ്ദി. മുഖ്യാന്താ വായുജന്മാ=ഉണ്ടാകുന്ന വായുപുത്രൻ (ഹരമാൻ) പരമസുഖം ഊധറീടിനോൻ=ഉണ്ടാക്കി; മഹാത്മാ ഏഷഃ സുഗ്രീവ ബാപി=മഹാത്മാവായ സുഗ്രീവനും, സ്വരജ്യം=തന്റെ രാജ്യത്തേ; കരതഖഗതം ഏനം=കയ്യിൽ കിട്ടിയെന്ന്; മേന്ദേ=വിചാരിച്ചു; പുണ്ണഭൈവാതുകശ്രീഃ=പുണ്ണചന്ദ്രശ്രീമാൻ ആയ, മംഗലഭി=ശ്രീരാമൻ; മക്ഷേണാഥ...വതാം കേലും=രവണനാകുന്ന സപ്തത്തിന്റെ ഖിഷം ബാധിച്ച ലോകത്തിന് അഗ്രതധാരാഗ്രിമ്മീനീരിക്കുന്നു; ഏതത്സഖ്യേന=ഇഹസ്സഖ്യംകൊണ്ട്; മരസി ആഹ്വതിതഃ=അഭൂത്=മരസ്സിൽ ആനന്ദമുള്ളവനായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ഇതി പ്രജന്മസ്വാധാരണമായി തോഴോട് അഭിസംബോ

ധനം ചെയ്തുകൊണ്ടു കിമാകഥനം ചെയ്യുന്ന് പതിവനുസരിച്ചു ആ സ്വർദ്ധാരാജൻ ഇവിടെ ചെയ്യുന്നു.

എൻഭാഗധേയസ്വന്താനാം വായുതന്നെ=എന്റെ ഭാഗ്യപ്രവാഹത്തിന്റെ തികവുതന്നെ; വചിക=ഇവിടെ വരേ; തവ കർമ്മ=അങ്ങയുടെ കയ്യിൽ; സപദി=ഇപ്പോൾ; മമ=എന്റെ; സന്തോഷം ചെല്ല-വല്ലപ്പൻ=സന്തോഷത്തെ വാവാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല; ('വല്ലേൻ' എന്നതു 'വല്ല' ധാതുവിന്റെ ഉത്തമപുരുഷൈകവചനരൂപമാകുന്നു) ഭവാനോടു സഖ്യം തുലോം വാൻ ചിത്തന്നു=ഭവാനോടുള്ള സഖ്യം ഏറ്റവും ഭംഗിയുള്ളതായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു; ഗുണനിദയഃശാലവന്=ഗുണനിധിയായ ശ്രീരാമൻ; ചണ്ട സുഗ്രീവനോടു ഉണ്ടായ സഖ്യപോലെ; എൻ ഉപമാനവാക്യം. രാമസുഗ്രീവസംഖ്യപോലെ നമ്മുടെ സഖ്യവും ലോകത്തിനു ശുഭകരമായിരിക്കുമെന്നു സാരം.

ഇങ്ങനെ കിമാസൂചകമായ പദ്യം, കിമാരംഭത്തിലാണു മിക്ക പ്രബന്ധങ്ങളിലും കണ്ടാറുള്ളത്. എന്നാൽ ഇവിടെ മാതൃകാഗ്രന്ഥത്തിൽ കണ്ടതുപോലെ പകർത്തി അച്ചടിച്ചിട്ടുതിനാൽ ഇങ്ങനെ വന്നുകൂടിയതാണ്.

ശുഭം .

